

Incipit capi. pri. primi li. vicz de p̄mo a sub
limioli statu tpali. q̄ est itat⁹ a ḡd⁹ impial
a regal ac alioz p̄ncipū seculariū. a de sup
mo hui⁹ stat⁹ a dignitatis culmie a excellētia
ac de illi⁹ gloia a felicitate. necnō de ei⁹ pro
gatiuis comoditatibz. laudibz a p̄conijs su
p alias tpales dignitates.

Sup cūctas hūanas tpalesq; dignitates
a sublimitatis eminētiās. impial a ēga
lis stat⁹ culmen a excellētiā obtinēt. Qui⁹ ita
q; fastigiū splendor a laus tanta est. ut satis
exprimi non possit. Sed ut paucis agamus.
sicut nomē eius ita a laus eius. Imperatoris
quidē nomen ab imperādo dictum est. Regis
deniq; a regendo: aut grece basis a sustinen
do. Quid enim glorios⁹ Quid felicius. q̄ vnū
intuei mōrlem hominē ceteris hominibus im
perātem. cunctos regentem. a ad libitū ferē
tem. Isti sunt qui teste iob portāt orbē. Qui⁹
certe eminentissimi status honor. laus. gloia
a excellētia ex eo etiā maxie ptz. qm̄ teste scrip
tura ill tanq̄ sublimioli; ptātibz. omnis aīa
subdita est. Quare et iuxta cristi preceptum
Cesaribus atq; regibus a cūctis fidelibus
honor exhibēdus est. subsidia prestanda. a q̄
bus rētigal rētigal. a quibz tributū tributū

Illis tēq; tanq̄ precellentibus et a deo mis-
 sis teste **A**p̄stolo parendum est. qz non sine
 causa sup̄minentem terrentemq; gladium
 portāt ad coercionem maloz: laudem vero
 bonoz **I**lloz quidē sunt q̄s incolimus vites:
 illoz castra atq; possessiones et cuncta terre-
 na dicēte **A**ugustino q̄ iure defendis villas:
 nisi imperatorum **R**egumq; iussu **Q**uis igitur
 non felicem: non cunctis prelatū hunc excel-
 lentem statū dixerit: **Q**ui omnibus subuenit:
 omnibus prodest: et omniū salutē et cōmodi-
 tati prouidet **I**n q̄ re **R**eges ipsos deo assimi-
 lar: appropinariq; plurimū cernimus **Q**uia
 solus ipse vite necisq; hominū domin⁹ est. sa-
 lutem mortalibus confert: vel dando si egue-
 rint: vel parcendo si deliquerint: vel indulgē-
 do si supplicauerint **Q**ui non sibi sed rei publice
 nati sunt. dum discordias pacificant: oppres-
 sos a potentib⁹ eripiūt: prouincias pace gau-
 dere faciunt: violencias cohibent: **I**usticiam
 fruāt: malos dissipant: et quicquid agēdū est
 siue ad bene beateq; viuendū: siue ad res ip-
 sas politicas feliciter gubernādum: finemq;
 debitum dirigendum: legibus: preceptis ac
 iustis lacionibus disponunt **R**ex enim simili-
 tudo siue ymago q̄dam diuinitatis est in ter-
 tis: dū idipm agit in limitato circūscriptoq;

regno. qđ de⁹ in vniuerso. Hinc reges in exo
 do dñi vocant^r. In hijs ē puñciar qđ regūt sum
 ma ptās. Taceo de impatore cui⁹ auctoritas
 null ē circūscripta limitib⁹. q̄ pñceps ē maxi
 m⁹ atq; optim⁹. q̄ celeste habz arbitriū a iurā
 p̄ceptaq; ab eo tradita dimit⁹ emanat credū
 tur. cui ē p lege volūtas. p libito sandio. pio
 arbitrio rāō. Est demq; Rex pat̄ p̄ieramans
 quos regit. ptegēs quos gubnat. Rufus h⁹
 sblimissimi status excellētia. ex illius nccitate
 ac vtilitate facile agnoscitur. Nam veluti cū
 dñs hoibz naturale ē in societate viuē sic ali
 quē esse oportz per quē multitudo regat^r. Nā
 iur⁹ p̄hm. multis existētibz hoibz. a vno quoq;
 id qđ sibi congruū est. pudente. multitudo
 ipa facile in diuersa disp̄git. si mō aliquis nō
 sit q̄ curā multitudis obtineat. Nec illud sapi
 ens Salomō ignorabat in quibz vbi non est
 gubernator dissipabit^r p̄ls. Demq; illa hoibz
 a natura innata societas rumberetur. si non
 foret aliquis p̄sidentis. cuius ope prauorum
 audacia arceretur. Quia teste August. A Sima
 dii p̄hōne regna sūt d̄dita. reges instituti ut
 malorū pueritas castigetur. a honorū vita a
 innocētia cōseruetur. Et alibi Regale fastigi
 um locus est superior. sine q̄ popul⁹ regi non
 p̄t. Impatoria ergo vox a Regalis auctoritas

iniquos fugat insolentes castigat: obtrecta
 tores despicit bonos premiat atq; fouet: et
 cunctis influit vice et honoris alimēta Est em̄
Rex in regno veluti in naturali corpore caput
Cōstat quidem caput ipsū membris vigorem
 influere **Q**uia teste nr̄o **Seneca**: q̄d valet cor
 poris robur **Q**uid validitas lactoz. **Q**uid ve
 locitas pedū n̄ capitis velut p̄ncipis sui impia
 lis q̄dam ammiculee potestas: a quo vl̄ de
 stituuntur vniuersa: aut om̄ia fulciuntur:
Sine capite inquit iacet truncus ignobilis.
 sine honore sine nomine. **S**ed nec in humanis
 tantum eius sūma consistit felicitas **R**am pre
 ter eā exteriorē quam p̄diximus super cun
 ctos mōiles excellencias. si bene **R**ex optime
 q; regit immortalī deo tāto p̄p̄inquo: tanto
 q; acceptior est. quanto liberior **S**ed et casti
 gator fuit. in eo peccandi licentia. qui potuit
 transgredi et non est trāsgressus. in quo pec
 care noluit voluntas. eciam si immineret pec
 candi impunitas **G**randis certe gloria. gran
 de premium **R**am q̄tquot superat potestate ē
 terna. superat et felicitate eterna **S**criptum est
 enim. quia domus **D**auid erat sicut dom⁹ dei
Veluti enim fideliter regēdo dei officium ges
 sit in populo. sic ad premium p̄p̄inquis ei be
 rebat in celum. **Q**uipe apud antiquos boni

Libet primus.

rediq; principes: in deos transformari putā
bantur. Et ut grandi negotio breuem finez
imponamus. Quanta sit huius sublimis sta
tus felicitas. non minus ex hys que tetigim⁹
q̄ ex eo ipso cognoscemus. quoniam videlicet
si nulla ut aiūt. maior est felicitas. q̄ multos
facere posse felices. Id certe felicitatis genus
nulli magis **R**egibus conuenit: Quāobrem
ut ego arbitror illa sapiens regina **S**aba:
non modo **S**alomonem **R**egem felicissimum
dixit: sed a eos qui ei seruiebant ac ministra
bant. seruosq; seruorum suorum per beatos
asseruit. **Q**ue res agit. ut omnis humanus ai
mus si sui ipsius immemor: si contemptor: si de
niq; sui paruipensor fieri non velit. ad eandem
ipsam sublimitatis dignitatem decurrat. **A**t
q; si natura suffert. si prudentia sufficit. si for
tuna arridet. si potentia iuuat ad illum omni
um felicissimum statum totis respiret conati
bus. **Q**d q; si minus tam excelsę cędri culmen
ascendere nequit. ramusculis saltem illius in
fideat. quoniam aut vberissimū felicitatis fru
ctum. aut saltem protectionis illius vmbē su
auissima non frustrabitur. **C**eterum augetet
excellenciā regalis atq; imperialis principa
t⁹ agere de eius origine necnon differentia. et
quis illorum sit antiquior similiter et iustior

principatus. de quibus laudius dixim⁹ in libro quem nup edidim⁹ de monarchia ⁊ origine et differentia principatus. et itez in libro de fensorij status ecclesiastici quarto tractatu.

Capitulum secundum de infelicitate stat⁹ imperialis ⁊ regalis. et plurimis curis: oneribus et miserijs: calamitatib⁹ atq; incōmodis illius et q̄ reges ⁊ principes comitantur: ⁊ tãdem de innumeris periculis principantiũ.

Utra semp illa sapiētis sententiã fuit. qz maiore studio miseriar⁹ causas: ⁊ dolor⁹ alimēta q̄ vitam cōquirim⁹. Atq; auidius ea inuestigamus et p̄elegim⁹ quib⁹ more pile huc atq; illuc iactam⁹: q̄ ea q̄ plenissimam securitateũ et verã felicitatē tribuunt. qđ certe nulli animantium preter homini accidit. Illa enim non iudicio raciõnis: sed nature instinctu vtilia eligūt. Nos vero ingenio et animi acumine vigentes: blanda quadã atq; fallaci aura vidente falso iudicamus. putantes id esse beatũ: id ppetuũ: qđ facile ruūt. Nec mouem⁹ qz assiduo cōspicimus qđdam: quos sicut leuis fortune rifu⁹ attollit: sic leuis illico fletus deicit vt recte de eis dicere possimus cū ppheta. diceisti eos

§§ Liber primus.

dum alleuarentur. **Nec** nos vincit q̄ cetera
m⁹ nemine; tã secuz tãq; mane quietum. ut
nō ante crepusculū a merore. a casura lapsu
supetur. **Cuius** certe rei culpa in nobis est qui
facile ab hīs que cupim⁹ & trahimur & supā
mur. **Qui** enim animos ad hōs vanos seculi fau
stus accōmodat. ut pro fructu foliaz pro gra
no paleas; pro vera felicitate vmbra capiat
necesse est. **Audita** certe atq; cum tota mētis
attencōe auscultata est. sūma **Regum** ac **Ce
sarum** felicitas illorūq; dignitas. maiestas &
celstudo atq; vtilitas; ad celos vsq; pducta
Sed nisi fallor fallitur qui illa falsa non iudi
cat q̄ apto oculo vera esse non aspicit. **Dicam**
ergo non pari eloquētia s; ut puto veriore sē
tentiā regalis huius status calamitates; mi
serias atq; pericula. **In** primis itaq; fateor
clāissimum regis nomē fore. sed durissimum
officiū. clara nomina res obscure; sed & dif
ficilmū ōnium misteriiū magis certe seruare
difficile. q̄ noīne delectabile. **Quid** enim vtili
tatis affert nudū digtatis nomē. vbi res ipā
deest. **Quid** enim **Cesar**. **Quid** rex aliud susci
pit nisi fulgidas compedes. clarā miseriam
Que si hominib; nota cēt; non hōies tātope
de vno solio litigarēt. **Rūmo** mirandū est. q̄
non plura sint regna q̄ reges. **Suscipit** certe

Ca. 18^m.

Rex collapsa erigere. spsa colligē. recuperare
perdita. deformia reformare. **S**ed et si illa qđ
rarū est exprobauerit. reliquam laudem il
lius successor metet. **P**utane **R**eges hñs tē
poribz ad id puehiz. qđ nomen ratioqz regis
expostulet. ut sit reip. auctor. ecclesie cultor. re
fugiū paupēz. tutor pupillorum. defensor vi
duarum. oculi cecoz. lingua mutoz. bacul⁹
seniū. vltor. scelez. met⁹ maloz. gloia bōz.
malleus tirānoz. pater regum. moderato. le
gū. et erarij publici dispensator. **F**alleris cte
Mutatus est enim illoz color optimus. atqz
pro ill. operibus. alia sibi ineq̄lia vendicant q̄
illico audies. **A**lienant quippe reges aut distri
pant. imperij et regni bona. cuius sunt admi
nistratores non domini. **E**cclēsiā quā tuēdā
susceperunt. eiusqz ministros psequuntur. a q̄
bus tributa. penas et banna exigunt. **C**um
tñ eoz oracionibz longe plus regnum auge
ant q̄ illoz armis. **P**opulum demū affligūt
talibz et exactionibz corpa iniuriātur. **Q**uos
p̄pheta signat inq̄ens. q̄re atteritis populum
meum. et facies paupēz cōmolitis. **H**ñ ut
alibi scribitur quod crassum est cōmedunt. qđ
fractum est non alligant. qđ infirmum est
non consolidant. qđ abiectum est non redu
cunt. qđ perijt non querunt. **E**os itaqz alius

ppha nō **Reges**. s̄ **Infideles p̄ncipes** a **socios**
futu appellat. **Taceo** q̄ aliena dñia occupant
 vicinos h̄re nullos vellēt. **limites** confundūt. in
 stitiā nō faciūt q̄ dei sūt negligūt. **Quid** igr fe
 licitatis est. solo noie **Rex** cēseri. a q̄ regi dig
 sūt respuere. ā qd̄ h̄oris ē tutores reipu. apel
 lai. a illi⁹ euersoēs effici. **Cogor** illud **Adriam**
 hispana familia nati verbū optio p̄ncipe dig
 nū. ad memoriā reuocāz. q̄ illū sepi⁹ i senatu
 dixisse ferē. **Dicebat** ei ita se tempu. gesturū s̄
 ut sc̄r. p̄li rē eē. nō p̄paz. **Rurfus** reges nō tā
 ad glaz. a honois fastigiū. q̄ ad curā. solicitu
 diez. ac indicibiles miseras a picula assumū
 tur ado. ut vix aliq̄s ēgnaē optaz. si rde attē
 der. q̄ grauis regis sarcina sit. q̄ uiuor finis. **As**
 sumunt quādez p̄ncipes non ad quietez. non
 ad securitatem. q̄nimo ad fuitutem a quādā
 carceris speciēm. **Que** enim maior est captiū
 tas. q̄ iugit̄ circūcingi populi multitudīne. et
 quasi circumligari. **Nā** ut n̄ inquit **Senecaz**
 possum in qualibet pte vrbis sol⁹ sine timore
 incēdere. q̄ quis nullus sequatur comes. null⁹
 ad latus gladius. **Rex** v̄eo armatus. a arma
 tis munitus in publicum prodeat necesse est
Quem multitudo gladiorum obsidet. a quo
 cumq; descendat. magnus illum apparatus
 sequatur. assidue enim omnium quos regit

Ca. 18m.

timore cōstringitur. Vnde seneca regnantib;
multo peius periculum est: q̄ hīs qui iudicā
tur. **D**ij enim singulos timent illi vniūsos ita
q; illud latēti equitis romani vey est: q̄ ne
cesse est ut multos timeat: quem multi timēt
Cui⁹ illa ut putamus ratio erit: q̄ quem q̄s
metuit p̄ire cupit **E**t iuxta Enniū: quē metuūt
oderūt: et quē quis oderit: perisse expetit.
Huius certe regalis fastigij onera: curasq;
grauissimas atq; prompta pericula: nōnulli
sensati principes pop̄time cognouere: illaq;
expti sunt **N**am augustus et diodecianus al
ter de dimittendo imperio cogitabat: alter iā
dimisit. nec reuocatus assensum dedit **D**einde
Marcus **A**urelius. et p̄tinax. quoz alter ad
imperium euocatus. tristior effectus. multa de
miserijs imperij amicis differūt. alē semp im
perium exhorcūt **A**dde q̄ regnum non semp
iuste principes acquirunt. sed plerūq; ferro. q̄
re ferro etiam seruatur. ac ferro plerūq; amic
titur **O** quot legimus. q̄t audiūmus. q̄t vidi
m⁹ in eculeo fortune motos. quot magno im
petu rotatos. alios ex alcioze fastigio plapso
quot **C**esares. quot reges: aut hostiū aut suo
rum manibus: a fūmo solio pulsos. vitam si
mul et regna amisisse. quot **R**eges a regno
in captiuitatem. a sceptro in carceres trāsite

Libet p̄m.

alios epules. plurimos i atie cesos. a domi ca
pitate trūcatos. et alios qđ dūissimū est. laqo
a se suspensos. Et ut paucis agamus. vbi cūq;
reges sunt picula eos comitantur. et semper i
medio existūt hostium. non solum cum in bel
lo. sed cum in vrbe se recipiūt. Rursum inter
ceteros homines amicitia q̄ maxime necessa
ria. atq; vtilis et delectabil est. sed hāc reges
minime habēt. Nam cū inter parētes et liberos
ac frēs adinuicē. virosq; et vxoēs firmissime
oim atq; artissime sint amicitie. apud reges
vero et sepe videm⁹. filius a patre. et pater a fi
lio. et cōiunx a cōiuge. et frater a fratre capiē
atq; necatur. ut quos ip̄a natura ad amādū
cōpellit. regnādi auiditas cogit. Ita odio esse
ut plerūq; de sua nece cogitent. Demū pluria
facit Rex. q̄ necdū amore; suoz impediūt. sed
eos reddūt sibi inimicos. Erigende sunt enim
pecunie a subditis ad necessarios sūptus. pu
mendi sunt facinorosi. prohibende iniurie. cō
fiscanda bona multorum. cogendi sunt bella
agere domus agrosq; deserere. Rur vna res
subditis molestissima est. et omnem amo
rem repellit. Deniq; cui fides dedit. magno
bono eum carere nullus hesitat. Rur enim
familiaritas. qui vsus. q̄ cōgressus iocundus
est. Te potest absq; fide. Quis enim familiarem

Ca. p̄dm.

Quis seruum aspiceret potest. si ille infidelis exi
stat. **R**eges vero de nullo aut raro fide habet.
quod ex eo licet cognoscere: quod non facile tibi
ad se delatis credunt: nisi a seruis tuis pre
gustentur. ne quod male edant formidantes. **C**e
terum regibus nunquam fit satis optando. et mi
nus consequendo. **C**eteri enim homines aut
edes cupiunt. aut agros. reges vero vites.
prouincias. regiones. arcus. quos adipisci diffici
lius periculosiusque est: quam eas res que ab alijs cu
piuntur. **E**t quod omnium infelicissimum est. reges
ipsi tam bonos quam malos: tam sapientes quam im
sapientes formidant. **F**ortes quam timent: ne ali
quid audeant gratia libertatis. **D**ucentes: ne
quod aduersus eos machinentur. **I**ustos: ne de
dignentur ab eis gubernari. **P**otentes et diui
tes verentur: ne subditorum potentia et diuitie
eis nocua reddantur. **D**e quibus iob pulchre
ait. somitus terroris semper in auribus eius. **A**d
de quod reges nunquam naturalium rerum abundantiam
exoptant. **L**ibertatem agrorum odiunt ne ferti
litate rerum subditi difficilius iugum fruen
di paciantur. **D**emum nullum regibus gaudium
cum securitate est: timent celebritates hominum
timent festas: timent solitudines non custodi
tas: timent ipsos custodes: nec inermes illos
habere volunt: nec de armatis plurimum confidunt.

liber p̄m̄.

quo fit ut q̄d ipsi velint. ignorēt. Nōne ista in
felicitationis siḡ sūt. **Q**si forte magnū q̄s putet
in regibus. ⁊ p̄pterea beatos eos. q̄ facile mul
tis prodesse ⁊ inimicis obesse p̄nt. nīmū in ea
re fallitur. **Q**ua enim racōe Rex bñ facere ami
cis p̄t cū apte sciat. q̄ q̄nto plura quīs ab eo
cepit t̄nto cit̄⁹ cupit effugere. nullusq; fit quī
earū rex q̄s sibi principes largiūtur. suas eē
putat. q̄ si eo loco sint. aut ipsi tā potētes fue
rint. ut etiā si Rex cupiat. nullo mō possit auf
ferre. **I**nimicis vero nec obesse nec p̄desse au
dēt. **A**ccidit enim illis veluti habētib⁹ extren
nuos equos. sed feroces ⁊ quibus nec illi vñ
possunt propter timorem. nec alienant pro
pter virtutem. **S**ed et inter alias huius rega
lis status infelicitates illa non parua est. q̄
niam etsi reges non ignorant statum eorum
multis miseris. calamitatibus et periculis
plenum. tamen nec se ab eo p̄uide eximi. nec
tute liberari sciunt. nec sponte cedere possunt
quī semel regnum assecuti sunt. **I**n qua re cū
ctorum principum. illa omnium miserima
condicio est. ut miseriam ipsam relinquere
non valeant. **Q**uo enim pacto principes tot
pecunias restituere. quot ipsi diripuerunt.
aut tot vincula patiz. quot ipsi ingesserunt.
aut tot mortibus moi. quot ipsi necauerunt

Ca. 10m.

Ceterum quod gloria: laude et honore. reges cunctos
mortales superent: hoc unum est ut mihi satis
videtur: quod reges omnium hominum miseres
existant. Nam nec obseruatio: nec honoris re
uerentia. illorum presertim: qui nos aut non in
uant aut iniuri seruiunt: grata nobis esse potest
Quummo quamquam hoc sepe fieri intelligamus:
ut qui maxime principes suos timent: hi eos
oderunt: hi maxime eos obseruent. colant.
venerentur. munera mittant. assurgant. ad ea
tamen non amor. sed timor compellit licet hec omnia
seruitutis sint signa. veri enim honores alijs
ex causis gignuntur. Et ut finem miseris huius
status imponam. in eo rapinas. depredationes
reperi libet. ut de eis propheta dicere videatur.
In medio populi principes eius quasi lupi ra
pientes predant. in eo iniurias. in eo vindictas
in eo spes anxias. in eo honores vanos. cupi
ditates. furores. in eo nulla est quies. nulla ani
mi tranquillitas. in eo paucorum est subuencio. me
torum oppressio. paucis gaudium. multis oppro
brium. quibusdam premium. plurimis supplicium.
omnibus labor. sibi pena et crux. atque ut cuncta
vno claudam verbo. Rex in regno sentina est in
flauis. in qua vnam omnium officinarum sordes. mi
serie. calamitates et spurcitie decoquuntur. ac
infeliciter reducuntur. Demum illorum infelicissimas

miseras agnosces: si de successoribus cogitab
 Na quidam inquit sapiens. Quis potencior fuit
 Alexandro. ei tamen successisse legimus non suum. sed alteri
 us filium. Successorem iulio Cesari non fecit na
 tuam sed adoptio. Impialis domus totum relege atque
 reuolue progressum. repies quod perierit memoria
 eorum cum somitu. transis. et ecce non sunt. nec in
 uentus est locus eorum. et ad inferos descende
 tes. eiusque heredes aut ignoti. aut extranei. ne
 dixerim hostes successerunt. Rursus si celesti
 ac eterna felicitate reges dignos putas. recte
 intelligis. si qua premio digna agant. Felix ille
 si quis est et laudabimus eum. Rarum ut femur est
 Nec ab re sapiens Salomon et Rex tanta regum
 expertus pericula dicebat. presertim paucos omnes re
 ges commiserunt peccatum. et reliquerunt legem pote
 tis et gloriam perdidit. Unde per fidem. difficile est
 principem regredi ad melius. si vicinis fuerit im
 plicatus. quod per abruptum licentie in omne facinor
 vicioz labit. et quanto exellior tanto peccatum gra
 uius quia potentes potenter tormenta pati
 entur. Omnes namque peccatores quos sub se
 in vita habuit. in futuro seculo supra se pla
 gali pena habebit. Unus ex sanctis tractato
 ribus dicebat miror si quem contingat salua
 ri ex hijs qui principantur in tantis ruinis et
 tanta pigritia video tamen eos curretes et sponte

Ca. tertium.

se in apta picula iactantes. Hinc in euangelio scribitur. emi villam quā multo labore acqui-
sui id est precō anime cōpauī. Nec sunt igitur
premia status regalis. hec gloria. hec excellen-
tia. Ascende igitur quecūq; es. si placet ascēde.
s; ea lege. ut leges naturāq; sedis paciāris.

Capitulū terciū de curialib; et de exercitio et
vita et morib; illorū et aliorū potētum. ducum.
comitū et baronū. ceterorūq; qui p̄cipū fauo-
res et officia sequuntur. et de laudib; et cōmēda-
tione huius status.

Gloriosa plurimū cesarū atq; regum
amicitia semp fuit. Vbi enim eminēs
est atq; excellēs totiq; humani hono-
ris et glorie mūdane culmē. ibi ingens gloria
ibi sempiterna nominis et honois fama. ut opa-
retur necesse est. Si itaq; regis amicitia aut fa-
uor aridet. plerūq; breui laboris et t̄pis cōpen-
dio. immēsa premia hoies sequētur. Et si cui⁹
q; ea fors ē ut p̄cipi car⁹ existat. etnū sibi et
tandē sue potestati. familie. generiq; nomē.
deinde honois et glorie p̄petuū monumētū re-
linquit. Nam ut aiūt alibi. negotiari. fortunā
ferre ē. cū regib; vero amitari supra fortunā
ascēdere est. Pro igitur hac consequenda ois

humanus animus impendendus est. veluti quod dignitates sumas: que operum honores: quod denique fama et perpetui nominis gloria: laudem et precomium suis sectatoribus prestat. quid enim dignitate: gloria et honore prestatius. **Quid** generoso et animo nobili auidius exoptari potest. **Hinc Seneca** non cor dubium. per immenso munere habitum se gratiam et famam apud posteros precabatur. Et statim. primum honorem et fame gloriam benignum iter operibus suis ad futuros statuisse dicebat. **Et** **Ovidius** naso sibi nomen indelibile futurum seque ore populi legendum. predicandumque letabatur. dicebat denique. **Non** paruas animo dat gloria vires et secunda facit pectora ad alta honoris amorem. **Ad** quam utique rem nos vehementer natura ipsa invitatur. **Non** ut **Policritus** ait et ante unum ex philosophis dixerat. non carum misterio quod honore cum. h. litera describitur. quod non nisi quodam vehementi cordis nostri aspiratione pronuntiat valet. **Quo** apte monstratur. naturali quodam impetu atque desiderio hominibus insitum esse. ad honorem et gloriam aspirare. **Denique** **Aristoteles**. non parum honoris et laudis precomium affectum legimus. ex eius ad alexandriam amicitia. **Et** **Senecam** non mediocre amplitudinis et decoris laudem adeptum nominamus ex claudii **Neronis** ad eum affectu. **Sed** et **Virgilius** ex ea apud **Casarem** familiaritate. per omnia secula se victurum presagitur.

Ca. quartū

ſi qđ hec cōmemoras Cūctos certe. quos ſub
limes. quos excellētes. quos honore. laude et
fama viros preſtātes aſpicim⁹. nō mihi apud
reges tales incepiſſe. aut reges tales effeciſſe
liquido ōperimus. **N**ec enim ab re laudata il
la in ſacris ſcīs regina Saba. beatos ⁊ felices
dicebat. nō mō eos qui Salomoni regi aſſiſte
bāt. ſi ⁊ qui ei obſequebātur. **E**x quib⁹ liq̄do
cōſtat. qđ honorabilis ſit vite formula in regū
curiis verſari. **N**ec ⁊ ſimilia amici ſua debāt.
ut hęc vinēdi genus diligere.

Capitulū quartū de laboribus. oneribus ⁊
incomodis. ac periculis potētum curialiū. ac
favores curias ſeu offitia principū ſequētū.
in quo capitulo ⁊ trib⁹ rubricellis ſequētibus
ſpecialit̄ agit de ſeptem vicij⁹. que officiales
regū ⁊ curiales comitantur. **A**git etiā de cala
mitatib⁹ procuratorū regū. ⁊ alia offitia exer
cētū. ⁊ an in curiis regū acq̄rat ver⁹ honor.

Remebat ſtūpida bona maſ hec au
diēs. clamabat alta voce latere ſub
herba anguē. nec ut dicebat venena
dātur mihi melle circūlīmita. **E**t qđ potētum
ac curialium vita a prelocutorib⁹ plurimum
laudata exiſtat. ſub eius tñ fronte. plurima

latē incōmoda atq; picula aſſerebat. **V**erū in
 p̄mis id fuerōnī ſepe a ſapientib⁹ audire di
 cebat. qm̄ qui car⁹ eſt regib⁹. vilis ē ſibi aima
 vil q̄s. vilis ſecuritas. ociū atq; virtus. **J**un
 ge hīs cōmune piculū oīm qui p̄ncipib⁹ ſuū
 unt. **D**e q̄ **C**riſp⁹ ait. **N**am regib⁹ tam boni q̄
 mali ſuſpicōres ſūt. **S**emp enim ut aiūt p̄nci
 pibus aliena virtus formidoſa eſt. **I**d autē
 qd̄ de amicitijs p̄ſcoꝝ principū ad quosdā
 cōmemoratum eſt: p̄poſitū aptiſſime probatē
 videtur. **Q**uis enim carior apud **A**lexandrū
Ariſtotele **Q**uis apd̄ **C**eſarem **C**laudium **N**e
ronem **L**ucio **S**enecam **Q**uis apud **T**iberium
Seranoꝝ **Q**uorum ruīnam nouimus. ut enim
 ſapiens quidā dicebat: meli⁹ quiſq; regib⁹
 incognit⁹ foret: q̄ amat⁹. **E**t itez. **I**n regib⁹
 par malū eſt ſi quem oderint aut diligāt. niſi
 q̄ odiū fugat: amor detinet. **Q**d ſi laboib⁹: ſi
 ſudore. ſi piculis plurimis regi eaz⁹ ſe quis ſu
 tur⁹ putat. cogitet. lōge tuti⁹ erit: lōgeq; ſaci
 li⁹. **R**egis ſup̄mi a oditōis oīm aiicitā tātope q̄
 fiſſe. **R**urſus ſi p̄ hodierna tyis malicia. que
 rara amicitiā ē. q̄s tā imprudēs ē. atq; iſulſus
 q̄ ſibi regū duraturas firmasq; amicitiās pu
 tet. aut potius fingat. **C**ogitet quid inde ad
 eos quos diligē ſimulat q̄s cte fortune ſplē
 dor tumozq; animi ōnīū ineqliū facit cōtōēs

Ca. iiii.

Adde quia ut fortuna instabilis . sic principū
volūtas varia et incōstās est. q̄ q̄ stāte pseue
rātia . res ipsa . boni modiciū . mali vero atq; pe
riculi multū habet . Deniq; bonā sibi spem pro
mitāt . qui regib; famulātur . Quis enim tam
imprudens videri cupit . qui sibi spem ponit in
tāta tempestate . S; verū est quia ut nē **Quin**
tilian⁹ ait . veluti multa timentur que optāda
sunt . sic multa sperantur q̄ timentā eēnt . Qui er
go principū fauores desiderat . qđ nisi liberta
te . ocio . vite securitate . amicitia priuari desi
derat . **F**orte in talē quis p̄ncipem sperat . a quo
facile falli aut dānari pōt . **M**obilis ē enim cu
iuslibet p̄ncipis animus . et tūc mobilior qm̄
to a plurib; cōcutit . **N**ec em̄ p̄pter rez varie
tates cūcta rome pōderat . et q̄ cūctos morta
les a regū amicitijs auertere iuste debet . **I**
lud eis cōmune ē . quā plerūq; nō qui pl⁹ ha
bet sapiētie aut virtutis . s; qui plus ab ea ali
eni sūt . gratiores illi existūt . **N**ec qui pl⁹ inge
nio aut artib; modulatur . s; qui pl⁹ adulat .
Ille ḡre fauoriq; p̄rimus habetur . **S**ed si cete
ra fileā . quis n̄ demens aut rerū expers . regū
fauoēs tātope desiderat . i q̄b; nō n̄ vaioz rez
motus . vrbiū mutacōes . pestifeās nouitates .
famē . bella . discordias . indies cōspiciunt . **S**i igit
hec tibi placet ad regū aicitias aspira .

De periculo & laboribus officialium. re-
gum. specialiter de eorūdeꝝ principum
procuratoribus.

Hortasse dices videmꝰ passim ad honorā
da regis officia ā reꝝ suarꝝ utilioā mimi
steia. oēm fere hoiem etiā podagra & quouis
articulal morbo ligatū. velocissimē atqꝫ auicil
sime currē. Ex q̄bꝰ honor. utilitas. nobilitas.
libtas. statꝰ. securitas. mōilibꝰ indubie pue
mūt. Sed nisi fallor. erras gūissime. Quid em̄
si regis pcurator. aut reꝝ eius gestor existas:
nunquid putas ideo ei carior. tibi utilior eris.
Volo scideres. qꝫ illiꝰ gerere negotia laborio
sum ē. cui placuisse ppetua fuitꝰ est. displicuis
se discrimen. supcilium graue. & qđ grauius
est. paratum est pro leui offensiōe suppliciu.
Adde qꝫ qui regis pcuratōꝝ suscipit. necesse ē
multis displiceat. & tandē dño. Rursus piculo
suis dō displiceat. necesse est. Namqꝫ regis ius
su. aut eius emolimenti gratia. enormia reg
no mala. & ingentia multorum damna. & vel
perpetrare. vel dissimulare eū optꝫ. Sꝫ nec id
puto tacendū. qꝫ qui regis geit. negotia. qua
die id infelix officium suscepit. ea die sibi viue
re desit: om̄sqꝫ libtas. ois q̄es ois iocūditas
abierit. p̄ q̄bꝰ innumeros labōꝝ. afflictōes &

Ca. iij.

moda ces linguas. ⁊ ultra vires curas sibi g̃
tis pmutavit. Infelix certe exercitiū. nam qui
vni⁹ est procurator. multoz hostis est. ⁊ dū re
gi placet. regno infestus ē. Quippe quē exple
re oportet quicquid sibi iniungatur a rege. etiā
si in alioz p̃niciē tendat. Et ut pauca agam.
regis procuratō honorabile exiliū ē. honorabil
certe titulus. s̃ difficilis racō. Et sub iudice ṽ
tilāda. corā quo habebis accusatoēs multos.
excusatores nullos. Et qđ p̃nitiosus ē. imple
bis domū tuā vento. ⁊ fama falsaz diuitiarū.
alienas autem veris

De periculo ⁊ labore officialium ⁊ dilecto
rum regum et principum

Alia preterea discute. p̃quire regū of
ficiā. ⁊ administratōes. curas oēs. Jo
idē repiesz. qđ etiā nō ignorem⁹ ea om
nia periculis plena eē. Cernim⁹ tamē a mul
tis sepe eē optata. sepeq; magnis emptā pecu
niis questaq; piculis. Sicq; tā ceca est mens
hoim. ut piculis. ematur piculū. precib; atq;
laboribus oparetur discriminē. Nec enim in ill
deest pecunia. s̃ deest virtus. nō deest fastus. s̃
deest cast⁹. nō deest sublimis. s̃ deest humil.
non deest adulator. s̃ deest veritatis amator.

Ca. iij.

maxime quos irati aspiciunt. sic palatini fasces
natura pestilentius quos intuentur. **U**n enim
ad se venientes non modo loquendo. sed vacuos
videndo interimunt. **V**n policratus ait. quod cum i
ales et medici in eo conveniunt. quia vendunt ver
ba sua prope aliquando precium recipiunt. ut tace
ant. **M**irum prodigiosumque hominum genus. in cete
ris vite moeris quodam operas. nunquam vero verba ipsa
vendant. **U**n etiam silentium. alii vendunt quod est
in rerum natura. **U**n quod nihil est. magno distra
hunt precio. **E**t ut paucis a gratia palatini litera
illa atque gratuita sensuum corporaliu officia. ali
quando etiam ut illa non exerceant vendunt. ut si
te lete vident. aut grate audiunt vel loquuntur.
euestigio vero si te toruo gestu aspiciunt vel
audiunt. aut non loquuntur. cogitis miser utro
que eventu proferre. ut vel augeas favoris affe
ctum. vel tollas amoris defectum. **A**dde quarum
palatini vitium. videlicet improbam officiorum vendi
tionem. **D**e qua Policratus ait. improbitas cu
rialium eo usque innotuit. ut de testimonio sci
entie. de venustate morum. de odore opinionis.
de sinceritate cause. de ceteris eloquentie. nisi
preco interueniente quis frustra confidat. **S**ed in
illud ovidiij Ipse licet venias mihi comitatus
homeresi nihil attuleris ibis homere foras.
Quintum aulistarum vitium non est ceteris funestum

f^m

5^m

Ca. iij.

Ibi res pauperum violenter rapiuntur. Ibi laudatur peccator: in desideriis anime sue. et iniquus benedicitur. Ibi laudas quod non debes. operaris quod non licet: loquaris quod non decet. Hec igitur studia hominum mores. hae artes officialium regum. hae exercitia palatinorum. et eorum qui regum fauores et amicitias sequuntur. Hac igitur lege ascende si placet. ad tantam potentiam. aut ad tantam demeritiam.

AN VERUS HONOR ACQUIRAT IN CURIIS REGUM
ET PRINCIPUM.

Refusus auiditas forte. consequendi honores. te trahet ad regum amicitias appetendas. Discas enim honorem esse de genere bonorum. et teste tuo philosopho se ab honestis viris expectandum fore. quod non nisi ex principum amicitijs puenire solet. veluti in quibus et ex quibus auctarum dignitatum. et honorum cumulorum fides. atque dependet. sed et ad aeternos diriuatur. Ad quod ego paucis respondebo. Crede itaque mihi. quod teste tuo Cicerone. homo qui summa vanitate versatur. nulla effigie vere virtutis sed umbram sectatur. Est ei honor ipse et gloria. solida quaedam res. et expressa. non obumbrata. Ille enim verus est honor. Illa vera laudis et fame gloria. quae ex meritis ac virtute constat. Plerumque in hominibus quae auram fauoris

Libet p̄m.

p̄ncipū sedant. familiaris est gloie vanitas
Quimo nō nunq̄ vicōrū laudatrix est fama
popularis. **V**nde **Socrates** ut inquit **Valerius**
eos honorē v̄z osequi posse ait. q̄ id agūt. ut
quales videl cupiūt. tales ip̄i essent. **P**rudēs
enim vir ut inquit **Bernar.** Labōis sui fructū
nō in honōē. nō in fama. quā multi sepe falso
acquirunt. s̄ in ōscientia ponit. **H**ic **Augusti-**
nus conscientiaz attendere nos iubet. nō qui
dem honoris famam. **H**inc enim falli potest.
Oscia nunq̄ **Rufus** nec dignitatū maximaz
culmine letari recte possunt. qui regum amici-
tias ⁊ fauores queritant. **D**ignitas enim ut i-
quit **Tullius** honestaz cultu ac virtute ⁊ hono-
re dignaz est autoritas. que cum laude pro-
uenit. non dignitas. sed dignitatis vsurpatio
appellanda est. **H**inc **Boetius.** nonnunq̄ vir-
tutibus. ex dignitatibus. honor accedit. sed
potius ex virtute dignitati honor accrescit
Nam collata improbis dignitas non modo
efficit indignos. sed prodit potius ⁊ ostendit
Accedit quia regiaz v̄bram sequentes ple-
rumq; non virtute. sed vicio. non merito. sed
precio. non electione. sed adulatione digni-
tates assequūtur. **Q**uare ex eis honorez v̄rū
eos consequi non posse. per lucidū est.

Capitulū quintū de nobilitate gene's a scē
 tie ac moy. a quō ortum habuit. a an a re
 gū a principū sola voluntate a cōessione
 recte acquiatur nobilitas.

Purimū fallūtur. quī gene's claritatē
 quā nobilitatē vōm⁹ ex sola pncipū
 a micitia. fauore aut largitate querē
 Pro cui⁹ rei aptiori cōgnitōne aliqua de nobi
 litate nō satis a modernis tacta. breui⁹ q̄ rei
 magnitudo exposcat differem⁹. In p̄mis igitur
 p̄termittem⁹ de illa nobilitate dicē. quā theo
 logicā aut supnaturalē vocāt. q̄ quis dei grā
 acceptus ē illi. s̄ nec de naturali nobilitate tā
 gemus. q̄ aut liber. a ingenio vel intellectu cal
 lēs. nobil' appellat. Agem⁹ itaq; de ea carnis
 nobilitate. qua q̄s vltē plebeos hoies dignior
 acceptior at; honoābilior reputat q̄oā nōnul
 li nobilitatē politicā appellāt Inq̄rem⁹ igitur
 p̄mo q̄d sit ea carnis nobilitas. Demum quā
 quō. a p̄ q̄ a qualia media acquirat. Omissis
 itaq; plurimis q̄ in ea re adduci possent; satis
 nobis est Aristotelis amplecti sententiam. Is
 enim i rethoricis nobilitatē idē esse voluit; q̄d
 virtus gene's. Ex eo quidē appellamus quos
 dā nobiles. q̄ ex honorabili genē ortū tēhūt
 Gen⁹ vero ea rōne honoābile dī. q̄ ab antiq̄

liber primus.

multa. ex ea p̄genie insignes. & honorati viri
p̄cesserūt. Et ut agam⁹ breui⁹. Ingenuitas ista
politica. quā vulgus nobilitatez appellat. ni
hil aliud fore credit. q̄ ex aliq̄ antiquo genē
& honorata p̄sapia p̄cessisse in q̄ ab antiquo
plurimi euasere insignes & honorati viri. aut
in p̄ncipando v̄l p̄fiteōdo. aut alios publicos
& honestos act⁹. vel p̄cipis iussu. vel populi
assensu exercēdo. Nec huic sentēte idē p̄hs cō
tradiciē videt. cui noster seneca satis assentit
h̄i em̄ nobilitatez antiquatas dicūt eē diuici
as. Q̄d putam⁹ itēo dictū eē. q̄ scdm̄ om̄nē
hoim̄ op̄inonē om̄ia mēsurātur nūmismate.
ut v̄z sit q̄d sapiēs ait. q̄ pecunie obediunt
oia q̄ fit ut pecunia ip̄a p̄tū eē videat cuiusq̄
rei. Ex hoc em̄ q̄ aliqui sūt diuites. facile repu
tantur digni ad p̄ncipandū. seu in populis
p̄fiteōdū. Et eo ip̄so creduntur insignes et
honoē digni. Ex qua re moleuit eundem p̄hm̄
& sapientes dicere nobilitatem esse antiqua
tas diuicias. Non v̄tiq̄ ut sole antique diui
cie simpliciter nobilitatem palant. sed ut idē
p̄hus in quinto politicorum ait. exigitur q̄ si
mul cū diuicijs assistāt p̄genitorum virt⁹ et
meita. eo modo q̄ dixim⁹ Sūt itaq̄ diuitie nō
formaliter inducentes claritudinem generis
sed instrumentalit̄. tanq̄ signum nobilitatis

Ca. v.

Sed nec alio misterio vacat: quod ipse philosophus et
sapientes nobilitatem antiquitas diuitias dixerunt. ut
vix recetes diuitias. ad nobilitatem causandam
minime sufficere demonstraret. Cuius causam idem philosophus
in rethoricis pulchre assignat. ait enim quod nuper
ditatum esse quodam ineredico diuitiarum. Ea de re
philosophus ipse tales nuper ditatos fortunatos: insensa-
tos recte vocat. Recentem enim ditati. nesciunt for-
mare: nec dirigere bonam fortune ad opera virtuo-
sa: sicut antiquitus ditati. qui insignes fuerunt
atque diuitijs et potentia: et alijs bonis fortune
virtuose et tuate vsi sunt: nolentes a suis degnare
progenitoribus. Ex quo illud aptissimum videtur: quod
nuper ditati. non recte nobiles dici possunt. pro eo quod
non ex insigni genere nec ex antiquis diuitibus vir-
tuose operantibus precessere. Et simili modo aliqui
recte nobiles esse possunt: qui ex nobili antiqua pro-
pia sunt generi. licet ex aliquo infortunio non sint
diuites: sicut illi qui nuper ditati sunt. Sed per dicitur
philosophorum sententias: pulchrum est sacrarum scripturarum
testimonia addere. a quibus omnis sapientia deriuata
est. Illud enim primo roborat. Rex et propheta da-
uid. Nam patrum merita posteros nobilitate asse-
rit cum ait. Potens in terra erit semine eius. Et sta-
tim subicit: gloria et diuitie in domo eius id est po-
stetate. quasi dixerit. Quia ob proutum preclara gesta:
semine eius acquirit potentiam et gloriam nobilitatis

liber p̄m?

¶ **S** & diuitias. q̄ simul precipua sūt fundamen-
ta & ptes substantiales nobilitatis generis.
ut predixim⁹. **R**ursus scribitur in eccl̄astico:
de⁹ honorat p̄rem in filios. & addit. benedictō
p̄ris firmat domos filioꝝ. id est merita dara
parentum. quib⁹ benedicuntur. commendantur ac
honorantur. firmantq; filios in vera nobilita-
te carnis. **E**t sequitur in expresso. **G**loria enim
hominis. ex honore patrum. & de decus filij. pat̄
sine honore. **Q**ue pulchra sententia insinuat glo-
riam nobilitatis q̄ maxime pendē ex patrum
honore. veluti eōtrario. ignobilitas & de decus
filios sequit̄. si illorū patres insignes & mini-
me honorati fuerint. **E**t hoc itez idē sapiēs cō-
firmat cum subiicit. gloria diuitum honorato-
rum. apprehendet & filios. videlicet in gloria
nobilitatis. **L**iquidō igitur demonstratur. quia
veram carnis nobilitatez non sole diuitie ge-
nerant. q̄ scriptum ē. non magnificauit vix
peccōrez diuitē. **I**taq; virt⁹. merita & p̄dara pa-
rentum gesta. q̄ eos insignes & horabiles red-
diderūt. verā carnis ingenuitatem ad poste-
ros trāsmittūt. s; & postūa iura ea q̄ dicta sunt
q̄ maxie cōfirmāt veluti q̄ si recta iura sūt. &
dīmo iure moraliz; & politica dōctria. discrepa-
re minime ouenit. **D**atēt ei nobilitatē ex tribz
confici. natalium antiquitate. honoribus &

Cap. v.

diuitijs: licet diuerso modo ut predixim⁹. q̄
omnia ut notissima p̄trāseo. Ex quibz; liquido
intueri vnusquisq; p̄t. q̄ non recte dici pos
sit. p̄ncipes sua volūtate eos efficere posse no
biles: q̄ ex plebeis orti sūt parētibz;. **Requisi**
tus quadā die atq; plurimū lacessitus **Sigis**
mūdus cesar. a quodā plebeo sibi admodū
dilecto. ut illū nobilem faceret. non infulse. s; do
cte siml̄ a facete r̄ndit. diuitē inquit ā exēptū
te facere possum. nobilem vero minime. ut anti
quatas diuitias. lōgeuamq; ingenuitatē. nō
rectem p̄ncipis gr̄am. veros efficere nobiles
demonstraret. qui plerūq; nulla obistente vir
tutis ac p̄bitatis causa: plurimos datos fe
cisse arbitratur. quos potū exēptos q̄ inge
nuos dixerim. **Politica** igitur atq; ista vulga
ta generis claritas. nō alieno priuilegio. sed
p̄riscoꝝ p̄bitate a virtutis ope cōpatur. **Que**
quāto antiquior. tūto nobilior a magis reuer
a parentibz; relicta. q̄ a p̄ncipe sine virtute
donata. **Sed** teste p̄ho. ideo nobilitas in anti
quitate laudatur. q̄ in eis antiqua fuit virt⁹
Nec p̄terea illud nego. quia nobilitas carnis
tpe incipit. a tpe desinit. **Et** veluti incipit probi
tate parētum. cessat a vicijs successorū. adeo
ut plerūq; claritatē. quā longa tpa p̄duxerit
vna dies p̄imat. **De** quibz; recte dici poss; . q̄

cū se nobiles fingūt. tūc tales esse desinūt. s̄ fa
teor etiā plurimos fore q̄ strennuitatez v̄tute
opa in rempu. collata meruerūt ut nobiles
sint cū sūt. non cū nascūtur. Quib⁹ ethi pris co
rū suorū dara facinora desint. inuat ppria stre
nuitas ⁊ ppria v̄tus. Quia ut aūt. nesciūt cur
ad nobilitatis actus. magis inuēt aliena q̄
sua. p̄bitas. aut poti⁹ moueant defunctorum
q̄ viuorum presentūq; exempla. ut in octa
uo capitulo in fine dicem⁹. Sed certe tales ve
rius nobiles esse incipere. q̄ plene perfecteq;
claros esse dixerim. Putarūt ergo ex p̄missis
pleriq; sapiētes. nō in hile Cesarez ā regē ple
beū hoīez. verū nobilem facere nō posse. cū no
bilitas ip̄a carnis a p̄geitōib; naturalit̄ in po
steros p̄cedē videat. Idq; in eccl̄astico sapiēs
affirmaē videt. ait ei q̄si in eodē casu dixerit:
noli querē ab homine dignitatez. nec a rege
honorē sez nobilitatis ⁊ claritatis. Accedit ad
hoc. q̄ constat p̄ncipē mutāē nō posse natūē cur
sū. nec nēm affirmaē aut negaē. aliq̄d mutat
in re ip̄a. Putam⁹ tñ distinguēdū. Nam si lo
quimur de nobilitate ad p̄genitores relata.
q̄ natus aliquis est de nō nobili parentela:
planū fore credimus talem impossibile fore
per p̄ncipem nobilem fieri posse. tanq̄ ex no
bili. p̄ sapia. cū illa p̄supponat iā diu factam

Cap. vi.

eē: nec fieri inō pōt Cū vero loq̄mur de nobilitate ad seip̄m relata. tūc putam⁹ regē aut p̄ncipē nobiles facē posse. Nā creabit eū. militē: de mū decorabit eū p̄fectuā ul̄ dignitate. Quo casu postēos vere nobilitabit. ip̄e vero nobil̄ eē incipiet: q̄ ignobil̄ esse desint. Itaq; honor illi⁹ aud⁹ est: s; iudicō non mutat. Datebitq; q̄ndā nobilitatis ymaginem: tū quo ad vulgi opinionē: aut plebeus manebit: aut p̄terite ignobilitatis vestigia: nō vsq; q; cessabunt. Quā quidē opinionē: p̄nceps mutare ā delere neq; pōt. Nec obstaē vidēt. qd̄ dici pōt: qe talis nobilitas p̄ p̄ncipē ex mera gr̄a occidentis indulget. non quidē: ex meritis. aut antiq; p̄ sapia p̄ntum. qe dicim⁹: licet ea nobilitas ex volūate dependeat. occidentis: t̄minat tamen in illi⁹ p̄sonā. q̄ deb; nobil̄ effici. Incipit ergo a p̄genitorib;: quāē talem appellāē solemus nobilem factum non natum.

Capitulū septimū de multiplici nobilitate. et an sola gn̄is nobilitas in deferendis honorib; et p̄m̄is: p̄ferat̄ strenuitati: aut sciētie vel virtuti hominis ignobilis generis.

Nobilitatis igr̄ generis dū vim atq; naturā inq̄rim⁹: pulchz erit ut id inuestigem⁹ in q̄ plurimoz oberrāt ingenia. sepe

Lib. p^m

quidē non abre etiā sapientes ipſi dubitarūt
Quenā harū nobilitatū altei in hui⁹ ſeculi aſ
ſequēdis: aut pmerēdis honorib⁹. ſeu deferē
dis premijs pferat an ea q̄ ſolū ex gñe homi
nib⁹ puenit. an alteā ex virtutibus. ſcīa ⁊ me
ritis opata. **Q**uid em̄ ſi quis in armis ſtren
nu⁹. fortis. prudens. non tamen genere nobi
lis. cum alio cōcurrat qui genē clarus eſt ſed
obſcurus meritis. **A**ut quid ſapiens ignobilē
cū nobili ſup dignitate decertat. **Q**uibusdā cer
te viſi nobilitatū antiq̄ti geneis ſimplē deferē
dū. **P**rimo ob ſuoꝝ in tempu. merita. **E**o pſer
tim. q̄ ius naturale nobili opitulari videtur.
Cōſtat em̄ ingenuitatē naturalē potiora iura
obtinere: quis accidētali nobilitate. **R**urſus
ut eſt phi in ethicis ſētētia. nōnulli ſūt virtu
tibus p̄diti. tamē nobilitate priuati. **F**acile ei
reperi libet ruſticū. aut plebeū fortē. prudētem
aiōfū in hīs q̄ ei oꝝruūt. primāpai tñ aut p̄ſi
dere noſcūt. **D**emq; nō videt nobilitatē perdi
poſſe p vitia filioꝝ. **N**ā ſapiēs in ecciaſten ait
a p̄ncipe ſtultū poſitū in ſublīmi dignitate **E**x q̄
innuit nobilē eē. lic; ſtultū. **D**emū eam p̄tem
p̄hs tueri videt. q̄ in politicis ait ingenuitatē
clari generis eē op̄laudabile. **C**ōſtat em̄ ex
opibus laude dignis. deberi honoris premiū
⁊ reuerenciā. **P**oſtremo p̄hs ipſe et ali⁹

Cap. vi.

sapientes nobilitatē ipsā antiquatas diuiti-
as diffinierunt nec alijs virtutis amīniculis
opus esse. **F**contē quibusdā videtur ignobilē
p̄gemē: tñ actu strēnuū. fortem. et prudentē.
et longe forti⁹ sapientem. nobili geneis p̄ferē
dum. **V**t enim ait laureatus **P**etrarcha et ab
alio sapiēte didicit: quō fit nobilior. rustic⁹
vir fortis q̄ ignauus nobilis. **I**ll⁹ nobis ap-
te demonstrat si mēte pensam⁹: q̄ fit meli⁹
nobilitatem fundare q̄ euertere. Sed et q̄ eā
ptem tuentur aiunt. q̄ iuxta p̄m in politicis
dignitas et honor ad quam nobilitas ordina-
tur. precipue distribui debet s̄m p̄portionem
et excessum bonorum anime. nō s̄m excessum
bonoz corpis. **C**ui⁹ causam idē **A**ristoteles i
primo politicoꝝ assignat. videlicet q̄ talibus
bonis corpis et fortune contingit male et bene vti
Quo fit vt non recte in eis vera possit loca no-
bilitas. licet organicē talia bona eā ipsam in-
genuitatem condecorēt. **S**i enim in exteriorib⁹
fortune bonis. nobilitas consisteret. tūc quō
ditior quis foret. tūto esset nobilior. qd̄ asserē
nihil aliud est q̄ illam falsā. sed facetā cuius-
dam muleis amplecti opimōnē. quā philoso-
phus in rethoricis refert. **Q**uia cū interrogaret
an optaret filium sapientem. vel diuitē. **I**lla
rñdit. optimā certe fore sapientiā. videbat tñ

sapiētes ipōs. diuitū ianuās frequētāē. ⁊ nō
 econtra. Cū igitur nobilitas inter extrinseca
 bona cōputetur. stat nullū ppter eam solam
 honorādū fore. Et hoc est qd Aristoteles ipse
 subicit in quibz potius hoies honorādos esse
 ppter intrinseca: q̄ extrinseca bona. Adiciens
 qz nobilitas sola pgenitoꝝ. nō facit formali
 ter hominez clarū. Adde qz felicitas ad quam
 omis hūanus anim⁹ suspirat. nequaquā consistit
 in hijs exterioribz bonis. nobilitatē vero nemo
 negabit eē aliquid felicitatis. qd ipse phus te
 statur in quibz nobiles genere fortunatos
 ⁊ felices dicit. Rufus eam partem roborare
 videtur naturalis ratio. Si enim genere nobi
 lis tamen viciōsus. plus q̄ virtuosus ignobilis
 hōraret. absurdū admodū se q̄ret. vicij qz vicia
 p̄marēt. dignaqz honoē foret. ⁊ vtutes pelle
 rent. Qd aristo. in politicis dānat dū regulā
 tradit neminē debere honorari nisi scdm excel
 sū vtutū. q̄ sunt bona aīe ut p̄dixim⁹. Deniqz
 ipsa scia homines nobilitat. ut iura clamant.
 Hinc lex ciuīlis habet. quia vlpianus iu
 risconsultus recte nobilis appellatur. Non
 quidem propter genus. sed propter sciēci
 am et abundantiam meritorum. Faciunt
 plurimum pro hac parte preclara Salustij
 verba: de quibus statū in fine octauī capituli

Cap. vi.

Valida certe vtrinq; iacula emittunt. dubia
q; admodū atq; ancipitē controuersia agūt.
pro qua diluenda et veritate eliciēda. longa
discussioe opus eēt. Nonnulli enim sibi scioli.
q̄dam dixerūt. quoz principia ignorare vide
tur. dum solū nudas theoreticas iuris sequūt.
Ego vero fateor me ignorare. cū eis. ipaz tamē
ignorantiā explicādo. putarem recte dici pos
se. nobile anti quū geneis simpliciter p̄ferendū
ignobili. equalib; ambob; . sciētia. aut meritis
existētibus. **P**rimo q; nobilis gradū gradū
adicit. ut iura testant. **S**i vero est; inēq̄litas.
non arbitror habēdā esse rationē nobilitatis.
Tanta enim posset esse hui⁹ ignobilis stren
nitas a meritoꝝ prerogatia. et alteri⁹ nobi
lis tātus vitiōꝝ excessus. q; s̄m omnium opini
onem ignobilis merito deteret anteferri. **P**ri
mū ipsa lex p̄bat. ait enim q; licet qui meritis
a labore vicit. premioq; a honore vincere deb;.
tū quia primis sacroz scrip̄toꝝ genitus repe
ritur. facilius antefere. et ita consuetudo obti
net. et in hoc residere videtur nōnulle positio
nes iuristarum. **L**icet igitur hmoi positio s̄m
p̄ntem iustitiam vera credatur. eam tū insuf
ficientem. nimisq; ḡnalem dixerim. **Q**ua de re
arbitror intelligendā fore. quēadmodū p̄h⁹ in
politiciis subtili⁹ explicat. **Q**uid enim si nobil

a ignobilē virtutis a scientie eqlia sint meita
 tū in eo actu a honoē de q̄ agie. ignobilē nobi
 le excederz. **D**one ei inqt p̄hs vtrūq; currere
 ad officiū fistulādi. aut citariādi nemo sane
 mētis dicerz nobilē qz talem ignobili in ea re
 trito preferēdū. **N**ec aliē in honoibz p̄ncipan
 di aut p̄hēdi si ignobilē ad eū actū aptior pu
 taē scdm virtutē. licet a nobili nedū nobilita
 te carnis. s; in quibusdā alijs meritis exceda
 tur. tū recte quo ad illū actū p̄ferendū ē igno
 bilis. **C**ū sentētie nōnulli iuris dmi a hūam
 interptes annuere vident. **A**iūt enim aliqui
 nobilitatē carnis preferēdaz scie. etiāz in eccl̄
 asticis honoibz. cū per potentiam nobiliū. re
 belles arcentur. qui pacē pturbant. **N**am tales
 nobiles lōge facili⁹ eccl̄iaz tueri valent. qz ut
 aiūt respu. eccl̄astica. nō tm̄ indiget oculo do
 ctie. s; a manu. ut lupoz rabies ōp̄maē. vbi
 tū scia ad hēses extirpādas op⁹ eēt. p̄ferret
 sapiēs. **Q**uo sēsu intelligēda sūt sacroz cano
 nū decretaz a sanctorz dicta doctorz z presertī
Hieronimi dicentis. **N**on sanguini. sed vite a
 doctrine honores distribuendos. **S**ed a illud
 vicz. cū sciēcia hominē nobilitz atq; illustret
 merito tanq̄ precōsi⁹ a nobili⁹ bonum simili
 ter preferendū credatē carnis nobilitati. tāq̄
 bono corporis **I**taq; vtraq; nobilitas excedit.

Cap. vi.

et excedit sine equalitatem aut inaequalitatem me-
ritorum. et naturam ad id in quem concurrunt. Idque pau-
cis si sapientibus verbis Gregorius dicere videtur
pastorali cum ait Quis nescit in naturam gemmarum
carbunculum iacinto preferere. tamen rubri colo-
ris iacintus preferre pallenti carbunculo. Quia
et illi quod ordo nature subtrahit. species coloris
adiungit et hunc quem naturalis ordo pretulit. co-
loris qualitas deserit. Sic itaque intelligenda sunt
que in oppositum adducuntur. Illa preferuntur que
in ecclesiastico habentur. dicebam inquit meliorem
esse sapientiam quam vires. Et rursus. quomodo sapi-
entia pauperis est contenta. Et quibus facile ad
utramque rationes respondere libet ad eas prefer-
tim. que concludere videntur. quia si natus no-
bilis. tamen vitiosus. ignobili virtuosus prefer-
retur. tunc laudaretur atque honoraretur vitium.
Quia dicimus eos non honorandos. tamen quod for-
maliter bonos et virtute preditos. sed tamen quod bo-
nos instrumentaliter. et ut signum bonitatis.
veluti commendamus vitium sui natura fetidam.
representacione. quia signat bonitatem. id est
corporis sanitatem.

Capitulum septimum de laudibus. preconibus
et commendatione nobilitatis generis. et
de illius virtutibus et utilitate.

Confuetū igit̄ ordinē sequētes. post p̄
missa q̄ de nobilitate ad durim⁹. affe
rēda sūt breuī s̄mōe pauca ex mul
tis laudū preconiā p̄rogatiōe. et excellēcie nobi
litate hūane. et illico eiusdē vanitates: inco
moda. damna et picula. afflictioes et erūne s̄b
cūcte recensēda. Et quāq̄ ex hīs que paulo
an̄ tetigim⁹ facile lib; attingere. quāta sit hui⁹
ingenuitas excellēcia quāta vis ex hīs marie
q̄ illico subiciem⁹. eiusdē nobilitatis splēdor
et gloria vteri⁹ resultabit. **N**ec certe ē illa p̄cla
rissima gēma hūane nature dimitus missa. q̄
ut cetera taceaz. homo nō a casu. nō fortuitu.
nō deniq; ab accidētī. s; ab ip̄a reꝝ natura. dig
nior et excellētor habet. **C**etē quidē hūane dig
nitates. honores. ceteraq; bona. homines sub
sequuntur. **N**ec vero generosa nobilitas. vna
cū homine concipit. quippe ante ab ip̄a lustū
tur. q̄ a parentibus nascatur. **Q**uod sanctus
patriarcha **J**ob perpulchre demonstrat cum
ait. gloria eorum a partu. ac ab vtero et cōcep
tu honor illius. **V**inc in ecclesiastico sapiens
ait. gloria hominis ex honore patris. **E**t licet te
ste propheta. mortales homines natalibus
equales sum⁹ veluti filij excelsi omnes ad o ut
vnus fons omnū sit. ipsa tamē generosa no
bilitas alios alijs prefert. **E**t iuxta apostolū.

Cap. vij.

Velut stella differt a stella. sic gloriosa ingenuitas hominē discernit ab hoīne. ne pari laude aut honoris premio pfruant. qui inequali virtutū et generis claritate illustrātur. **Q**uis enim alti seminis ppaginē negabit suā nobilitate posteritatē. quā potius exaltat. sicut vilis et vinctus a sua vilescit. **V**nde quidā ex sapientibz in versu dicebat. Nobilitas hominis est mens ditatis ymago. Nobilitas hoīs virtutū dara ppago. Nobilitas hoīs humilē releuare iacentē. Nobilitas hoīs mentē refrenatē furētem. Nobilitas hoīs turpia nulla timere. Nobilitas hoīs nature iura tenere. Demq; ut in rethoricis p̄ho placuit. nobilitati omnes pene virtutes famulātur. ad quas ipsa natura parens peculiaris. ceteris nobiles ipōs indinat. **P**rimo quidē humiles et mansueti. nobiles existūt. elacōez fugiūt. p̄ eo maxime. quia eoz progenitores potētia et diuicijs. recte et moderate vsi fuere. **Q**uo fit ut non facile supbia inflent. quēadmodū qui nup atq; recēter ditati sūt. **S**ecdo nobilitati deseruūt magnamimitas. que res ait. ut cōtumeliosi minime existant. **H**ij enim cū ad magna suspirēt pua iniuria nusq̄ cōmouent. parcūt. indulgēt. suffertūt. tūto facili⁹ imbecillibz. quāto resistūt forti⁹ supbis. **T**ertio nobilitatē conciliat tpantia.

liber primus.

Sunt enim nobiles ut plurimum in reipublica occupati. ea de re assueti sunt temperate vivere. **Quinto** nobilitas est plurimum honorata. nec aliorum despectiva. non enim reputant nobiles alia bona nisi anime. quare virtuti deditos non despicunt. **Quinto** nobilitatem ipsam prudentia et industria comitatur. subtiliter enim generosi inuestigant. quid eos agere oporteat. **Quoniam** plurimi illorum opera inuentur et quicquid agant. qualiter et domi vivant. quid teneant. vicini omnes nouerunt. et velut exploratores eorum sunt constituta. **Quo** fit. ut solliciti. intelli. prudentes et cuncta providentes existant. **Sexto** nobilitas affabilis est et plurimum curial. **Communiter** enim versatur in regum domibus et principum curiis. sicut euestigio rulli est tamquam solitarii rudes et siluestres in campis viuunt. **Et** ob eam rem ut philosopho placuit nequaquam sunt bene conuersatiui. **Postremo** nobilitas ipsa non solum viventibus. sed et morientibus laudes et precomia parit. nec modo nascendo queritur et viuendo conseruatur. quanto sepe etiam quod mirabile est. moriendo augetur. **Idque** gloriosus ille machabeorum dux non negauit. de quo scriptura ait. quod elegit nobilitate mori potius quam subditum esse peccantibus.

Cap. viij.

Capitulū octauū de vaitate nobilitatis humane a de vicijs que eā comitant. a de plurimis excessibz nobiliū. et de falsa nominaōe nobilitatis. et de illius in cōmodis. laboribz. et piculis.

Ogit iā aduersantiū turba ut huius tam laudate ac caduce. sed et inanis carnis nobilitatis vanitatē. ignauā. incōstantiā ceteraq; incōmoda. afflictiones. erūnas et picula. Pauca ex multis attingamus. In primis itaq; illud vellē. semp cūctis mōilibz menti defixū esse. qđ vn⁹ ex sapiētibz ait. Quia si humane nature obscenā fabricā. ac turpem materiā cōspiciamus: de terrene carnis nobilitate disputare. nil aliud videbatur qđ de stercois aut luti claritate certare. vnde apud machabeos scribit. gloria eoz stercus et vermis. Qđ et Isaias non ignorauit cū ait magistrat⁹ et honor illi⁹ quasi lutū. Quid em̄ supbit terra a cinis. vnde Crisostom⁹. Vana est nobilitas carnis infructuosa et pudrosa atq; nociua. nisi comitec virtus. Et Boetius qđ inquit inane a qđ fidele nobilitatis nomē: quis non videat. Quare splendidū tēsi tuā non bateas. aliena claritudo nō efficit Et apu leis i honoribz inquit assequēdis: noli aliena

liber primus.

appetē **A**liena voco. q̄ parētes pepercunt. cū rī
diculosa iactantia sit. de alieno gloriai. Et poe
ta Petrarcha laureat⁹ ait. Sicut posteriorum
macule patētibz nō obfūt. sic nec maiorū splē
dor descendentes illustrat. vñ ad quēdā dice
bat. Mallem p̄ teipsum aliū. q̄ tu per alios no
scereis. Et subdit. q̄ mira res est id videri cupe
qđ non fūt **f**ures: aduſtei. tenebras querūt.
sola hec. ⁊ falsa nobilitas licet vicijis obtene
brata. lucē querit. agnosci appetit. cui sanū ef
set consiliū nesciri. **Q**ui ergo veri nobiles esse
cupiunt. aliquid agant ut sint nobiles. quia
⁊ maiores fui. nisi aliquid predaſum egissent
nunq̄ nobiles fuissent. **D**smū ut Hieromim⁹
ait. nihil aliud video in geneis nobilitate ap
petendum. nisi q̄ appellati nobiles. quadam
necessitate cōstringūtur. ne a p̄genitorum p
bitate degenerent. **Q**uis tamē non videt plu
mos filios. a fuorū claritate degenerasse. **Q**ui p̄
pe quā quāto patres fuere clariores. tāto ipſi
euasere obscuriores. ut tot labores filij perpeti
videantur. in sectandis vicijis. quot patres eo
rum in sectandis virtutibus. **T**ot demiq; stu
dia solercias. filij in perdenda nobilitate impē
dant: quot illi in acquirēda habuere. **I**d q;
ut quidam sapiens ait: in **A**ffricam filio libz
intuleris: qui licet ex patre clarissimo genitus

Cap. viij.

plurimis vicijis sorduit. Et si nobilitas p ma
n⁹ tradi potuisset. darissimū illū Africanus
pater effecisset. Vex illū pater potuit amare.
s; nō potuit illustrare hereditatēq; vniuersā
locupletē. que sua erat: ei in testamento reli
quū. daritudinē dimisisse nō valuit. Rurē res
aptissime pbat. quia aut nobilitas ipsa nihil
omnino erat. aut pater qui omnia reliquit.
eā in bonis suis nō habebat. Falso igitur asse
uerat nobilitatē a penitibus suscepisse: quā ipi
libenter dimisissent si valuissent aut habuis
sent. Omnis successio etiā vilissimarū rerū. iudi
tio testatoris accipitur. sola nobilitas sua vo
luntate non transmittit. O quot patres infimū
tam sue lucis edipsim in filiis patiuntur. ut ve
rum sit qd scribitur: quia dāt maculā gloiē pa
rentū. demū quātū discrimini: quātū piculo pri
mū sit. inconstanti a volubili rei. animū dare:
nemo est quī nesciat. Volubilis em̄ atq; inco
nstans est hec nobilitas. et om̄i mobilitate mo
bilior. Qui enim heri arabat: hodie militat. et
qui heri p vrbes medias: aureis habenis sup
b⁹ incedere: populosq; regere solebat: hodie
per squalentē campū pigros boues puo pugi
one sollicitat. Seruorū filios. in solio sepe vidi
mus. et filios regū in ergastulis. Quid ergo
tam instabili: quid tam variabilius. Quare

liber primus.

nobilitatis assentatoribus minime assentans
puto. **A**nt enim pro eo eam ipsam ingenuitatem
magnum fore precium et quod naturaliter hominibus inest. Ego
vero non satis video. quo pacto verum dixerint
quod ex eo primo patet. quod tunc omnes homines nobiles
essent. **A**dde. quod ea vere naturalia sunt. quae semper et
vbiq; insunt ut philosopho placuit. nobilitas vero tam
volubilis est. ut mulier quae heri dara fuit. hodie si
ne eius culpa. primo recte et sancte agens. si plebeo
nupserit ignobilis efficiatur. **E**t idem in eo quae prope
delictum nobilitatem perdit. **Q**uo fiet. ut aliquid
temporis parte infelix homo sit nobilis. et alia
ignobilis. et euestigio. **R**ursum nec omni loco
nobilitas inest. **S**arracenus enim nobilis. a
nobis captus. proculdubio ignobilis erit. quod
seruus effectus. et simili modo. si catholicus ab
infidelibus capiatur. **D**emum id ipsum et in mi-
lite conspicimus. non enim militia vbiq; et
vniuersimode nobilitatem efficit. **N**am cum de
equestri dignitate. leges et civilia iura loquimur.
solum milites vrbis rome nobiles appel-
lat. **H**abent demum nobiles quedam peculia-
ria. sibiq; naturalia. forte dixerim indelabilia
vicia. ad que teste philosopho. in rethoricis
quod maxime natura ipsa inclinatur. ipsi tamen
actualiter operantur. **P**rimo quidem nobi-
les plurimum sunt honoris appetitui et ambitio-

Cap. viij.

Est enim ut **Aristoteles** ait. naturale hoines
accumulare velle ad id qđ habent. quare dñ
ditari incipiunt. indies volūt fieri ditiores. et
qui honorātur. cupiūt eē honorabiliores. **No**
biles vero cū ex eorū gñe honorabiles videā
tur. idcirco poptant accumulare ad ea q̄ ba
bent. conāturq; fieri hōrabiliores. **Quo** fit. ut
nimū honois et potentie. sint appetitui. veluti
ad id p̄miores. **Secđo** vitupabile admodū
vitū et monstro simile. nobiles ipi naturalit̄
amplectūtur. **Sūt** enim eodē p̄ho teste. adeo
elati. ut etiā p̄genitorū sint ut plurimū despe
ctores. **Cui** ea racō putatur. qm̄ se reputant
nobiliores atq; maiores. q̄ eorū p̄es. **Quod**
ideo cōtingit. quia ut idē p̄hus subdit. semper
nobilitas longe facta maior est q̄ p̄p̄inqua. te
stis est huī⁹ detestandi facinoris. nobilis ille
Alexander magnus quī rege **Philippo** et p̄e
vicis. nescio si virtutib; maior extitit. de quo
policētus ait. **Quia** et si pater plurimis artib;
orbis imp̄ij cōsequendi fundamenta iecisset.
tantā gloriā filius ferre nō valebat. **Quīmo**
tam incontinentissime fuit inuā die. pat̄ne glo
riez ut cū patris triūphos. v̄tutes. preclara qđ
gesta audiret. lacrimas pre dolore extorq̄ret.
easq; despiciebat. forte dixerim minuebat. ac
si pat̄na virtus. omnū a se gestorū gloriā

Liber primus.

eripet. eos vero q̄ talia referebant. p̄p̄ris ple
rūq; manib⁹ interficiebat. aut rapi ad penas
iutebat. **Rurſus** pua ſunt nobiliū vicia q̄ teſi
gim⁹. niſi alia eis familiariffimā addideris. **Primo**
quidē. deū a ecclia; que illos regnauit. cō
tēnunt. quos cū nobilitatis iactura ipſe comi
natur inquit. qui me cōtēnunt non erunt no
biles. **Secūdo** null⁹ eſt illis plerūq; in delinquē
do pudor. nulla verecūdia. **Quippe** qui falſo
putant hoc licentia; peccandi cū carnis inge
nuitate impetraſſe. Non attendentes q̄ iuxta
Ambroſiū. verecūdia exercēdi turpia ingenu
os a claros p̄dit natales. **In** verecūdia vero
obſcuros reddit. nec aliena virt⁹ a p̄p̄ris fa
cinorib⁹ excuſat. **Hinc** nobil ille ſenator **Bo
eci⁹**. neſcio inquit quo pacto ex ſe obſcuz. ali
ena claritudo clar⁹ reddat. **Recte** igitur **Apu
lei⁹** tales vceat ſordida loca. ſole illuminata.
aut vmbraſ deformes. **Et** ſubdit quia hī no
bilitatem ipſam. que virtutis inſtrumentum
conſtituta eſt. ut ſcutum vel caſtrū faciunt. q̄
cum ea licentius ſe flagitijs dēbant atq; deſen
dāt. **Tercō** ingratitudo a infidelitas plerūq; eos
comitatur. **Vt** enī inq̄t canō; nō pōt p̄ncipi eſ
ſe fidelis. qui deo eſt infidelis. **Si** igitur putan
tes ſe nobiles. deum cuius expēſis viuunt. diū
ſis peccatis offendunt. recte ingrati quippe et

Cap. viij.

perditores sunt et merito vilissimi plebei censentur. Quarto cum res nobilem faciat magnimitas: qua quis bona corporis ut pua contemnit. et magna videlicet bona anime appetat. nobiles plerumque pua amplectuntur. et magna negligunt. Quinto munifica liberalitas: que maxime nobilibus congruit parum est ab eis. Nam cum beatius sit dare quam accipere. nobiles in eo se ingenuos et claros fore putant. si ab alijs extorquent: si rapiant. Interrogatus quidam sapiens a nonnullis nobilibus. que nam foret verior maiorque nobilitas. Ille indigentibus inquit munifice dare cui illi acquieverunt. Rursum sapiens ipse ad eos: dicite inquit veravice. quam putatis vilioem ignobilitatem. Et illi oppositum inquit sententie tue. Cum enim summa sit nobilitas munifice dare consequens erit ut summa sit rusticitas. atque extrema ignobilitas auferre. Quibus sapiens. res inquit et rectum in caput vestrum iudicium pronuntiastis. Cum enim assiduo a pauperibus sua auferatis: viles et serviles. sed et ignobiles vos ostenditis. Plurima certe detestanda sunt vitia nobilibus coniuncta atque unita. que facilius ab eis committuntur: quam scriptis quibuslibet referunt. Et hec paucis verbis Hieronimus explicabat inquitens. plerumque nobilitas carnis. ignobilitatem parit mentis. Liqueat igitur ex premissis

Libet pm?

quāta fit hoīm vanitas: tāta vanitate veral.
fi vey ē qđ scriptura ait. qz in vanitate sua cō
prehēdit vir. Cōprehēditur inq̄ homo in sua
vanitate: dū plurimis sese picul subicit. ut va
noziamā atq; nudo nobilitatis noīe se putat
decorari qđ i deuteronomio scriptura luculēter
infinuat inq̄ens. nō ē sine piculo q̄ sup te va
na nomē assumpsit. **Quid em̄ vani?** **Quid fu**
nestius: q̄ de meritis penū gloriari. qui in se
sordet. **Quid de patz laude p̄dicari:** qui a suis
vitis deturpat. **Hinc pulchre Salustii** i ora
tiōe ad mariū **Nā** cū emuli. gnīs ignobilitatē
ei obiecissent: i eos sic inuehit. **De iure me in**
quit despiciūt: faciant idē maiorib; suis. a qui
bus virtute ac preclaris gestis. nobilitas ce
pit. si inuidēt honoris inuideant a laboris inuide
ant innocētie. atq; piculis meis. **Et rursus. vi**
dete inquit q̄ miq̄ otenant. qđ em̄ sibi ex alie
na vtute arrogant. id mihi ex me nō ocedūt.
mihi noua nobilitas est. quā ut puto longe
sancti⁹ est peperisse. q̄ ut illos acceptā coru
pisse **Et itez** subdit. fateor imagies nō habeo.
dicere tñ audeo. vita mea. mores. hasta. veril
lū. et alia militaria dona. cicatrices demq; et
vulnera illata corpori meo. **Hec sūt mee ima**
gines. hec ingenuitas. non hereditate reli
cta. sed laborib; sed periculis meis acquisita

Cap. ix.

Hec ille Hec pauca de nobilitate. que cum
via quedā ad armatā militiā existat. ne tu fi
li carissimē. qui militie inermi hucusq; vacasti.
armatā a te nondū exptā. tāq̄ virtute caren
tem omnino despicias. Aut ad illā veluti fum
māz gloria et honore referat. inde liberat⁹ aspi
res. Expediēs fore puto: ut hui⁹ militaris sta
tus a vite. Primo dultia et prospera. Deinde
amara et afflictiua agnoscas.

Capitulū nonū de armata militia et ex
citio armoz. et de laudibz et cōmenda cō
ne hui⁹ exercicij. et an vacantes armis
sint veri ciues et ptes ciuitatis.

Purima et laudata p̄daraq; exercitia
mortalium hoim adiuuenit industria.
Sed inf̄ illa omniaz nihil armata mi
licia excellentius. nihil preclari⁹ et gloriofius.
Ea enim exercitatio. vtilitate. honore ceteris
prestat. Per militiā siquidē et armoz exercitiū
reipu. quies atq; salus querit̄ ac cōseruat. et
ab omni hostili vastitate liberat. cui⁹ exercicij
laudes. vtilitatē. Primo ip̄a humana indigē
tia demrāt et extollit. ut em̄ antiqui voluerūt
militia recte. manibz cōpatur: que nature im
perio pata est ad corpus iuuandū. Sicut em̄

liber Primus.

manus sūt in corpore naturalit̄ institute. ad repel-
lenda nociua. ad p̄ciēda infestātia ad attē-
hēda necessaria ⁊ ad cōseruāda alia membra
corp̄m illaq; augēda. sic milites ad ista cōfici-
enda in tempore p̄necessarij existūt. **V**n̄ vale-
us de necessitate ac p̄fectū militie ait. Disci-
plina militaris. acut̄ retenta. principatū italie ⁊
romano impio pepit multarum urbium. mul-
torū regnorū validissimarū gentium regimē
largita est. **P**reterea sunt alie institutionis
eius cause. ortus atq; necessaria principia. q̄
illi⁹ necessitatez. p̄cedere ostendūt. Est enim
homo ipse imbecillis atq; natura infirmus. si
bi ip̄si nequaquā sufficiens. Ita q; societate ⁊ cō-
uentu hominib; opus est. ut qd̄ seorsum agē-
tib; singulis desit. id per mutuā opem. de mlti-
tudine socia nanciscant̄. **H**ūc cetum p̄hus
in politicis ciuitatez vocat. cuius ut p̄podami-
us scripsit tres censuit p̄tes fore necessarias.
Primam quidem agricolarum. **S**ecundam
artificum. **T**erciam propulsatorum belli et
arma tenētium. **Q**ui ergo tā p̄cedarum mili-
cie ⁊ armorū imitium cernit. nusq; tā infigne
exercitium damnabit. **N**ec enim agricultoēs
sed nec artifices in ciuitate p̄stabunt absq; p̄-
pulsatoribus belli. quorum opera salus ciui-
tatis. cuncti deniq; status. et ip̄a sac̄ tuta sūt.

Cap. Romā.

Plato etiā i hīs quos & repu. scripsit libris
Cū ceteros status in ciuitate instituisset. vnū
necessariū genus hominū. longe ceteris anpo
fuit qui arma tenerent. ciues q; alios ab hosti
bus defenderent. quib; mirifica priuilegia tri
buit. honoreq; et dignitate ceteros voluit an
cellere. **Q**dq; si minime honorantur pauci for
tes repientur. **N**ā iuxta sententiā **Aristotelis**
apud illos iueniuntur fortes milites & tirones &
apud quos fortissimi quiq; honorant. **E**t **Cice**
ro iacet semp & paz vigent. qui apud quosdā
non decoratur. **E**a ergo respu. tyrannidē sapit.
que fortes aut sapientes minime honorat. q̄s
enim clarissimos milites cūctis nō anteponz.
quoz pietas in patriā studiosa est. & mors p
illi9 salute. sepe ab eis offerē. **H**inc bruti pu
blicule **G**amilli scapiones celebrantur. **S**i em̄
milites in repu. deessent. v̄gines passim rape
rent. matress familias ad libidinez traherent.
sacra simul et p̄fana polluerēt. **T**andēq; cun
cta cedib; et incendijs. misera quadā conditi
one miscerentur. **E**t tandē q̄c quid prauis ho
minib; liberet. id innocios atq; innocētes pa
ti oportēt. **H**as vite militaris utilitatis & belli
ce **Aristoteles** ospitiēs in septio pollicitorū ait
Qd merito bellicis artib; vacantes. proprie
sūt ptes ciuitatis. & eos veros ciues appellat

liber primus

Suddit em̄ q̄ p̄dicti bellici hoies. itē oñliatiū
indicatiui ac etiā sacerdotes: sūt vere ptes ci
uitatis. **M**ercatores v̄eo inq̄tum tales ⁊ agri
cole ac artifices. **M**echaici ⁊ mercenarij. q̄tū
cūq; sint diuites. licz necessarij sint in ciuitate
non tñ sunt vere ptes nec ciues illi. **C**ui⁹ ra
cō est scdm̄ eūdem p̄h̄m. q̄ potissima causa et
racō. quare quis est ciuis. aut ps ciuitatis. q̄
renda est ex racōe tocius ciuitatis. **E**t ratio to
cius ciuitatis q̄renda ē ex fine. ad quē tendit
ois bñ ordinata politia. q̄ est felicitas ⁊ velut
finis toñ⁹ reipu. **C**onstat enim impossibile eē
felicitatez sine virtute existere. que ē principi
um ei⁹. **I**taq; non faciūt ciuitatez. neq; eam cō
stituitz plurimos in ea simul viuere. s̄ debet el
se oñmunicatio bonaz actionū ad finem bene
⁊ virtuose viuendi. **N**ec etiam constituit ciui
tatem ut adinuicem viuant. nec iniustum sibi
faciāt. s̄ nec ciuitas nosciē instituta grā mer
catuē. ā oñmutacōnū. licz sint necērie s̄ ē insti
ta grā bñ viuēdi p se ⁊ sufficienter. **Q**uo fit. ut p
tes ciuitatis ⁊ cuiuslib; reipu. dēminēt ex vir
tute. q̄ ē opacō hois v̄tuosa ⁊ p̄fecta. **M**aifestū
ē autē mercatores. agricolos. ⁊ mechaicas artes
ducētes. nō p̄p̄ eē ciues. neq; p se sufficienter fo
re ptes ciuitatis. q̄ vita eoz admod̄ vil ⁊ ab
iecta ē. cū nō ad v̄tutē dirigit ā ordiat hoies.

Cap. nonū.

sed principalis ad lucrum et questum proprium. ymo
contraria est virtuti. que fundata est in honesto.
mercatura vero et cetera mechanicæ fundantur
in utili. Preterea veris civibus et partibus civita-
tis. necessaria est vacatio ab operacionibus vilibus
Et oportet aliquando intendere adibus intellectualibus.
et talibus operacionibus que generant virtutem.
quod facere non possunt mercatores. agricule et
artifices. qui omnino sunt dediti artibus suis. Sa-
cerdotes vero secundum eundem philosophum ac consiliarii bel-
lici et iudicarii vere sunt partes civitatis. quia non
essent tales nisi in eis esset prudentia politica. Nam
exempli gratia in bellicis hominibus est prudentia.
per quam quis est aggressivus et terribilior. quam et quod
expedit. Nam dicit philosophus in secundo politicorum quod
vita militaris multas habet partes virtutis. et
sic de consiliariis et iudicariis ac de sacerdotibus.
quia determinant de virtute. ideo sunt vere partes
civitatis. Rursum investigandum est de nomine
militis. Nomen itaque militie quidam ideo appel-
lant. quod a malo arce solet. quasi a malo arcendo
dictos. quod malum arceat a civitate. Alij vero no-
men militis grecum dicunt. quod duritiam significat.
quasi eos non molles esse veniat. Nonnulli tamen a
mille numero militie dictum putant. quasi ex mille
electis. Ex omni igitur militie nomine atque principijs cau-
sis et effectibus facile cognoscitur. quare glorie et

liber primus

excellētie. sit milicie vacare **T**aceo de dignita-
tibus. de honorib⁹ tā excellentis exercitiij. quā
tā ingentes tāq; p̄signes existūt ut ei⁹ vir-
tute. sepe acquisita regna. cōpata culminū im-
peria videamus. Quo fit. ut omnis generosus
anim⁹ merito ad eam aspirare debeat. Demū
vero milites gratissimū dō holocaustum offer-
re possunt. et in eodē exercitio beati saluiq; fieri
valebunt. **V**nde **Aug⁹.** ad bonifacium. noli in
q̄ extimare neminē deo placere posse. qui mi-
litaribus armis ministrat. **I**n hīs erat scūs
Dauid cui dñs tā magnū p̄buit testimoniū.
In hīs plurim⁹ illi⁹ t̄pis iusti fuere. **I**n hīs
erat ille Centurio q̄ dñō dixit. Non sū dignus
ut intres sub tectū meū. **E**t iterū **Gregorius.**
summam ait esse milicie laudem. si quicq̄d im-
peratur vtiliter. ei obtempatur. **A**deo bellan-
di officiū sine culpa est. ut etiam sub rege sa-
cilego. et pagano. militare recte possit quicū-
q; catholicus. si tñ non sit cōtra diuinū man-
datum id qd̄ precipitur. vel vtrum sit. certum
non est. ut diffusius cont̄ manicheos **Augu-
stinus** deducit. **H**inc igitur amici et contribu-
les pluribus ad me verbis referebant. ut mi-
licie armisq; exercitio operam darem. **A**dde-
bant quomā progēitores et sanguine oīū
dōs hāc v̄mēdi cōdiōez secut⁹ nō ignorabaz

Cap. Decimum.

Capitulū decimū de militie laboribꝫ oneribus atqꝫ incoꝫmodis eiusdeꝫ vite militaris ac exercitū armorum. et de periculis huius status. et de causis quibꝫ hoc exercitiū disuadetur.

Asurgit mater nō pigra hñs auditis. et vite huiꝫ militaris et armorꝫ exercitiꝫ damna. incoꝫmoda atqꝫ picula. et acie armis ipsis expta. eisqꝫ rebꝫ trita fuisset. hñs suasionibꝫ recolebat Militie sectatoꝝ ac arma tenentes. qꝫ militie. qꝫ armorꝫ officii sit. ac quid sua pꝫfessio postulat. et animo gerē et pensare debent. Si qꝫdem miles primo sacra menti atqꝫ pꝫfessionis. sibi maximū onꝫ incū bē videbit. ut rēpu. tueat. iniurias arceat. et cū aplo contentus. stipēdijs suis. neminē cōcutiat. Nec est eius professio. hoc officii. que si ab eo recte gerūtur. magna sūt laude et gloia digna Si vero ea non gesserit miles. pꝫculdubio dedecorat illa omnia. que sūt vꝫ officio militis. vꝫ eius pꝫfessionis onera. Cū igitur tutādi ut dixi officii militis sit nihil tam turpe. nil tā intolerabile. nil tam pꝫnitiosū. qꝫ si ipse qui defensionis nomen habet. vim atqꝫ iniuriā afferat civibꝫ. ut vnde salus expectat. inde scelꝫ nascat. A ceteris nāqꝫ hoibꝫ illate aduersus cives iniurie.

detestabiles admodū sunt. a milite vobis si in-
ferantur. sceleāta impia atq; funesta sacrile-
gia sūt. a ut paucis videat. quātū nephas sit
paupes a militibus impugnari. **D**ime intelli-
gi debz. quia si inopes debilesq; miles ipse despi-
ciat. nec alijs impugnantibus resistat. merito
prodicōnis nomen incurrit. **Q**uis enim dubi-
tat. quin pditor flagitios⁹ ille sit: q̄ rem custo-
die fideiq; sue ommissa; hūilib⁹ patefecit. aut ve-
rius ipse dirupit. **M**ilitēs ergo ciuium inopū
q; custodes. non solum officio sed fide. sed sa-
cīmētō. sed vi atq; natura p̄fessionis ad hoc
vnū agendum p̄ncipalit̄ constituti noscūtur.
Si ergo paup̄z ciuiūq; tutamen pretermi-
tūt. quos pot̄ ipsi sacrilego expilant conatu
fūma. p̄culdubio prodicō existimanda est. si
tāto insigni⁹ facin⁹ erit. si p̄ se ciues impugnēt
que omnia an a militibus armigēisq; nostri
temporis obseruentur. facile libet agnoscere.
Equidem verum est ad contraria modernoz
studium militum. **S**tudent nāq; cui noceant:
cui vim a iniuria; afferant. a que sunt plane
offitio suo aduersa. ea exercent impune. **N**ec
sunt contenti miliciam dedecorare atq; sedare
sed p̄imere eius videlicet naturamq; vidēt.
Obluiscuntur siquidem sue p̄fessionis. **A**d
id solum tendunt. ut satis diuitiaz habeāt.

Ca. decimū.

Studiū lucrifatiōdi captent. mercaturā demiq;
exercent. que in eis sordida atq; deformis ē.
quī non solū mercando aut lucricaptādi grā
negotiādo: q̄si q̄da; apostate a sua religione
consent. s; quodāmō desertores atq; trāsfuge
vidēt q; epudiata religioe turbe se imiscēt ac
pecunie q̄stū intendūt **T**aceo sordidiora ple
rūq; ab eis expta cōpendia **T**aceo locandiq;
publica redigalia passim eos assumere. cete
raq; vilia officia exercere **T**aceo in nūdinis
tabellarios atq; nūmularios inuerecūde ple
rūq; constitutos fore. qui tam predaz exerci
tiū infamare a penitus deturpare nō verētur.
atq; ut indigne falsoq; insignia militaria ge
stent. et nitore auri qd̄ deferre eorū dignitas
iubet: sordido questu cōquinari non pudet.
Quis igit̄ ad hoc exercitiū aspirabit; quo nō
nisi nomen omni nudatū effectu p̄chdoloz re
mansit. **S**ed hec pua cūlitet intuenti videbun
tur; si crudeliora quedam alia cōtemplat̄. **E**t i
p̄m̄is illud **S**cipionis occurrat: qd̄ militari
volentib; dicere solit⁹ erat. q; pauca vnicuiq;
militiā desiderāti visa sunt vite malaz; nisi mili
tiā addiderit. quē inquietū semp vel ingloriū.
vel piculo expoitum. aut cōtemptū deditū esse
oportet. **A**dde qd̄ apostol⁹ ait. q; vita nrā mi
litia est super terrā. **H**anc igitur cū nascendo

liber primus

profiteamur quid alia notie militie professi
one op⁹ est. Nam ibi fortissimū corpus ferro
armat. h⁹ anim⁹ contra dolos. linguā. versutias
et fraudes p⁹muniri debet. Nescio igit⁹ q⁹d arma
ri exterius iuuat. cum intus in anima bellum
sit. Nec illud diffiteor. quia plurimos militia
ad amplas opes. sed et ad summos honozis
status prouehit. Sed nisi fallor longe plures
ad inopiam. ad carceres. ad seruitutem. ad
violentam subitamq³ mortem eodē tramite p
ueniūt. Nam ut laureatus inq³t poeta. Ex quo
quis profiteri militiam animū habuit. nisi de
honestate arma voluerit. semper animam in
manu pituram habeat necesse est. Corpus ve
ro nō dicā in piculo eē. h⁹ ipsūq³ piculū in cor
pore sēp enī aures militis ut **Vegeti⁹** ait vox
illa regia intonat. disce ferire. intrepide mori.
Et rursus breue sed horredū militi prouerbiū
est. vel occides vel occideris. in hoc omne pda
rum genus militie versatur. Adde rursus ad
dissuasionem huius vite militaris. que supra
tetigimus in octauo capitulo cū de nobilitate
egim⁹ Has igitur pie matris inuidias ratios
contemplās. a seculariū militie armorūq³ exercitiō
alienū me reddē cepi. **S**z illico affimū aicoz
q³ turba carne et sāguine ut arbitror reuelatū
b⁹ ad reliquū militandi gen⁹ inermē. acerte

Cap. xi.

grauitq; vegete visi sunt Cū enim ut dicebāt
magnā etatis ptem circa humani iuris disci
plinā expēderim. o gruū qñmo debītū videba
tur. ut que in theorica pferim. ad praxim de
ducerē. a que studio ipso attigerā. iam mōdus
ipse conspiciat. Dicebant em̄ q̄ habens expiē
tiā seu opationez. ut phus inquit etiā sine ar
te magis laudat. magis etiam pficit in opā
do: q̄ habens artes sine expientia Vt igit̄ in
ea vel alia viuendi arte vtili? agerem. necesse
erat vxorē ducere: que firmat hoies in vnoq̄
viuendi modo. a discurrendi p orbz occasiōes
tollit. Quare ad eā coniugalē vitā infra scrip
tis pfluasiombz amouebant.

Capitulū vndecimū de vita et statu cōiu
gali i sādō a imaculato matrimonio. et
de necessitate vtilitate. laudibz a proga
tius vite iugal' sup alia viuēdi gna.

Que iugalis status. q̄ sanctus. q̄ im
maculatus atq; necessari? existat. ne
mo est qui nesciat. nisi qui se hoiem
ac ex viro a femina natū ignorat. hic vite in
nocentissime status precipue iuuenibus ad
modū expedit. ne al' em̄ illicitisq; libidimbz
misceant. a bonis castisq; coniugij fructibus

liber primus.

perfruatur. hic status coniugalis necessari⁹ fuisse
ad cōseruatiōem speciei hūane. nā tribus rudi-
tissimis ⁊ necessarijs causis fuit institut⁹. Pri-
mo ppter plis gnationē: ut habeat eē natura-
le. itē ut possit nociuo obuare. rursus ut ha-
beat esse vigoratū: ut possit ples subsistere. et
tandem valeat sibi similitē gnare. Secūdo ppter
cupiscencie refrenationē. Tertio ppter viri
glorificatiōem: qz ut inquit apostolus. mulier
est gloria viri. quia deus dedit hōi adiutoriū
feminā. nō ad carnalē cupiscenciā: s; ut ha-
beret gloriā de feminā: cū eū imitat in sādita-
te ⁊ plem ex ea generet q̄ gloriā deo p̄stet. et
sit ad gloriā viri: q̄ gloriā ⁊ q̄dam mō perpe-
tuat in filio. q̄ ē eius imago. Ex quib; facile ag-
nosciē. qz hec beata coniugal vita p aliquo tpe
magis expediēs ⁊ necessaria videt̄: q̄ continentia
siue v̄ginitas. ⁊ idē p̄ligēda q̄ res agit: ut eo
euēu lōge meli⁹ sit vacare coniugali copule q̄
continentie. vic; eo tpe q̄ multiplicatiō gn̄is hūa-
ni p̄necessaria fuit ut cōpleret̄ nūer⁹ electoꝝ
quēadmodū in simili videre libet. Nā teste pho-
in topicis philosophari simplicit̄ melius est
q̄ ditari. Verūtamen indigētī necessarijs: me-
lius ē ditari q̄ phari. ⁊ p tpe illo p̄ligēdū fm̄
tho. Rursus ad hāc coniugale vitā pluria ⁊ pe-
sertim tria inducere ⁊ inclinare hōies videtur.

Cap. xi.

scilicet natura. recta ratio. et gratia. Natura q̄
dem. quia ppter prole et naturalē auiditatē.
conseruandi sp̄tiem. et perpetuandi seip̄m per
filios. Demū reclaratio qua indimatur cōiunx
ad seruandū fidem coniungi. demiq; gratia vi
delicet sacramenti. hanc igit̄ viuendi formā
beatam et gloriofam fore. nullus sane mētis
ignorat. Cui⁹ status necessitas. vtilitas et s̄a
ctimonia. ex multis colligi possunt. s̄ p̄cipue
ex decem eiusdē status excellētijs laudibus et mi
rificis preconijs. Prima igit̄ eius excellētia in
stituentis est exelsa auctoitas. Nec enim istū
sanctissimū ordinē aut Aug⁹. aut Hieronim⁹
aut monachoz patet. Benedictus. sed de⁹ ip̄e
ore factoq; instituit. Secund⁹ preconiū ex loci
prerogatiua pendet. cum in paradiso institutū
recta fide credamus. paradiso inq; terreno et ce
lesti. quia ut sancti tractatores aiūt. misso so
pore. Adam raptus est in spiritu: et ut aiunt
curie celesti interfuisse creditur. ibiq; v̄tutes
tanti sacramenti plene cognouit. Demiq; ter
tia dignitas erat. videlicet institutionis ei⁹ an
tiquitas. Quarta excellētia est v̄nitas duoz
in vno corpore. quia scriptū est. erūt duo in car
ne vna. Quinta t̄pis excellētia. quia in statu
innocentię. q̄n nec peccati quā rubigo imitiū
sumperat. Sexta dignitas ex eo colligitur q̄

liber primus.

hūc solū ordinem tāq̄ immaculatū: deus ip̄e
saluū fecit indignatōnis atq; diluuij tempe:
quo fornicatores omnes vtriusq; sexus etno
aquarum voragine deleuit. **S**eptimo gloiosa
virginez de⁹ delegit hunc ordinē assumere. Et
q̄ q̄ virginitatē vouisset: matrimonij verum
sacramentū non respuit. **N**ec puū videtur pre
coniū matrimonij: cū dei fili⁹ tam diu distulit
carnem suscipere humanā. quousq; virgo bea
ta sub matrimonio foret legitime constituta
Octaua dignitas coniugalis ex eo constat. q̄ xp̄s
hoc matrimonij sacramentū non mō sua pre
sentia: sed miraculo illustrat. ut **Johānes** re
fert euāgelista. **R**ona excellentia patet. q̄ ex
eo vniuersa fit ppagacō hūani generis. **Q**uin
fimo ut inq̄t **Hieronim⁹** extra Vigilantiū si v̄gi
nitas laudat̄: cur matrimonij nō vehemēter
amatur. ex quo virgines pcreantur. **D**ecimū
aliud matrimonij pconiū nō inferi⁹ alijs oib;.
videtur. quia carnis copula que sine illa mō
lem generat culpā: eius virtute nedū a pecca
to immunis. quinimo plerūq; meritoria efficiē
Addē q̄ matrimonij nō solū mūdū: s; paradisu
replet ut inq̄t **Ambrosi⁹** p qd̄ scelera pene in
finita incest⁹. multa deniq; scelera vitāt. a in
gētia bona q̄rūtur. **E**x hīs igit. attinētes. me
ad coniugalē vitā cogē quodā mō conebātur.

Cap. xij.

Capitulum duodecimum de oneribus et incommodis. et laboribus plurimis vite coniugal^{is} et de causis propter quas non expedit uxorem ducere

Luctuabat ubique animus, sed ad me versus pie matris consilium petituros accessi an igitur uxorem ducere consulebam. Illa vero quae ut sepe postea retulit, diuurnas pro me lacrimas et vota sua altissimo dederat: ut in suam me sorte traheret, tamquam rabida quaedam leena longe contrarium suadebat, quoniam ne incautus: tam imminens naufragium subire me precorogabat, atque seuerè commonebat. Dicebat enim mariti nomen licet dulce plurimis tamen erumis fore refertum. Quis enim iquit onera matrimonij facile ferre potest, quis quarundam uxorum insolentias. Quis pompas: quae si pauperes sunt facile ab hominibus contemnatur. Si diuites, doctes eas tumidas, genus insolentes forma vero suspectas reddidit, deformitasque reddidit inuisas. Quae lingua ut Plutarchus voluit nihil permittio suus, quarum audacia nihil pudiosius quarum improbitate nihil inexcusabilius cogitari potest, quam iurgis et contentione obaudent viros. Saepe enim conuenerunt, saepe exprobrant, saepe insidiant, et ut Catho dicebat, quos diuiter diligit, illa odit. His enim cum cetera defunt, nunquam tamen

Libet p̄m.

lacrime: gemitus atq; suspiria ut faustis suis
fiat satis. ornamentoꝝ vero abicōe adeo ardēt
ut cūctas opes latefactēt. miserolq; cogūt ma
ritos in quest⁹. indira p̄dire scelera. Et qđ pi
culosus est oim. q̄ vxorē duxit. cū apostolo q̄
mūdi sūt cogitat. et effeminatos viroꝝ aios
a ab oī speculacōe reddūt peius alienos. Ta
ceo tācē q̄t in maritos fraudes excent: quot si
mulatiōes. quot p̄ditiōes. quot plerūq; sup
positos ptus. quot mētitas enutricōes. quot
alieni seminis susceptas messes. Et ut facete
a perpulchre qđā sapiēs dicebat. et ridiculū
magis ē. iugēt postea innocētes mariti. has
sibi extātas vxores laudāt. p̄dicāt in vrbib⁹
quasi pudicas. quaz ipudicitia corda eorum
vulnerātur. Cogūturq; hōis nō p̄cēdi grā re
cte mentiri. Qđ si dotē āplaz q̄s cū vxore asseq̄
tur. tūto supbiōr efficit. q̄ certe supbie stimuli
sūt cuiuslibet vxoris: forma a dos. Mulier em̄
bñ dotata. maiti dñā. vxor nō ē. nil sibi illicitū
putat. que suas opes quotidie mariti cōpat
egestati. a que a viro pascit. dñam se putat.
nō sociā. Vnde recte dicebat quidā sapiēs. qz
vñ dos ingredit. inde libertas. inde verecūdia.
inde obediēcia. egreditur. Ligurgus enim
recte leges fecit. ut mulieres indotate nube
rēt: ne pecunie potius q̄ vxores eligerētur.

Cap. xij.

At si paup̄em quis vxorē ducat. nō vn̄ die
s̄ cōtius vite hospitem forte hostē cōpat. Et ut
pauas multa cōprehendā. qui vxorem ducit
cū apostolo cogitat que mūdi sunt. et quomō
vxori cōplaceat. cui dū quis placet. et sibi atq;
alijs displiceat. mutlisq; sit oportet. Contra
quā sine vxore est. aptior efficiē ad ea que dei
sūt. vnde Aug⁹. cū in soliloquijs non tam sibi
q̄ nobis loqueret. Nihil em̄ inquit sentō qd̄
magis deiciat aim virilē. q̄ blādimenta feine
corporū. q; ille cōtactus. sine quo vxor haberi
non potest. hinc hugo de sancto victore. Non
est vxor ducēda viro sapienti et lūis dedito.
Primo q; studiū sapiētie impedit. nec potest
quīs libris et vxori piter seruire. Demū mul
ta sunt que matronarū vsib; necessaria sunt.
Alteri⁹ em̄ amorē suū suspicat odiū. Rursus
attēde q; nulla est vxoris electio. s̄ qual ad
ueneit talis est ducēda. Si iracunda. si fatua.
si deformis. si supba. si fetida. cuiuscūq; vicij ē
post nuptias discim⁹. equus. asin⁹. canis. et vi
lissima mancipia prius pbant. Et itē idem
Hugo. non est quieta vita hoīs. quā m̄gerat
vxoris suspitio. sollicitat ancillaz sumpt⁹. con
turbat filioz pueritas. Qui igit̄ prudens est
vitabit ea omnia p̄mpta picula. que ex nup
tiali vita puenire solent. Et licet fatendū sit

liber p̄m^o

teste **Augūstino** q̄ actus coniugalis bon^o sit. cōtinētia tamen melior. **H**abet em̄ n̄ status continētiū supra statū coniugale sex coronas p̄ minētie. **P**rimo q̄ cōtinēs habet maiorē dignitatē. pro eo q̄ p̄ cōtinentiā hoies assimilātur angelis. **S**ecūdo maiorē puritatē. trahit em̄ ip̄itē per actū cōiugale ad immūditā carnis et efficiē quasi caro. **T**ercio habet maiorē libertatē. quia vic non habet potestātē sui corporis. sed vxoris. et ecōuerso. s̄m̄ **A**postolū. **Q**uarto h̄ maiorē vtilitatē. q̄ q̄ vxorē habet solicit^o eit. quō placeat vxori. quare diuisus est. **Q**uinto habet maiorē s̄ctitatē q̄ coniugati tribulacōez carnis h̄nt. et impulsōez maiorē q̄ nō coniugati. **S**exto h̄nt maiorē vtilitatē q̄ maius p̄mū. et maior fructus sibi debetur. **M**erito igitur sapiens vic cōtinentiū s̄ctissimū statū p̄legit. **Q**ue oīa attendētes sapientes. ac hūam iuris imēpretes. nō isulle coniugio carnali spūale onubiū p̄tulere. ut videre libet in statu cōtinentiū. et eoz qui in ordine eccl̄astico in hac terrena vita militant. ut tandē in supermis triūphent. **A**iūt em̄ idip̄m̄ spūale coniugiū nō solū dign^o esse q̄ carnale. s̄ honorabil^o atq; fecūdius. sed et securius et fortius. **D**ñs itaq; auditis quippe a matre presertim cum fletibus expositis. decreui a coniugio paulisper subsistere.

Cap. xiiij.

Verū attinentes & amici si pro tūc matrimo-
nij onera subire non placebat. ad publica me
saltem transferrem officia. Et presertim ad in-
dicand̄ populos p̄sidentū verbis. hys suasio-
nibus cōmonebat.

Capitulū tredecimū de magistratu iudi-
cū. et de officō & munere iudicandi popu-
los et p̄sidentū ciuitatibz et de laudibz
h̄mōi officioꝝ & cōmēdatiōe tal̄ exercij.

Profecture atq; iudicandi munus: q̄
necessariū vite humane: q̄ excellens
& preclarū sit exercitiū. & a cūctis mōi-
libus honoi habitū. nemo est qui nesciat. nisi
quī legibz subici recusat. aut alienis iacturis
ditari poptat. Vt enim Hieronim⁹ ait. n̄ pri-
mus homo ymaginē dei in se peccando violaf-
set. nequa q̄ homo homini subiectus eēt. nec
ali⁹ aliū iudicasset. fuisset enim sibi vnusquis
q; iudex. Nam a p̄ncipio non dixit deus homi-
ni ut p̄sist hominibz. s̄ dñamini inquit piscibz
mais et volatilibz celi ac bestiis terre. Post q̄
vero peccatū mē homines iualunt. iurgis. vire-
bella & seminaria. discordie crescere ceperunt.
fuit igit̄ necessariū ad cōprimend̄ iniquorū
cupidines et violentias. ut diuina p̄uidētia

liber primus

homo homines iudicāre possit. ut quos natuā
ipsa aut amor ad bonū non puocat saltem et
mor hoīs coherceat. Et hoc est q̄ alibi ad eū dē
sēfū **Aug⁹**. ait q̄ cū populi multitudo ab hīs
quī maiores sunt opprimerēt. expediens ad
modū fuit ad aliquē confugere virtute et au
toritate prestātē. qui iniurias cohiberet et si
ma infimis pati equitate coequet. legūq; trās
gressoēs puniret. Qui apud quosdā m̄grāt⁹.
apud alios p̄sides alibi p̄tores siue potesta
tes. omniū vero iudices a iudicādo appellati
sunt. Hī apud gentiles plurimū honoraban
tur. de quibus **Valer⁹** ait. q̄ **Appollo** requisi
tus. de iustis m̄grātib⁹. respōdit se nescire. vtz
deoz nūero. an hoīm aggregari deberēt. adeo
em hoc exercitiū illustre apud eos fuit. ut illū
omni potentatū preferrent. Quid em̄ teste
Cicerone p̄clarius dignūsq; inter mortales
exercitiū excogitari potest. q̄ vnū hoīm in re
pu. rep̄it. qui omni vtilitati seruiat. q̄ omni
mā pro suis. sua pro omniū habeat. q̄ velit
et sciat p̄sonaz ciuitatis gerere dignitate. decus
suis. legesq; obseruare. iura tueri atq; exe
qui. et postremo cūcta que ad rēpu. pertinent
fidei sue om̄issa meminisse. Magistratus siquī
dem atq; ius dicendi potestatem habētes. nō
mō terrenoz p̄ncipū aut populoz. s̄ immōl

Cap. xij.

dei auctoritate et vice funguntur. est enim latissima eorum potestas et iurisdictio: veluti quod vite simul et necis hominum domini penitus constituti sunt. Hinc **Apostolus** dicebat. qui me iudicat dominus est. **Hij** ergo iudices atque provinciarum potestates atque rectores. cum recte agunt: deo propter et hominibus acceptissimi sunt. Scriptum est enim. Beati qui iudicium faciunt. et iusticiam in omni tempore. Et iterum per sapientem. qui custodit et iudicat iustitiam: ipse exaltabitur. Nec modo in eterna vita eorum exaltatio erit. sed in hoc seculo sublimatur. De quo per eundem sapientem dicitur. iusticia eleuat egentem. unde et noster **Ihdorus** Magna est inquit laus recte iudicantis. qui sicut nocere civibus nescit: ita prodesse omnibus novit. Alijs enim prestat censura: iusticie. alios bonitate iudicij sine personarum acceptatione suscipit. non infirmat iusticiam avaricie flamma. nec studet auferre alteri. quod cupiat. Et subdit hij sunt veri iudices. qui sicut de iusto iudicio ditari non appetunt: sic eterno premio coronantur. Demum vero iudices si locupletes fieri possunt. id quod facile eis sit. nemo ambigit. Nam qui civili auctoritate et potestate funguntur: parvo tempore conpendio longas confluere congregare divitias

liber primus.

Ca. decimū quartū de oneribz et laboribz
a in cōmodis p̄fecture. a iudicature a p̄fi
dētie in populis. a de picul h̄mōi ex̄citi.

Sed post huius exercitii laudes. vicz in
dicādi a p̄fidēdi honorē tātope omē
datū. illico mē bona istū stat⁹ p̄men
tia. atq; apta picula enarrabat. que tot sunt
ut vix enarrati queant. In primisq; veniebat
in mentem qd scriptū sepe audierat. Noli fieri
iudex. nisi virtute valeas rūpere iniquitatem.
Qui se igitur talem extimat. vanus est aut te
merarius. Deniq; inter ceteraz quatuor pericu
la iudicantē comitatur. que omnia vel alterū
vitare difficulter quisq; mortaliū potest. Pri
mū siquidē periculū ex eo maxime imminet.
quā plerūq; ex causaz multitudine defectus
accidit. solite disculsiōis. qd vtiq; piculum
cauens beatus **Job** dicebat. Causā quā nescie
bam. diligentissime inuestigabam. **Sup** quo
Gregori⁹. ad p̄ferendas sententias viteam⁹.
ne vnq̄ precipites simus. ne temere indiscul
sa iudicem⁹ a qlibet audita mala statim mo
ueāt. Secūdū iudicis piculū sequit̄ affect⁹ vicz
atq; inordinata passio. que tūto cert⁹ eos co
mitatur. qūto difficilius ab eo sepantur. **Vñ**
Augustinus q̄si pro quodā miraculo narrat

Cap. xiiij.

Alipiū collegam suū nullo affectu odio timo-
re atq; premio iusticiā subuertisse. Tertū iu-
dicis piculū patitur ex obliqua intentiōe aut
iniusto animo. Vnde scriptū est. qd iustū est.
iuste exequis. quasi dicere uelit. non est satis
iudici iusta decernere. s; necesse est si piculū ui-
tare cupit. ut iusta iuste decernat. id est recto
animo agat ea que leges iubent. Narrat siq;
dem **Greg.** quendam sanctū virū uidisse iudi-
cem. quē cognouerat i locis tetricis magno
pondere ferri ligatū. a quo cū q̄reret. quid nā
hoc esset. Responū est. quia eo solo ea patie-
bat. quia cū iudex esset. si quid pene atq; vim
dicere etia; s; leges alicui uiuens inferebat;
plus tñ crudelitatis desiderio q̄ publico zelo
mouebat. Quartū piculum iudices continue
temptat donoz uidelic; a munez cupiditas.
Quis enim iste est. de quo uere dicē possumus
qui discauit manū suas ab omni munē. Sic in
excelsis habitabit. Ea siquidē picula tñto iudi-
cibus p̄mptiora sūt q̄nto difficili⁹ euitantur
Vnde **Ihdorus** Multā tribunal ascendūt. sed
rari iudices inueniuntur quia populos legū mo-
deramine regant. Et si cetera ad hoc uitandū
piculū p̄uasiōni desint. illud petrarche occur-
rebat. q; iudex ipse populoz; honorato quodā
exilio damnat. dū otū domesticū cū externa

Solicitudine pmutatū. Amara certe et turbi-
 da iudiciū sors est. Vident enim domū nō modo
 muneribus aptam: sed et litibz. silentio vacu-
 am. q̄rimonijs plena: iurgijsq; referta. Quic-
 quid languidū. Quicquid egrotū in p̄uincie seu
 ciuitatis visceribus latet totū sibi tractandū
 curandūq; reseruat. Vñ plautus ille comi-
 cus. durū admodū opus dicebat. multos cor-
 rigere qd̄ h̄inc patet. quia sese corrigant pau-
 cissimi. Adde illd̄ plutarchi predaz exemplū.
 qui cū iudex eligeret. rēnuīt dicens q̄re sic iu-
 dicabor: quasi statim ab alijs iudicāndus. nec
 modo ab hoibus iudex ipse iudicat. Quippe in
 quē totius populi oculi vertūtur. sed duris a
 deo sumo omnū iudice iudicari timet dicente
 scriptura. Iudiciū durissimū h̄ijs qui presūt.
 Postremo pudor ē. q̄ iudicibz et magistratibz.
 pudor nullus sit. h̄ijs preesse: quibus fuisse
 dignius fuerat. Cum igitur talia docta mater
 recoleret. omnem iudicandi ambitum manu
 quadā ab animo erūpere visa est. Sed dum
 iudicandi tribunalia t̄ntope abhorrerem. ad
 cetera reipu. honesta et publicata munera cō-
 descendere. et presertim officū consulū ciuita-
 tum quos appellamus rectores et tribules ipsi
 h̄ijs suahombus horrabantur.

Capitulum decimum quintum de exercitio et officio consiliario. principum et verbum et prudentiarum et de utilitate laudibus et promissis huius modi vivendi.

Magna semper reipublice consulendi auctoritas fuit. Consules enim siue consiliarii a consulendo recte dicti sunt: quorum prudentia respublice regitur. eorumque consilio adversa civitatis pelluntur. quies eius atque tranquillitas eorum studio et industria comparatur. Estque eius generis officium ipsum. ut altissimo deo continuum obsequium et reipublice presidium afferat. Unde Augustinus de verbis domini. nec utique tempus gerere criminis est. sed tunc tempus illicitum est. si ut divitias privatas augeas tempus administras. Ut enim inquit philosophus. nihil tam utile est civitatibus et regibus quam studiosorum bene consilia. quorum officium ut ait Tullius. est utilitate civium sic tueri. ut quicquid agatur ad tempus referat oblitio modorum propter quod. Ruid enim est dignum. quid reipublice. utile. quid deo acceptum. quam reipublice. pacatam quietamque tenere. et consilio plerumque experire. quod armis et multorum cedibus effici non possit. Nam ut inquit Tullius. non viribus aut velocitatibus. aut celeritate corporis. sed magne geruntur. sed consilio et auctoritate et scientia prudentium. Consiliarii enim rerum publicarum plerumque agunt quam qui

corpa iaculis hostiū exponūt. Similes em̄ sūt
 gubernatoribus in nauī. qui lōge plus agūt.
 nauem dirigēdo q̄ ceteri aut nauigādo. aut
 pugnādo. Vñ et in bellis parum possunt ar
 maz ubi non est consiliū. ut ait **Tulius**. Phi
 em̄ a consilio vigentes. plus consilio in bel
 lo paceq; egerunt q̄ armis. Vñ **sapiens** ait.
Cum dispositione consilij imitur bellum. a erie
 salus ubi multa consilia. **Alexandru** quidem
 eo potissimū. tam ingentes victorias obtinu
 isse legim⁹. quia consiliat⁹s bonis cōta age
 bat ut inquit **Trog⁹** pompeius. Et p̄pterea cō
 siliat⁹m principū. nec non consules a rectores
 prouinciarū. urbium. magno semper honori
 fuerunt. a patres patrie recte ab antiquis appel
 labātur. Ad hoc itaq; exercitiū. a viuendi for
 mam. amici a cretibus hñs et purimis per
 suasionib⁹ me trahere moliebātur. Addebant
 p̄terea hūc viuendi modū genitorē māt̄. ve
 luti honestū a sine crimine delegisse. Nec erat
 in cōueniens filiū laudata honestaq; patris
 exercitia ac vestigia imitari.

**Capitulū decimū sextū de laboribus. one
 ribus a in cōmodis consulū siue consilia
 riorū. et rectorum urbium a prouinciarū.
 et de periculis huius status.**

Sed vix amici v̄ba finierāt. qui officium
 consulēdi in ciuitatibz tātope collau
 dabant et ecce mater anxia occurrit
 et plurima nedū onera. s̄ in cōmoda et picu
 la hui⁹ vite a exercitij prudētissime recolebat
 Sed inter cetera id Cathonis cōmemorabat.
 qm̄ difficilimū est quempiā sic reipu. consulē
 ut p̄fic simul et placeat. s̄ lōge difficili⁹ est.
 ut sit ei in verbo veritas. in consilio fides. in cōm
 missis silentiū. in impando suauitas. a tandē
 euentū nō virtus. s̄ fortuna moderabiē. Itē
 illud platonis in repu. occurtebat. Parua in
 quit ciuitas egre rēgit. **M**agne vero vrbes dif
 ficiles regimie existūt. **Q**uare qui ad hui⁹ mōi
 ministeriū suspirāt necesse est illud lactanti⁹
 fateantē. paz ē inquit nob̄ domesticaz curaz.
 quā publicas adoptamus. deniq; quis putat
 consules ip̄os vel consiliarios a principibz vel
 populis amatiz. quos poti⁹ grauāt q̄ iuuant.
Qd si extrinsec⁹ honorari a populo cernam⁹.
 labijs credo: cor aut̄ singulorū ciuū longe est
 ab eis. a pauperū presertim. quos durissimis
 exactionibz deuorāt. **S**i etiā a populo p̄ aliquo
 tpe amari coliq; eos videam⁹. in mēte veniat.
 quis populo sciōibz carior fuit. **Q**uis **C**amil
 lo. **Q**uis **R**utilio et **M**etello. **Q**uis **S**alomone
 greco. **Q**uis **H**aibale. **Q**uis **L**igurgo ad quos

amor ingens atq; ardens feruor fuit popula-
 ris Sed illico in odiū. in contemptū verfus ē.
Quorū illa fuere premia fori videlicet labor. in-
 iuria accusatio. mors. exiliū. Carceres Sed cer-
 te illō **Cathonis** p̄dare dictū est: qz inter ea. q̄
 p̄sp̄era fortuna largiri visa est. nil tā pestilēs
 tāq; incōstans: q̄ populi fauor. cui⁹ ad poste-
 ros funesta hereditas ē. **Addē** qz cū ad hui⁹
 modi consulendi m̄n⁹: non nisi iurifurādī s̄a-
 cramento accedāt cōsiliarij ⁊ rectores toties
 degerare vidētur quoties senatū ingrediūtur
Rurſus cū iuxta **Ciceronē** eos q̄ de repu. cōsul-
 tāt ab amore. ab odio. ab ira. a timore. literos
 eē oportet. vix aut raro cōtingit cōsiliarios.
 cōsules verbiū ⁊ rectores: ab hīs passiomb⁹
 fieri alienos. demiq; q̄utiles in cōsulēdo repu.
 existāt: tristis ille euētus demōstr̄t. qz respu.
 plurimū eorū crudelissio aut inertiſsio cōsulatu
 indies paupior. illi vero diuiores euadūt. **Rec-**
 alijs op⁹ ē testimonijs. p̄ter id qd̄ ifaultis atq;
 infelicibus n̄ris diebz. cernim⁹. qz ea ipsa con-
 sulendi officia atq; gubernandi tempu. mūe-
 raz: non ut olim inuictis delata videm⁹. s̄ pot⁹
 a sollicitantibz ablata. **Et** qd̄ maiori merore
 refertur ea ip̄a officia quibz paupes opprimū-
 tur. non puo pretio emuntur. **Difficile** nāq; ⁊
 perraz inuenimur: ut que magno exoptantur

Cap. xvj.

affectu a longo querunt labore liberaliter im-
pendant Et ut paucis agam longe difficilius erit
ut quod multo operantur auro sine auro reddatur.
Hij ergo non tam consulunt quam consumunt non tam
regunt quam premunt non tam protegentur quam ledunt. defen-
dunt ut ipsi inquirunt reipublice. **S**ed fateor ab alijs et
non seipsum sed a seipsum minime veluti qui civibus
gravissimas imponunt collectas non in reipublice
expoluendas sed sibi imbutandas. **H**ij consules
dicuntur a consulendo non reipublice sed sibi gaudet
consiliarij et consulis nomine. a cuius re et esse
actu plurimum sunt alieni. **D**aupey domus euer-
tunt ut suas instruant miserorum casellas agros
atque predia subhastant ut ipsi vilius emant. cul-
peque primus est qui eos in licitatione vincit
Hec filii mi inquit mater optima exercitia. stu-
dia desideriaque sunt consiliarioy consulum atque re-
atorum pestiferi nostri temporis ad que tuum aspice.
si libet aspirare. **M**aterna igitur monita ad eos
visceribus meis infixata sunt. ut ad huiusmodi con-
sulendi ministerium nullo pacto aspirarent sed illico
patruales atque sanguine et amore iuncti sese ige-
runt ut aliud vite genus assumerent quod ut dice-
bant a cunctis moribus virtutis honoris et glorie
cupidis semper exoptatum est videlicet tanquam ad
uocatum patrociniandi exercitio versari ad quod
hij suasionibus commovebantur

liber primus.

Ca. de cōmū septimū de iurispitiis ac de ad
uocādi et patrocīnādi officio in iudicio
a extē. a de laudibz iuridice sciētie ac ne
cessitate a utilitate h⁹ sciētifici a artifici
osi exercitiij a quō supplet nature defect⁹

Patrocīnari i causis ac in iuris hūani
subalibus disceptōibz versari. semp
laudabile insignēq; exercitium fuisse
nemo ambigit. Ea enim officia ut **Salustius**
ait honestiora apud oēs habita sunt. q̄ inge
mo. q̄ intellectu. que demq; eloq̄ntia ac dicen
di suadēdiq; artificio cōstāt. Sic ergo iuris dis
ciplina honesta s̄cta a p̄necessaria vite hūa
ne extitit. a ob eā rē omni tpe plurimū fuerit
cōmendata. Eadē racōne disciplinā ipsā sectan
tes qui iurispiti seu cōsulti appellati sūt. utiliter
ac laudabiliter a necessario v̄tūtur iuribus hu
manis. q̄ nō n̄ ad lites mē hoies dirimēdas
amicitiāq; atq; ipsā rēpu. augendā instituta
sūt. Hinc **Iustinian⁹** ait. aduocati q̄ dirimūt
ambigua facta causaz. nō min⁹ p̄udent hu
mano ḡni. q̄ si p̄lijs armisq; p̄tes patriāq;
saluarent. Et ali⁹ sapiens magna cōmēdatōe
dignos eos facit. qui qd̄ iustum. qd̄ bonū. qd̄
equū est. hominibz p̄suadēt. Est ergo h⁹ exer
citiij honestas atq; necitas admod̄ manifesta

Cap. xvij.

¶ et utilitas publica manifestior. **Q**uam vero
in eodē nobili exercitio priuate fit utilitatis. ne
mo est qui ambigat. **H**abuit tñ inuidos om̄i
tempe hoc scientificū a honestū exercitiū. non
nullis enim nō satis. nec eēte intelligentibus
visum est leges ipsas. atq; legū interpretes. et
iuris peritos causā dare litigij. illaq; q̄ mari
me interire. i quos pulchre **C**icero i eis quos
de legib; edidit libris inuehit. ait enim veri⁹
ignoracōe; legū occasionē litigij pare. **I**gno
rantes enim leges. voluptates a appetitus su
os putāt a optāt legib; inuari posse. quae in
quit **C**icero cūctos consulunt. an sit lex. que suo
possit suffragari appetitui aut cupiditati. quo
fit. ut ipsarū legū ignorātia nō iuris piti. viam
litigij p̄stent. **A**dde aduersus iuris pitos aliā
non minorē emulationē. nōnulli enim p̄suasū
habent id qd̄ ex ipō exercitio laudato cōpat.
improbe atq; illicite fore questū. **P**lane non
ita sentiebāt antiqui phi. et sapientes s̄ nec
catholici tractatores. qui in cōstituendis del
minādisq; hominū desidij. iudices. testes. et
aduocatos assistere decreuerūt. solis tñ iuris
peritis licitū esse voluerūt. suū cōsiliū iuste v̄
dere potuisse. **C**ui⁹ inter cetera illa a p̄ho racō
assignat. q̄ iudex ipse a testis. cōmunes sunt
p̄sone. et p̄ vtraq; parte cōstitute. **A**duocat⁹

liber primus

vero alterā tm fouet ptem. a q̄litate honeste
q; salariū exigit. **H**uius preterea nobilis ac sci
entifici exercitiū excellentia. ex pluribus illustra
tur effectibus. Est em̄ mōliū hoīm desiderū ut
ad id possimū tendat. eodē p̄ho teste. ut veri
tatē agnoscat. q̄re ad ipsū i rebus agibilito au
dius hūana p̄perat inquisition. p̄sertim cū ob
eas hoīm cupiditates. q̄ a vero. q̄ a iusto p̄ter
q; diuertere cogūt: p̄tē reꝝ hūanarū varia
tes. difficultē q̄dē veritas ip̄a a iustitia agnosci
potest. **H**inc p̄ **I**saia p̄phā; de hūana iustitia
dicit. tāq̄ p̄anus mēstruate vniuerse iusticie
vestre: ut humanā iustitiā difficulter attingi
et cognosci posse liquido demōstraret. **A**uari
em̄ q̄ iusti? hoies lites a iurgia mouēt. **Q**uia
ut inq̄t sapiēs. de? fecit hoies; edū. a ip̄e immis
cuit se infimtis q̄stionibus. **F**uit ḡ necesse hūa
no generi iurispitios cōstitueret: quorū industria
et expectata iurispitia eas sine belloꝝ fragori
bus questiones deciderent. quas humana p̄
uersa; avaritia attulit. **L**audātur igit̄ pluri
mū atq; merito diuersis honozꝝ utiq; illustrā
tur iurispitiz: qui veritatē et apiūt: a mē hoīm
cupidines p̄ sue scientie cōiecturas a regulas.
quid verū. quid iustū sit explicāt docēt atq; e
tenebris ad lucē vsq; deducūt. quorū tāta vis
est ut nōnūq̄ eas veritates. quas vel natura

Cap. xvij.

vel industria. veri? astutia humana. in dam
nū simul et penaz peccati humani generis oc
cultas fecerit. ipsi iurispiti sui ingenij subtilita
te ad reipu. quietē atq; nostrā cōmoditatē re
uelent. **P**lurime siquidē veritates incognite.
plurime iniustitie impunitē manerēt. si iuris
peritorz cessaret sapientia. et sua querendaz
reuz studiosa sagacitas contemptui. aut non
vsui haberent. **D**eniq; nemo vnq̄ dubitauit
vz a iustū multo esse meliora q̄ falsū et iniu
stū. eēt em̄ ratioi dissonū. si vz a falso. iustū
ab iniusto vicereēt. **R**ū vtiq; funestū in repu.
sepe accideret. si iuris consulti dēssent. quoz id
precipūū studiū est. iustū ab iniusto. falsū a
vero discernāt. **R**ursum q̄ necessariū humane
reipu. hoc exercitiū fuerit. ex eo patet. qm̄ ut
phs inquit in ethicis. **S**ūt nōnulli homines
pessime quidē p̄suasibiles. qui non facile cre
dunt nisi certissima videant signa. aut fortes
habeant p̄suasiones. **A**duocati igit̄ plurimū
sūt cōmendandi. qui virtute scientie iuridice
certissimas vel p̄pinquas. ymo fortissimas p̄
suasiones elitiūt. et illa iudicibz suadent. adiu
uandam innocentia. et reprimendas punien
dasq; violētias et iniustitias. **V**ñ **Cicero** hāc
iuris disciplinā extollens. **H**ec inquit ad oēs
res priuatas atq; publicas tuēdas instituta

est. Et itez hec ars tuta est. hec honesta. hec il
 lustris. q̄ sepe m̄kte resp̄. salue facte sūt. Dem
 q; ut phus voluit. oēs artes inuēte noscūtur
 ad suppleudas hūane nature defect⁹ ut liber
 exēpli grā vnū inserē. **Natura** em̄ ip̄a lapides
 ligna atq; ferrū pducit: s; m̄ime domū efficit.
 q̄re recte a necario ars domificādi inuēta ē: q̄
 idip̄ū supplet qđ natura defecit. **Simili** mō na
 tura parēs lanā a linū: s; nō vestes pducit. sa
 lubrit̄ ḡ atq; necario artes texēdi atq; suēdi
 inuēte sūt. **Natura** ḡ q̄ hōi instrumēta loque
 di dedit: nō tū virtutē tribuit p̄suadēdi. **S;** ar
 te effectū ē. ut hōies studio ip̄so atq; mirabili
 artificō vi qđā dicēdi oleq̄nt̄: cept⁹ vic; suos
 ip̄rimē posse audiētū aīnis. sicut natura m̄
 m̄ime dedit hōi vim discernēdi cōgruū ab incō
 gruo: n̄ p̄ ḡmaticē sciētīā. nec v̄x a falso. n̄ p̄
 dialecticā. **Licet** dederit instrumētū cognoscēdi
 v̄x a falso. videlic; loquelā a intellectū. **Op̄o**
 tebat ergo p̄ cōseruacōne humane vite: a tol
 lēdis inter hōies defidijs. ut nature h⁹ defect⁹
 suppleret per inuispitos: qui ip̄sū iustū a rectū
 iudicib; p̄suadēt: s; m̄ traditas legisla cōnes. a
 nonnū q̄ iustū et rectū distinguāt. limitent et
 moderētur: s; m̄ p̄culariū casuū occurrentias
 et legisla toris mentē. que omnia p̄irent. nisi
 iuris periti essent qui ea hōminib; suaderent.

Cap. xvij.

Et ut paucis agam⁹. summa est excellencia hui⁹
exercitij. quo ipsa vniuersalia statuta huma
na que g⁹alibz atq; in determinatis verbis sta
tuuntur. lucidius intelliguntur. Na p iurispitoy
subtilem et ingeniosam applicatōez dictay legū
ad causas particulares mentē legū intēpretā
tur. Et tandē vero p hoc nobile aduocatōis
offitiū: insontes defenduntur. oppressi releuan
tur. et ut paucis multa comprehendam⁹. iustitia
periret. si dēesset qui iustitiā allegaēt. Ex quibz
facile cognoscitur. quāta sit hui⁹ exercitij hone
stas. quanta necessitas. quāta deniq; vtilitas
Sed vix affiniū et amicoz sollicita instātia ver
ba fimerāt. cū mater clamitans dicebat illud
sapiētis. fili mi si te lactauerint peccatores:
ne acquiescas. Et tandē aduocatoz vitam ac
exercitiū eozūq; aperta discrimina et picula se
quentibz verbis dissuasit.

Capitulū decimū octauū de incōmodis et
oneribz exercitij iuristarū et artis aduoca
tionis in causis et iuditijs. et de piculis
hui⁹ status et modi viuendi. et de dānis
que ex illo veniūt reipu. et an litigia nu
triantur ex aduocatoz copia et an
humana iustitia potest impleri in iure
naturali.

Iuris peritorum eorum presertim qui forenses causas agunt in iudicio quos aduocatos vel causidicos appellamus. quod sit danosum piculosumque exercitium: nemo apertus quam aduocatus ipse unquam intellexit. Sed a quantum hominibus sit inutile quippe et periculosum nemo rectius agnouit quam qui per eius informis aduocato indiguit. **Quoniam** exercitii danna. discrimina atque piculosa: non facile enarrari possunt. **Ex** multis aurem pauca quaedam in medium adducenda decreuimus. **In** primis naturam artis atque exercitii considerare oportet. **Est** enim eius generis patrocinatio in causis. quod difficile est aduocato et causidico unum inuare: quin alteri ledat. cui pulchre **Ambrosius** dicitur videtur. quod non potest alteri subuenire: nisi alter ledat. comodius est neutrum inuare quam grauari alterum. unum super illo verbo impio presbiter auxiliium **Augustinus** inquit. callidi argumentatores. a iurisperiti fallaces dum cupiunt ditari. vix preuaricationis piculum fugiunt. otiosas aduersusque carum contra ipsa iura virtutem. et ut aduersarios coherceant. in hominibus legum ad illudendos iudices. exquisitis exemplis. multiplices intellectus. et caulosas a legibus elidunt ieduras. quid igitur in eis laudem non facile inuenio. vendunt enim linguam suam que spiritus sancti donum est. qua de se **Augustinus**. de seipso in li. confessionum loquens ait

Ab.

Cap. xviii.

Placuit in subtrahere ministerium lingue mee
a mundanis loquacitatis mee: ne ceteri mei
exemplo iam non legem domini. sed forensia bella
mercerentur. et ex ore meo arma futuri suo ac
commodarentur. **R**ursum non illis puto assentiendum
qui negant caudicibus lites nutrire. sed potius
presidere et tendunt. ex **C**iceronis verbis argu-
mentum fumens. que recte intellecta eos ledunt
Aut enim eos qui leges ignorant. voluptates
et appetitus suos putant legibus inuari posse. et
inde legum petos consulunt ut eis dicant appeti-
tus suos legibus sequi posse. **S**ed ea verba quod
aliud sonant videntur quam aduocatos lites signifi-
candum voluptuosos et cupidis hominibus suadent legibus
posse explere. quam leges ipse vetant. **Q**uis enim tam
amens est: qui leges iustas asserat iurgia nu-
trire. quas dicit **C**icero in eodem de legibus esse
vitiarum emendatrices. virtutumque commendatri-
ces. **S**ed ex mente **C**iceronis elici posse. non le-
ges sed legibus abutentes qui sunt legum lites
nutrire et educare perspicuum est. **Q**ui ut nascan-
tur lites: spei victoriae victis permittunt. adducen-
tes innumera fallaciae repagula. et astutiarum
obstacula secundum pollicentur. **Q**ui enim cecus non est.
liquidum videbitur quod non hominum negotia: non
causae. non controversie suscitant aduocatos. quoniam
primo ut oculis cernimus. aduocati ipsi causas

gignūt. litigia fuscitāt. otioverfias fouēt. imo
 monēt atq; nutriūt. **P**rebeāt huic veritati te
 ftimoniū ea loca q̄ cte beata dixerim. vbi fi de
 funt aduocati. ibi caufe ipfa q̄ litigia defunt.
 vbi vero aduocatoꝝ turba ftrepit. ibi litū an
 fractib; tota ciuitas ardet. nec dom⁹ aliq̄ a li
 tigio vacat. **V**idi ego in germania vrbes q̄
 plurimas populatiffimas quidē atq; optima
 politia gaudētes. in q̄b; ciuis vn⁹ iurifignar⁹
 in decidendis caufis penitus inexptus. totius
 ciuitatis caufas breuī momento pacifice a in
 credibili filentio ēminabat. vbi nec affiftētia
 erat aduocatorū. nec allegationū ingemofa
 altercaō. **S**tupenti igit̄ mihi atq; querēt. cur
 in tāta vrbe ta; pue atq; perpauce caufe age
 rētur. q̄ due caufe erat; q̄ null⁹ ibi aduocat⁹
 adelfet. **R**ūfum tandē est cū faceto modoftoq;
 rifuz vltimū effe caufam primi. **A**d debant q;
 ut ego mihiūph inquirēdo fatiffacerem. ac li
 aperte dixiffent. pauculas admodū caufas
 in tribunalibus effe fuif; cuius rei illa erat ra
 tio. quia nullum qui eas pponeret aduocati
 facile admittebāt. **P**rofecto non infulhū eoz
 didū putō. plurimi quidē nequa q̄ plerūq; li
 tigarēt. q̄nimo aliqd forfan iniufte paterent.
 nifi aduocatoꝝ pmitas adelfet. atq; eoz folici
 tudo q̄ vincē pollicent. **N**emo certe mihi ifand

Cap. xvij.

sine armis bellū tentat. Quippe plurimi salui
fuere. q̄ illis arma defuere. a longe plures pi
re armorū fiducia. q̄ penuria **T**olle enim fre
netico arma. prestabis et vitā. tolle cupidis
litigādi ministros. simul tolles a lites. **C**upit
enim omnis artifex ut p̄hs in ethicis voluit.
sua laudare opa simul et dilatare. **S**ic poeta
sua poemata laudat. a cūdis recipi optat. sic
faber ut inquit **D**iero. sua fabrilia tractat. stu
detq; sumope ut tot⁹ orbis ea indigeat **C**itha
rista demiq; omnes exoptat dies esse faustos
atq; solemnes **A**rmorū a machinarū artifex.
nuptiarū aut pacis tpa infesta habet a gnali
ter de pace nō cogitat qui cū bello lucrat. nec
aliter agit aduocat⁹. alienas cupit strouerh
as p̄p̄inorum a causas exagitat. qui suas nō
litigat. diffidendo. litigando lucrat. qui mēdica
ret. si qui etis hē omnes viuerent. **E**t ut paucis
dicā. de sūt lites si de sūt qui lites cupiant atq;
solicitant demiq; apostol⁹ ait. seruos dei non
debet litigare **Q**uo igitur alienas opes litigan
do q̄rere possum⁹ licite. qui nostra p̄missis of
ferre iubemur **E**t iuxta dominicū cōsiliū petēti
damidē. palliū non negem⁹. **D**emū vero illd
ego verissimū puto. quia longe min⁹ reipub.
xp̄iane nociuū videbit. si indiciorū strepit⁹. si
causarū deceptōes non habeat. si aduocatorū

liber p̄m⁹

penuriam patiat̄: q̄ si per causarū a litigatorū
atq; aduocatorū copias: caritatis ordo peat.
que in litigādo seruari minime potest. Et iterū
longe min⁹ p̄nitiosū arbitror. quosdā forsan
iniuste opprimi ob defensionis aduocacōisq;
defectū: q̄ plurimos imo ipsā rēpu. eiusq; qui
etez: tot tātisq; ut certim⁹ litū p̄turbatiōib⁹
concuti atq; subuerti. que veluti quedā incen
diaz: cūctas respu. adurūt atq; cōfundūt. Po
stremo quis causarū. quis fori. aut iudicialis
strepitus tam auudus est. que non moueāt
imō terreant plurimū illa **Bern.** verba. Qui
cū ad eugeniū ageret. ac eū inducē conaret.
ut fideles ad diuinā legem discendā sectandā
q; alliceret et aduocatorū astucias fugiēdas
esse ostenderet. quotidie inquit perstrepūt in
tuo palacio leges. sed **Iustitiam** nō domini
iuste ne etiā illud. **Tu** videris. **Non** certe. **Lex**
dñi immaculata ouertens aias. ea aut nō tā
leges q̄ lites sunt. et cauillacōnes subuerten
tes iudiciū **Tu** ergo pastor a opus aiaz. qua
mēte obsecro sustines corā te filere illā: istas
garrere. **Puto** q̄ etiā hec puerfitas te opellat
ad dñm dicere cū p̄p̄ha. **Narrauerūt** m̄hi in
q̄ fabulacōes. s̄ nō ut lex tua. **Hec** **bernhard⁹**
de humanis legibus et earū sectatorib⁹. **Rur**
fus nisi fallor. fallitur quisquīs qui litigandi

Cap. xviii.

officiū assumit. et lōge magis fallit: quī artes
litigandi et cōtendēdi eligit. in quibz ppter no
cendi facilitatem quō quis doctior: tūto neq̄
or euadit. ut de aleatoribz Polycrat⁹ ait. Vnde
Aug⁹. forma inquit in eis est litigiōsa. hoc ip
so laudabilior. quo fraudulēti⁹. Fateor enim
vtilis est iuris scientia: si eius p̄fessores intra
eius limites agerēt. et legū terminōs nō trās
gredērēt. S; plurimi illis abutūtur et falso
legū intellectu. et nouis int̄pretacōibz. sacris
legibz illudunt. Qd si secus agerent: paupes
admodū et inopes. fateor tū felices viuerent.
Ea de re sancti viri piculū taz p̄mptū immnē
hoc ep̄citiū tenēbz certentes. merito p̄fedis
et deo dicatis viris. nedū forensiū causaz int̄
dicūt exercitiū. s; humanaz legū studiū. qua
tū inter ceteras illa ē ratio. ne videlicz iurispe
riti magnū extiment eā iustitiā quā ipsi conti
nent et venerātur. et quā leges hūane docent.
respectu eius iustitie. quā lex dei cōtinet et ve
nerat. Iustitia em̄ hūana quā leges seculi p̄
ficētur. impleri indubie potest facultate et nā
ture viribz. qd ex eo maxime patet ut alia ta
ream: qm̄ cristus in euangelio ex duobz nati
ralibz p̄ceptis oēs leges et p̄phetas pendere
dixit. put pulchre **Aug⁹.** deducit in epistola
ad volusianū: diuina vero iustitia non nisi

liber primus.

supra gratia impleri potest. Quare ad hunc
sensu veris q̄ paulo ante Isaias dicebat de hu
mana iusticia. p̄anus menstruate iusticie v̄re
sunt. Sed nec alienum ab hoc proposito videtur
q̄d dominus in euangelio ait. nisi abūd aueit
iusticia vestra plus q̄ scribarū et phariseorū
nō intrabitis i regnū celoz. Q̄d utiq; recte di
ci potest de humana iusticia. q̄ q̄ iuris p̄i et
causidici astruere m̄cūtur. ut xp̄us fidelibus
suis dicē videat. nisi abūd auerit iusticia vr̄a
plus q̄ scribarū et phariseoz id est legistarū
et iurispitoy humani iuris: non intrabitis in
regnū celoz. Nec enim hec iusticia: que ex hu
manis resultat legib; sola ad salutez sufficit;
cum illa ut philosophus in politicis voluit
solum reipu. terrenam quietudinez appetat.
Cui⁹ gratia plurima que lex diuina vetat et
punit: ipsa permittit aut iubet. Vnde Aug⁹.
Hec lex que de regendis v̄bib; datur: multa
p̄ tpali pace aut pmittit aut iubet: que lex di
uina grauissime punit ut in cōcubinatu atq;
v̄furis. Demū in prescrip̄ōnibus et multis
alijs reperire libet. Demiq; lex ipsa humana
ut premissum est virtuti humane et naturali
immitē. que nequa q̄ ad eternā felicitatē suffi
cit sine speciali auxilio diuine gr̄e. q̄d aliē est
fentiendū de diuina iusticia. que cō dei et a deo

est. Dato igitur inquit mater pluribus persuasio-
 nibus sinez. si id solū dixerim quia humani iu-
 ris sectatores solo nomine iuris letantur. cum rem
 ipsam non habeant. quāmo sub iuris atque iu-
 sticie obtentu. ipsa iura et iusticiā persequun-
 tur. ut eade de eis dicat verā iustitia filios enu-
 triui et exaltaui. ipsi vero spreuerūt me. tandē
 quis ille legista est et laudabimus eū. qui ut
 inquit **Aug⁹**. dicat clientulo suo recipe quod mi-
 hi cum tibi adesset obtulisti. redde aduersario
 tuo quod me iniuste patrocinate abstulisti. cuius
 opera decepto iudice et circumuentis legibus vici-
 sti. **L**onge satis euagatus sum in describendis
 aduocatorum piculis. sed expertus dixi **T**urpe
 enim videbatur patritio ignorare ea in quibus
 versatus est **Q**uasi ergo mihi maternis hinc
Imo diuinis comomombus edoctus foren-
 sium atque civilium causas et iudicia penitus dese-
 rere. **V**idi ergo et superati tribules. ad aliud
 vite genus innocentissimum ut dicebant. vide
 licet notariorum me transferre verbis atque sua
 somnibus sequentibus nitebant.

Capitulū decimū nonū de notarh̄s. tabel-
 lionibus et scribis. et de huius artis lau-
 dibus. vtilitate et comendacōne ac ne-
 cessitate.

SS
Liber 8m9.

Ubellariorum siue notariorum ars et uin-
di formula quae honesta horabil et lau-
data sit ex pluris praesertim illius necessitate
et utilitate facile cognoscitur. Periret siquidem ois
iudiciorum tela. non essent notarii qui acta describerent.
periret ipsa veritas et fides in contractibus et omeritibus
hominum. periret ois ordo in iudicio forensium causarum.
nisi esset aliquis fidelis publicaque persona cui iudex
crederet de hijs que ab utraque litigantium parte
aut offeruntur aut dicuntur. Itaque sunt instituti non
ad confirmationem veritatis. sed cum ipsa veritas ubi
cumque sonuerit ab illo est qui dicit. ego sum via
et veritas. Recte certe ratione notariorum officium
valde laudabile erit. quia in veritatis comprobatione
et confirmatione radicem et fundamentum
suscipit. Demum huius artis laudes et utilitates
ex eo patent. quia publice utilitati deseruiunt.
Hijs namque nedum apud pedaneos minoresque
magistratus. creditum et auctoritatem obtinent. sed
apud reges et principes et cuncta eminentia tri-
butalia acceptissimi et familiarissimi existunt.
quorum manibus imo admiranda fide instrumenta.
privilegia et litterae ad perpetue rei memoriam conficiuntur.
Et post multa temporum secula. ex horum sola no-
tariorum subscriptione. indubitata probacione indu-
cuntur. Hijs typum tenent euangelistarum christi qui eius
gesta et acta in euangelio. tam fideliter quam utiliter

Cap. xix.

descripserūt. et ut ceteras h⁹ artis cōmodita
tes et laudes omittā. quī illā exercēt: magna
lucra fūmos honores assequūtur. ut breuī tē
pore ac puo labore. opulenta vtilitatis cōpen
dia adipiscātur. et tandē ab oibus honorātur.
quia omnes illis indigent.

Capitulū vice simū de miseris. calamita
tibus ac laborib; et piculis tabellionū et
tabellarioꝝ. et illorū fraudib; et dolis.

Inter ceteras vite hūane artes et mo
dos formulasq; vinēdi. scribarū atq;
notarioꝝ artē miserā. calamitosam
ac multis erūnis plenā nemo ignorat. nisi q̄
tā felix fuit. ut nec litē in iudicio. ad oꝝ nec reꝝ
extiterit. nec strahendi gratia. tristi illoꝝ mi
serio egiūt. Breuī igit̄ hūius artis calamita
tes. infelicitates. labores atq; picula adduce
mus pauca ex multis colligentes. In primis
igitur fatemur. hñt tabellioes officiu publicū
S; priuātū exercēt negotiū. nō reipu. seruiūt.
s; reifamiliari deseruiūt. nō illā. sed istā augēt
omūes sunt psone. sed ppria sūt lucra. Demū
tabellarij ipsi seruos se eē publicos nouerit.
quos iureiurādo cōstat astrictos. ut quotiēs
rogari eos a quoq; in omni causa cōtingat.

ferre eos testimoniū oporteat. Remini autem
dubiū existit tam astrictos reipu. seruos. nō
esse illi⁹ dignitatis atq; felicitatis. vti paulo
añ depictū est. Eius vero artis labores fraudes
doli atq; picula ex eo cōstāt. qz natura ip̄a ipel
lūtur hoies ḡtis fidē ipsā seruare. veritatē atte
stari. ac de illa libere vbiq; ferre testimoniū. mi
seri tñ tabellioes soli sūt: qui nō nisi pecūia de
fidē dicere ac rogari velint. Nec aliter q̄ p̄tio
infueniēte veritati fidē accomodēt. paup siq̄dē
fidē petit veritatis: ille māmona exigit iniquita
tis. Turpis igit̄ est qui p̄tio turpiter accipit: qd
gratis exhibē tenet. Quo fit ut hanc vite for
mulā exercentes. nedū iusticiam: sed ipsaz in
iusticiā vendāt. quare teste Augustino. nihil
ordinācius esse potest. nā iusticiā vendere iniqui
tatis est. iniusticiā vero rabiosa isania. In ce
teris em̄ tractib; res vendita alienat̄ a vendi
tore. ⁊ trāsit in emptorē. s̄ in hoc infelici tra
ctu nullā iusticiā h; notari⁹ venditor. Sic miser
artifex ipsā veritatem ad quā corroborādam
eruendāq; creat⁹ est. ⁊ que eū honoratū red
dit: inhonorat atq; vilificat. dū eam ut p̄mis
sum est precio exponit. Apud antiquos enim
tabellarij alebātur a publico. eratq; gratuitū
offitiū. eo igitur seculo aureo certe laudabil
erat tabellionica ars. laudabile exercitiū.

nūc vero q̄ ad pretiū exponit merito in for
 dib; cōputatur s̄m **Policratū.** Rurſus notari
 us ſeruus eſt iuſtitię. q̄ virtutū regina eſt et
 dñā. qui ergo dñā; ſuā vendit: ut p̄ditō; indi
 candus eſt. **O** quot falſa ab eis cōſtituūtur in
 ſtrumēta prece quidē vel precio. **O** quot cōtra
 ctus fabricāt: rei geſte ſubſtātiā longe aliter
 ſcribētēs q̄ ptes p̄feſſe ſūt **O** quot falſas dau
 ſulas inſerūt **A**liasq; iuſtas abolēt. verba cā
 cellant. didiōes vitiāt. in multoz leſionē atq;
 iadurā. **O** quot neglect⁹ ne dixerim dolos in
 iudicijs ⁊ cōtractib; cōmittūt. annos iudicio
 nes. diē atq; locū pretermittūt. **N**ec teſtes ad
 hibēt nature rei neceſſarios. lrās ſcripturāq;
 diuerſificāt. **Q**ua de re inſtrumēta ſuſpectazā
 dubia reddūt. **O** quot errores. fraudes ⁊ ma
 chinamēta ab eis admittūtur. **O**b quas res
 innūera litigia. in mōles cōtentioēs ibi naſcū
 tur. vbi ſopiri debuerūt. **D**emū p̄thocolle nō
 retinēt. ⁊ diuerſa plerūq; ab illis inſtrumēta
 edūtur. **P**leriq; vero lrās contract⁹ et inſtru
 menta ſup vſuris et cōtra iuris precepta confi
 tūt. paruiſatientes q̄ ex ea re. infames inabi
 lesq; euadūt. **O** quot colluſiones agunt in iu
 ditio. quot deſceptōes apud iudicem. quot fal
 ſas atteſtatiōes. quot ſupfluas dilacōes. q̄t
 acta inutilia ſcribunt: ut creſcat regiſtrum.

liber. Primus.

processusq; in pretio augeatur. Taceo quia excessiua salaria exigūt. crimen cōrusionis nō verētes. oia p̄rio agunt. nec calamū quidē manu capiūt. nisi pecunia affit. taras excedūt. de quibz **Greg.** dicē videt qz multo scelerat⁹ ille accipit q̄ ali⁹ offert. **Uñ** certe crudeliores sūt illis latromibz qui insidias adhibent. **Naz** isti palā rapacitatis auaritia seuiūt. **Ceteri** em̄ hostes in suoz tm̄ hostiū sāguē armātur. ahm̄ i q̄rūdā hoim̄ necesse pecunias accipiāt. isti ut crudelissim̄i carnifices ciuū ami. qz cūctorū qz hominū oppressiōe letantur. qz oim̄ litigātū vitā extinguūt. **Quid** em̄ p̄dest instū h̄c̄e indiciem. h̄ rapacē notariū. **Uñc** **Istoz** ad delictū p̄tinet indicis ip̄obos h̄c̄e mīstros. **Nis** forte quid ad rem̄ iocupietes sūt notarij nūq̄ egētes. vbiqz honorati. **Quod** et ego fateor. **Sed** et illud **Ciceronis** semper rex esse putauī. nil foē vtilē nisi h̄estū iustūqz sit. nil honorificū nisi in v̄tutis radice que gratuita ē fūdet. **Naz** ut idē **Cicero** subdit. **Nullum** emolimētum est fallere. nullum cōmodum lucris inhypare splendorisqz nomen amittere. **Adde** quia vtilitas illa familiaris nō potest tātū afferre quā tum auferre. **Qua** em̄ alia causa **Gezabel** oim̄ seculo maledicta erit. nisi quia eius nō vero testimonio **Agab** rex vineam abstulit

Capitulum xxi.

Naaboth. Ea de re eidē Gezabel dictū est iussu domini. canes comedēt Gezabel deniq; ut paucis multa cōcludā. notari; cupid; rēpu. offēdit. deū contēnit. Cui se iureiurando astrinxit. iudicē mentiēdo decipit. ptes ledit. de hīs **Au**g; dicere videtur q; similes sunt locuste aiali pestifero. Nocet enim morēdo. cōsumit nocēdo. Nisi ergo abundaueit nrā iustitia plus q̄ similiū scribar; spem nō habeam; cōsequēdi fructū iustitię. qui est regnū celoz.

Capitulū vice simū primū de exercitio agriculture. et de laudib; et cōmendacōe hui; natural; et innocētissimi exerciti;. et de vtilitatib; generi hūano ex illa. puei entib; et quō deo acceptū est.

Agriculturā optimū esse viuēdi gen; nemo ambigit. nisi qui viuere nescit. Dic enim vite modus prim; oim est a deo altissio humano generi tribut;. dictū ē em̄ hominī in sudore vultus tui vesceris pane tuo. nec dixit in sudore vult; alieni. ut in ceteris officijs et viuēdi modis liquidō cōtingit. In quib; alieno labore alienoq; sanguīne et sudōe plurimos pasci et nutrirī. quāmo et lasci iure videm;. Nequaquā enim deus hominī hoc

Lib. Primus.

exercitiū precepiss; . nisi p̄mū innocentissimū
deinde ei gratissimū agnosceret. **H**oc deniq;
vite genus vās naturalēsq; diuitias gignit.
alia exercitia: idustriales et ut ita dixerī adul
terinas diuitias cōpant. **I**gitur inter vtrāsq;
diuitias illa est differentia. quomā prime hu
manū genus sustinent. secūde corrūpant. pri
me delectant. secūde cruciant. prime satiant.
secūde angūt. **Q**d em̄ in tā felix vite genus eē
potest: q̄ naturalib; insidere laborib; . et posses
siones agrosq; ad vbertatez pro cōmuni oim
vsu deducē. **R**uay rez innocentissā cura. cete
ras ōnes noxias curas fugat. **G**esserunt agri
culture vsū non solū antiqui p̄me etatis: sed
et oim etatū viri prestātes atq; clarissimi. nec
modo publica officia: quāmo et impia magna
q; fastigia huius cupidine atq; dulcedine di
miserunt. **H**anc **C**atho censorin⁹. exercuit de
quo scriptū est. optimus senator: arator opti
m⁹ impator. **Q**uē igitē pudebit cū cathone ter
rā colē. **Q**uis turpe cogitabit: qd̄ ille pulchrū
eligit. qui p̄ter rez gestarū gloriā etiā in n̄is
hispaniis preclarissime triūphauit. **D**eniq; in
ceteris hui⁹ mōlis vite occupatōib; vacāt
hoies artib; : in hoc nature. in ceteris vacant
sagacitati: in hoc sādte simplicitati in alijs sup
fluitati. in hoc necitati. in ceteris vacāt ornatus

Cap. xxj.

in hoc victui in ceteris vacat hoies paucis a multis in hoc omnibus qua ratione ceteris viuendi modis iuste antefere. **T**este em pho qnto aliquid est omniū. tnto est predarius. **E**st ergo illud vite gen⁹ eligibile qd plurib⁹ confert. a pauciorib⁹ nocet. Demū non parū hū⁹ vite precomū auget. quia cessant in hoc viuendi mō ea omnia sine offensionis et peccandi incitamenta ac pmppte adiones. q alijs negociationib⁹ sese vltro offerūt. vt enim qdam ex sapientib⁹ ait. Inē hominū vitia viuē a vicia hominū vitare. non tam predaz q̄ rap. nec tam laudabilez q̄ difficile est. **Q**uis enim i agro laborās aliena vsurpat. quis degerat. quis blasphemat. quis supbit. aut quis irascit aut inuidet. quū optare sibi soli bona nō pōt. quin alijs euemiant. **Q**uis demiq³ agriculture intendēs inimicat. **Q**uid aliud odit nisi grandies. cui maledicit nisi tēpestatib⁹. **Q**uid demiq³ auare cupit. nisi ea que alioz nō sunt. **S**ed et quis fornicat. quē nō ciboz pretiositas. s̄ fames a paupcula mensa spectat. **E**t demū ipsa lacertoz lassitudo. a diurn⁹ totus labor: dormire poti⁹ q̄ lascuire cogit. **R**ursum in ceteris vite occupacōib⁹ illud cōmuniū est. ut qnto hoies pluris emolumenta aut cēsus hnt. tnto min⁹ deo retributiōis a honoris tribuūt.

18.

ita ut verū sit illud pphete. qz facietas panis
 causa sit iniquitatis in hōierū hoc tamē viuēdi
 mō plus oībus deo reddiē. et ut ita dixerim
 plerūq; pl⁹ q̄ quis habz deo offert. Nonnūq̄
 enim oblati deo decimis. expensisq; deductis.
 nil superest nisi labor. adeo ut plurimi anni etiā
 vberissimi. agricultorib; ipsis steriles sint. Re
 dte igitur antiquū verūq; in hispania prouer
 biū fuit. quā agricolē martiēs habētur. neq;
 enim semel sanguinē fundūt. ut pinguiore m
 terrā hominū vřib; reddāt: sed dietim sudōē
 a cruore madēt ut nos viuere possim⁹. a suis
 tormentis et assiduis cruciatibus foueamur.
His ergo momōtib; suadebāt affines agri
 culture vacandū. et si nō psonaliter p seruos
 saltem a colonos ut mos est plurimoz viro
 rū illustriū. sed nondū illi verba finierāt. ecce
 mater occurrit hunc viuendi modū sūmope
 dissuadēs racōib; sequētib;.

¶ Capitulū. xxij. de agriculturē incōmodis
 oneribus difficultatibus a laborib; a de
 aculeis a miserijs hui⁹ status et narrā
 tur pulchra de hoc viuēdi genere circa
 eius sollicitudines et anxietates. et quō
 repugnat predaris ingenijs. et quales
 debent esse agricultores.

Laudat⁹ satis a vobis est agriculturę
 v⁹fus. quem certe necessariũ atq; dele
 tabilẽ fore: nemo est qui ambigat.
 habeat tñ a culcos suos. ut enim inq̃t plinius
 in eo quẽ edidit de naturali historia libro. ag
 cultura innocẽtissimẽ atq; beatissime vite quon
 dam imitiũ fuit. Nũc vero maiorib; longe labo
 ribus nouisq; vitis obnoxia est. Vt enim in
 georgicis Virgili⁹ ait. a p̃mo a d̃ina scriptura
 didicim⁹. nõ utiq; homo terre a agris. s; terra
 homini seruire debuerat. Doim g̃ culpis effe
 ctũ est: ut terra possessorib; suis sine labore nõ
 respõdeat. a plerũq; labor ipse fruct⁹ dulcedie
 careat. Mortalis ergo indigentia atq; necessi
 tas terraz ferro sollicitate. mirisq; blandicijs
 mollire coegit. In qua colenda quot labores.
 quot corporis: quot animi sollicitudines hoies
 pferũt: nemo nouit: nisi qui terrã colit. adeo
 ut ve; fit illis Petrarche. qui tritici seminatz
 seminatz a sollicitudine; Et itez qđ poeta dicit.
 qđ granũ plurimoz e; s; anxietas seminãtis.
 ita ut pprie loquendo. ager anim⁹ sit. cultura
 intentio. semen cura. a messis labor. quas res
 agricultor vberime p̃cipiet. leta vindemia dũ
 tñ cũ pruina a grãdine pepigit. O quot inu
 tiles araturas. quot mortaliũ hoim anxias cu
 ras a agricultura affert. a qui p̃ anni circulum

diligentias egit plurimas. vni⁹ hore rabida
 tēpestas abstulit. q̄ si celi tranquillitas adsit
 quāto plura seminasti: tūto plures necesse est
 pascas: grues pluresq; domi mures. volucres
 deniq; hospites hēbis inuitus. **N**ec em̄ notioza
 agricol̄ sūt. quos nescio q̄d ad seminandū co
 gat: nisi quia ita diuina p̄uidentiā voluit. ut
 et si labores. picula. agricola expiat. laborare
 tū non desinet. quē spes plerūq; delectat sine
 fructu. **D**emū vero illud certissimū est. multis
 tamen incredibile q̄ in colendis agris: onā
 disq; vineis: vix fertilitas sumptib; equatur.
Adde q̄ ut **Greg.** dicebat bonū est agros co
 lere: si nihil meli⁹ q̄d fieri possit inueniē. **A**gri
 culture igit̄ hac nr̄a etate opam dare nō est
 viri exellētis aut p̄stātis ingenij. nec p̄ arte.
 nec p̄ officio aut negotio: s; pro. otio ⁊ curaz
 alternacōne. vel ipsa cogente necessitate lauda
 bile. **N**ec em̄ ars terrā facit meliorē. nō quidē
 intellectū meliorē. vires itellectiuas nō p̄ficiūt.
 sed exteriores exercet. **Q**ua de re iuste sapien
 tes agriculturā inter mechanicas cōputarūt
 ut inferius tangem⁹. **E**t hec putat̄ causa. q̄re
 phus in septio politicoꝝ agricolas nec merca
 tores ac artifices et mercēnarios. licet sint ac
 tes necessarie in ciuitate. non tamen sunt pro
 prie artes ciuitatis. quare non. veros ciues

Capitulum. xxij.

Aristoteles appellat. sicut consiliarios. sacerdotes a bellâtes a iudicarios. put latius diximus supra in capitulo quarto **V**t enim inquit vnus ex philosophis. natura studiosa parens dum multas moribus artes dedit. distinxit etiam ingenia. et cui quis aptissimus reperitur. illi recte insistet. **I**ndecens namque atque indecorum videtur debile corpus fragileque lacertos. sed docile animam habentes colendis agris insistere debere **D**ulchius igitur est atque officiosum aliud melius agere non valentibus. agros ipsos arare. sed longe salubrius foret non agros. sed animos colere. **V**erum est tamen quod terrena animalia terram amant. **R**ursus satis innocetia agricolarum exercitia verissime fore putato. si tales ipsi agricolares forent. quales antiqui illi innocentissimi a simplicissimi erant. et quales eos debere esse legimus. non quales exprimur. **I**lli enim cum patientia et longanimitate labores ferebant cum frugum abundantia deum laudantes. cum sterilitate minime murmurantes. sed cum **J**ob patriarcha. dicentes. dominus dedit dominus abstulit. sit nomen eius benedictum. **S**ed et tales primi illi agricultores erant. qui ut cum propheta loquar. gladios vertebant in vomeres. a lanceas in ligones. **A**gricole vero non tantum temporibus aratque stibant. castiqueque virtutem in arma. non modo defensivam. sed offensivam. deum deus regem vestigalibus fraudant. fines

fundoꝝ confundūt vel sibi applicāt. eccl̄iaz nō re-
uerētur. ostra dños supbiūt. foros frequētant
p seruos oduciōs agros colūt. s̄ p seipōs in
iudicio litigāt. cū p alienas i agro laborāt. et
dū suū deserunt offitium aliena piculose vsue
pāt. **Dij** pchdoloꝝ auaritia. supbia. p̄pa. oꝝtu
vario. āpla suppellectili. fraudibꝝ demiqꝝ dolis.
litigñs a vsutñs cūctos negotiatores vincūt.
Martires autē q̄ pacto tales agcolas appellēz
nō video. cā em̄ martirē facit pot̄ q̄ tormēta
Agcultores igic̄ nūi t̄pis martires frenē cup
ditatis. nō xp̄i dixerim. **Et** ut paucis agamꝝ.
sicut terrā colūt. sic penitus terreni sunt. ut de
h̄is recte dicat. **Ipsi** vero terrā ligēt a terraz
omedēt. nec de celestibꝝ cogitāt. q̄ sp̄ de frenis
loquunt̄ a meditātur. sibi inuicē inuicēt. alios
abhorent status. **Sed** plerumqꝝ castigat eos
deus in eo delicti gñe q̄ peccāt. **Dignū** em̄ ē. ut
q̄ in terrā q̄ oim̄ elemētōꝝ humilima et vter
rima est. p̄ supbiā a auaritiā peccant. eiusdeꝝ
terre bonitate priuētur. **Ideo** dat illis deꝝ ter
rā fructiferā in saluginē. p̄pter malitiā habi
tantū in ea. **Quo** fit ut terrā sui natura fertilēz
illoꝝ iniquitas faciat sterilem. **Sed** m̄x bona
mater dissuasiōis agriculture verba exple
uerat. a ecce fratres. osāguinei piter a amici.
si nullū genꝝ vite placebat. ex illis maxime q̄

supra discussa sūt saltē mechanicas aut liberales artes seu aliū vivendi mod. etiā si foret aliqđ exercitiū gen⁹ cui plebei homines sese cōferre solent. mihi n̄ p̄i deligerē. idq; sequēti p̄suasione agere non erubuerūt.

Capitulū vice simū tertū de artibus mechanicis in gñe et utilitate eaz. et quot sūt artes mechanicæ et qualis eaz exercitia p̄fūt. et quo diūse artes sub eis cōp̄tendūt. et demū deducit q̄ i dictis artibus plures viti dati euaserunt. et q̄ medio critas vite mechanicæ nō ē despicienda.

Repudiata sūt a re inquitunt amici ea vivendi gñā. q̄ nobiliora atq; honoratiora in hoc seculo videntur. in quibus fere cūctos ingemiferos et studiosos. ac nobiles viros v̄sari cōspicim⁹. Si igit̄ occultis incognitisq; nobis cāis. nullū ex supradictis eligere p̄pōis. nos qui te plurimū diligim⁹. et posteritatē ex te q̄ maxime poptam⁹. quaz utiq; p̄deres. si ad spiritualē vitā trāstres. te plurimū nō modo rogam⁹. s̄ monemus atq; hortamur. ut saltez artifex fias alicui⁹ h̄esti aut plebei exercitiū. sūt enim p̄f̄ nominatas artes et vivendi genera alia cōplura exercitia

et viuendi genera non inhonesta: quibus et si
 plebeos homines communiter videamus deditos
Alios tamen ingenuos nature homines: quibus ita
 fors illoꝝ tulit. aut ita voluerit. vel natura ipsa
 indinatur. sepe conspicimus artes exercitiaque ipsa
 delegisse. **P**reeligunt certe nonnulli sub illa medi
 octi vita agentes. seculi huius breuē cursu innocē
 tes transigere: quam sibi magnis statibus perditari.
Addere quoque plurimi in eis ipsis infimis artibus dai
 euaserunt. quam tandem ad altiora sepe vocati fuere.
Non enim artes ipsa que exercitia animos hominum virtutemque
 penitus immutant: nisi sedissima sint. **E**lige igitur
 aliquam ex mechanicis artibus: quas ipsa omni
 parens natura ad usus hominum pncipaliter insti
 tuit. que neque ipsa puerda gubernatur natura no
 bis donasset. si non necessarias. si non vtilis. si non
 honestas iudicasset. et suos sectatores beatos fa
 ceret. Sunt enim ut nosti artes ipse mechanice septem
 numero. ad que cetera omnia vite genera corpore spiritumque
 teste pho in politicis educuntur. videlicet lanificio.
 armatura siue fabril. nauigatio. agricultura.
 venatio. medicina. theatrica. **S**ub lanificio vero
 plurima vite genera includuntur. puta texendi.
 torquendi. suendi. et que sunt manu. acu. fuso. ro
 ta. fibula. siue alijs instrumentis. et cetera omnia
 que in materia. lana. lino. pelle. pilo. et vimibus con
 tinentur. **A**rmaturæ vero adaptatæ queque armorum

Marta: 24: 7.

Cap. xxiii.

est. et quicquid ferro metallisque continet. sub quo
aurifices. metallarum. monetarum. ac alchimisti
militant. vocatur autem ars ista instrumentalis.
non solum quia instrumentis utatur. sed etiam quia ex
materia illa efficiat plura instrumenta. ad quam
etiam pertinet omnis lapidum. lignorum et arenarum
labor. **Hec** duas species habet. architectonicam.
et fabrilem. **Architectonice** partes sunt semetipsum.
carpetaria. **Fabrilem** vero sunt partes malleatorias.
scilicet foria sculptoria. et multa alia similia vite
genera. **Navigatio** vero pertinet omnem negotia-
tionem in emendis vendendisque mercibus et in illis
mutandis tam domesticis quam peregrinis. **Alii** vero
mercaturam ponunt speciem per se. sed philosophus eam sub
navigatione designat licet mercatura multis
modis accidat absque navigatione. **Sub** agricul-
tura vero quicquid in terra laboratur intelligitur.
ad quam pertinet omnis agricultio. et quicquid ad
nemora ac pascua et ortos pertinet. **Ad** venationem
vero ferarum occupatio. aucupium. aviiumque vo-
latur pertinet. **Et** generaliter ad eam pertinet omnis
piscatura et venandi generum in terra. mari flumi-
nibus. vel aere. **Item** ad eam pertinet omnis appa-
tus ciborum. saporum. potuum. **Et** generaliter omnia offi-
cia piscatorum. carnificum. coquorum. cauponum tab-
ernaculorum. **Sub** medicina vero ipsa medicandi ars.
et chirurgia continentur. **Similiter** et apothecariorum

liber primus.

pigmentarioꝝ turbā. quibꝫ iunge herbitas.
et balneoꝝ magistros rasoꝝ et fimiles. **S**ub
theatrica vero aptantur omnes artes ad ludos
publicos et puatos ac diuersa spectacula pti
nentes **C**ui viuendi mō histriones. bufones.
repntatores. tragici onuerantur. **D**icta est em̄
theatrica sꝫ Isidoꝝ et Hugonem a teatro.
vbi populꝫ ad ludos cōueniebat. **S**iebāt aut̄
ludi in teatro. vbi etiā gesta recitabātur. **I**n
garellis vero choreas ducebant et saltabant.
In gymnasijs luctabant. in amphitheatro cer
tabāt pedibus. equis vel curribus in arenis
pugiles exētabātur. in diuinijs rignis et mu
sicis instrumentis psallebāt. et alea ludebāt
in phanis tpe solemnī deoꝝ laudes canebāt.
Antiqui nāq; ludos inter legitimas actiones
cōnumerabāt. quia tempato motu naturalis
calor nutriebat. in corpe. et leticia mētis repa
bat. **V**el qđ magis credendū est. qđ necē fuit
populū aliqñ ad ludū cōuenire. **E**t voluerūt
ut inq̄t phus determinata eēt loca ludēdizne in
diuersoꝝ puatisq; locis ouētacula fatiētesz
pbrosa et contūeliosa aliq̄ perpetraret. **H**uius
modi itaq; mechanicas artes et viuendi gna
honestissime a quolibet hōesto viro valent excē
rei **N**ā et sac̄ scriptura h̄mōi necēarias artes cō
mēdat iquies i eccl̄astico. tu māu artificis ois

Cap. xxij.

opa laudabit. **V**nus ex pphis ait in porta regis artifices negotiatur. Aut si forte ceteras artes ingenio preditas peroptas: elige tibi liberales artes. presertim quatuor vltimas quas mathematicas vocat. que plerumque magno splendore homines eas sectantes illustrent. **L**egisti Sulpitiu Gallu Astronomu plurimu honoris et vtilitatis attulisse romanis. **Q**ui cum bello primi essent contra persas ea nocte luna eclipsata est. quo signo stupefacti romani deliberabant bellu non committendu. **A**t sulphicius gallus astronomus publice pronunciauit non esse malu omen. adducens rationes astronomicas quibus suavit populu bella esse. quod effectum est cum ingenti romanorum victoria. **S**ic et apud athenienses cum sol patere eclipsim: plurimi ne esset mundi finis timebant. **S**ed Perides mathematicus per rationes astronomicas patriam falso timore liberauit. de cuius scientie laudibus atque abusu latiuse infra agemus in xxxvi. ca. **S**ed de mechanicis et humilibus artibus: quod plures dicit euasisse comperit est. **L**egisti hippiu pictorem ita Alexandro fuisse dilectum propter faciem et staturam eius mirifice depictam. ut eum ad magnos perueheret honores. **Q**uid de histrionis arte dicemus. **L**egisti de Roscio histrione qui tam excellens in ea arte euasit. ut romanum numquam meliorem illo testaretur. nam tam mira coram

populo opabat. et tā p̄dare ludōs in theatro
celebrabat. ut ingētē romāi ppli dilectioe; cō
sequerē. adeo ut senat⁹ nobilib⁹ eū aggregaēt
Adde Soctē ipsū fontē sapie. q̄ artē affectauit
cirbarisādi. in q̄ tā clar⁹ euasit. ut illā nobile
artē sue ciuitati in cogtā supaddēt. q̄d de **Tito**
dicā. qui adeo paupi ⁊ vili officio vacabat. ut
publican⁹ eēt. ⁊ cū gabellas p̄tio colligēt. taz
fidelit̄ tñ i eo officio se gessit. ut p̄p̄ ei⁹ dignitatē
p̄bitatē et fidē creat⁹ a romāis cōsul fuit. in q̄
mirifice se gessit. **Quid** de **Varrōe** q̄ carnicis
officio fungebāt. p̄pter suas tñ virtutes. cōsul
a romāis creat⁹ est. **S;** quid ista omēoram⁹
Legisti apud **Strabone;** regi egipti filiū natū
esse quē nullo studio trahi posse ad artes mi
litares ferūt vel scientificas. sed inclinabatur
natura ipsa ad artē fabrile. videbatq; libēter
fabros. ⁊ ad eos cū poterat deliabat. **Idq;** rep
cōspiciens. de sapientū cōsilio eū suo arbitrio re
liquit qui tā famosus in arte fabrili euasit. et
tam egregia machinaz et ferramentoz pre
sidia patri attulit. ut lōge plus ei ex illa arte
q̄ ex militia p̄fuerit. **Nō** est ḡ despiciēda vita
mechanicaz artū. ⁊ multo min⁹ mathemati
cay. **Nā** si ex electione quis mediocrē ⁊ humi
lē statū assumit. hoc certe p̄fectiōis signū est.
Beatus enim predicaē. qui in magnis potuit

Cap. xxij.

transgredi. et non est transgressus. tales enim
sublimari hic et in supna ciuitate merentur.
Vnde greg. exponens illud dauid. none cum
puul⁹ esses: in oculis tuis caput israhel fact⁹
es. Quia inquit puus tibi fuisti: magn⁹ coraz
me fieri meruisti. **T**anto enim pretiosior quis
apud deū existit. quāto sibi abiectior fit. **V**nde
Cassiodor⁹. laudata est viroz sententia: que
rebo modū imponit. et nos huilius considerare
docet. q̄ de nob amici expectat. qz plerūqz nō
satiat qd bonū putat. **E**t itez optimū est mo
derata gerere. que nullis audeat accusare. **N**ō
est demiqz diffidēd de sectatoribz humiliū ar
tū qz in eo exercitio humilie et fidelie agētes:
facili⁹ q̄ i maximis administracōibz constituti:
viā salutis consequi pnt. **A**dde. qm̄ deest illis
materia. defunt artes defūt studia ceteros de
cipiendi et malignādi. **M**aiores ut inquit pro
pheta sapientes sūt ut fatiant mala bona aut
facē nesciūt. **P**retēa alij ad alia apti nati sūt.
quos forte sua naturalis inclinatio ad parua
inuitat. qui si magna tentant: deficiāt necesse
est. **D**ebet ergo attendere vnusquisqz in se ad
qd melius natura inclināt. **V**n̄ **A**mbro. vnus
quisqz ingenū suū nouit. ideo ad id se applicz.
qd sibi aptū videtur. **E**t **C**icero. ad suā cuiusqz
naturā cōsiliū est omne reuocand. **E**t **s**eneca

liber 2m.

male respondent coacta ingenia. Reluctante enim natura vultus labor est. His et similibus amici et consanguinei persuadent aliquam ex predictis artibus precipitius fore eligendam. Sed pia mater timida. et ex his que pauloante audiuit stupida. illico in hec verba prorupit.

Ca. xxiiiij. de disuasiōe i gñe vite mechaice et quō licet sint artes nccarie. tñ nō ē necessariū illaz hñe exercitiū. Itē i rubricella se quā agit qre mechanice artes inuēte sūt. a q̄s sit illaz finis. a qre sic appellētur. et an sint vtilēs ingenijs hominū et an artifices sint veri ciues a ptes ciuitatis.

Hateor fili mi magna ē vis quibusdam hominibus in dicendo. Nam tuo Cicero ne teste. tanta est copiose dicentis virtus. ut que quis audit. etiam si ea ipse sciat. noua se audisse arbitretur. Quid enim prestantius quam posse dicendo tenere hominum mentes. et allicere plerumque voluntates ad ea. a que ignoramus aut aliter scimus. nisi certe perspecta cogitataque res ipsa esset. super qua paulo ante locuti sunt. amici et adstantes tui. effectissent. perfecto ita vba sua. ut tandem illis acquiesceret. sed verum est fili mi. quia Aristotele teste quedam falsa. probabiliora

Cap. xxiiij.

sūt quibusdam veris. Adde. qz ut sapiēs ait.
vbi plurima v̄ba. ibi inopia. .i. veritatis et in
fide. **Quippe** loquar saluo oim honore loq̄
ēn cū sapiente. quia stultus verba multiplicat
Et iterū. qui multis verbis vtit̄. ledit animaz
suā **Vñ** **greg.** sup illo verbo vir v̄tosus nō in
stificabit̄. qui multa loquit̄. iustificari neq̄ q̄
potest. qz dū quisqz p verba defluit. p̄dita ḡu
tate silenci. mētis veritatisqz custodiaz amit
tit **Habet** em̄ hec omnis veritas. qz nō multis
nec ornatis v̄bis eget simplex ē. et simplicibz
cōtenta ē sermonibz. **vnde Aug.** satis est ut
verba cōgruētia. non oris eligātur industria
Sed pectoris sequatur ardōem **Hinc** pulchre
Tulius. ex verboꝝ splendore et dicēdi festiui
tate suspicio quedam artificiose apparicōnis
nascitur que maxime oꝝom̄ vim adimit. **Et** se
neca. nihil tā iniquū q̄ manifesta verboꝝ pre
patio. apparet enim subesse nescio qd mali.
Redeo iam fili mi ad verba amicoꝝ plurima
certe adducunt. q̄bz te ad plebā. ad fedā. ad
turpēqz vitā ducāt. **Malū** enim ut aiūt vilis
simis te artibz detur patū. s̄ plem habentē in
tueri. q̄ p̄gregiis artibz ā nobili viuendi mō
imbutū filijs carentē. **Ceca** ē em̄ n̄ fallor mēs
hominū. q̄ plis pari piture fecūditatē p̄cū q̄
v̄tutis et vere felicitatis amico peroptat. **Aut**

liber primus.

igitur fili mi ne dimittas legem matris tue. et in
primis illud Crisostomi cordi semper habe. quia
omnino iniquum est. nobiliora gemina studiis de
turpare minoribus; **N**on ergo vires intellectus
tui. quare ut cum tuo Seneca loquar. ad aliud
te natura edidit. quam ut sis seruus cum liber existis
Teste enim pho. **A**rtifex artium mechanicarum
species quandam seruitutis patitur. dum intellectu
vigens qui liber est rebus intellectu minoribus
seruit. **A**dde quia in eis ipsis artibus. tolli. frau
des. labores et pericula non desunt. **V**nde apud
machabeos legitur. **O**mnes artifices et ope
rarij iniquitatis contriti sunt. **C**uius causam
scribit sapiens in pro uerbis. quia opus in
stabile facit impius artifex. **H**inc **I**saias. me
tuitudo inquit hominum seducta per speciem
operis. opus tamen iniquitatis in manibus
eorum. **S**ed de singulis huiusmodi artibus
statim latius dicemus. **N**ec diffiteor fili mi
quia exercitia ipsa mechanica necessaria et
utilia plurimum existant. sed an ideo eligan
tur considerandum. **C**loacarum enim atque la
trinarum purgandarum usus. quam necessarius
quamque utilis. sit. nemo ambigit. **S**ed an ideo a
nobili iuvene ac bone indolis adolescente.
a docto viro eligenda sint. et tu ipse animad
uerte. et iudicent amici tuique censes.

Simile videt illud apostoli: quod quedam in nobis
 membra necessaria sunt. minus tamen honoranda.
 Necessarie igitur sunt artes mechanice ad politi-
 cam socialemque vitam. sed non ab omnibus necessario
 exercetur. **Vn phus in septimo politicorum ait.** quod
 exercetes mechanicas artes non proprie sunt partes
 civitatis nec ciues. licet sint artes necessarie.
 principaliter enim non dirigunt ad virtutem. que est
 finis totius policie bene ordinate. **Et hoc est quod**
pulchre ait sapiens in ecclesiastico. qui cum mecha-
 nicas artes novisset ait. Omnes homines in manibus
 suis speraverunt et unusquisque in arte sua sapiens
 est et sine hijs non edificabit civitas. sed non sede-
 bunt super sellam iudicis. et testamentum iudicij non
 intelligunt. nec palam fatient disciplinam et iudicium
Sed solum operationem artis vocabant. **De illo** **Que**
vba aptissime probant mechanicas artes licet ne-
cessarias civitatibus. suos tamen sectatores ineptos
efficere. nedum ad iudicandum et presidendum. sed et
ad alios actus politicos et cetera omnia que ingenij
officij a discipline sunt. Sed de hoc latius supra teti-
gimus in v. ca. huius libri. **Artes igitur mechanice**
exercete sunt tamen ab hijs que aliud melius non valent
Verum quod de mechanicis artibus primo summo addu-
ctum est. deinde de liberalibus artibus et mathematicis di-
cemus. primo de mechanicis sub quibus omnes ar-
tes ad corpus pertinentes continentur.

Quare inuente sunt artes mechanice et quis illarū sit finis.

Quantū attinet igit̄ ad mechaicās ar-
tes: dignū ē ut a q̄da; radice cognof-
cas. q̄re ars mechaica inuēta ē. a q̄s
fit ei⁹ finis. a q̄re sic appellat̄. a q̄t nūero sint.
Igit̄ s̄m sētentiā Aristotelis a Hug. in suo di-
dascolico cā inuētiōis earū fuit: ut natura sub-
ueiret a occurreret hūanis necessitatib⁹ a de-
fectib⁹ corpaliū. Ex q̄ elicit̄ finis illarū omniū.
ergo mechaicāz artū finis est suplemētū
necessitatū a defectū corpaliū. Nā naturalit̄
nemo carnē suā odio habuit vidēs igit̄ hūa-
na racō multiplicē defectū carnis. a corpū hu-
manorū ad occurrend⁹ p̄dictis defectib⁹: cepit
ut sollicita cogitare in singul⁹ cōueniētia subsi-
dia ut igit̄ facili⁹ meli⁹ a decētius valēt natu-
ra ip̄a p̄dictis hōim necitatib⁹ subuenire. exco-
gitauit multiplices artes opatiuas in reb⁹ ex-
teriorib⁹ ad p̄sidiū corpis. ut artem lamificij
opatiuā vestiū. a opatiuā armorū de corco fer-
ro a sic de alijs. Et sic patet cā inuētiōis istarū
artū mechaicāz. q̄ fuit ex desiderio occurrē-
di necitatib⁹ a defectib⁹ corpaliū. Et finis illa-
rū est suplemētū ip̄orū defectū humanorū
Vocantur autem mechaicę s̄m p̄hm et s̄m

Capitulum xxiii.

Alfarabiū a bug. in didascalicon q̄si adulter
ne. quia mechari faciūt intellectū circa ea q̄
nō sūt pprie sua Itē q̄ op⁹ artificis ē segrega
ta diūgē. a diūcta segregare. Cū igit̄ hoc op⁹
artificis nō sit natuāle. imitat̄ naturā ut p̄t.
ideo mechanicū. adulterinū vel nō pp̄e natu
rale vocatur. Hīs igit̄ visis tu fili mi tene sp
āio tuo illā ātiquoz̄ sapientū sententiā. qm̄ nē
lo ingenuo viro. aut de gloria a honore siue vir
tute certanti ouenit vti artibz̄ mechaicis. aut
seruilibz̄ delectari exercitijs. Adde q̄ licet ne
cessarie a vtilis sint a loco a tpe commendādes
h̄nt tamen aculeos suos. h̄nt picula et incom
moda. que tāto nobilia h̄im ingenia ad ter
ram vsq; pducunt. q̄nto vires soliq̄ corpis exi
gunt. q̄nto plerūq; aptiores ingenio. inepti
ad illa inueniūtur. Rursus non carent dolis.
fraudibz̄ a deceptionibz̄ plurimis. ut singula
riter a de singulis videre libet. vbi de vniūcu
iusq; vtilitate a laudibz̄ ac incommoditate et
miseria p̄ticulariter agem⁹.

Capitulū viceſimūquintū vbi particula
riter agit̄ de prima arte machanica vi
delicet de lamificio a ceteris artibus que
ei subalternatur. et de illius vtilitate et
incommoditate dulcibz̄ a amaris.

Hamificij vero ars ut sapientes volue-
rūt: p̄ma int̄ mechanicas esse noscūt
Sub qua textoria. filatoria. ⁊ q̄cquid
lana. lino. pilis sericoq; officē. ⁊ reliq̄ similes
op̄tendūtur. **H**az artū nccitas atq; vtilitas
tā euīdēs ērut n̄h nud⁹ mcedē vellet. idip̄m
nō diffitebit̄. **A**d tegumētū igit̄ hūamī corpis
putēdaq; opienda. s̄ et frigoris estusq; inu-
rias repellendas: necessariā eam artē inueit̄
parens natura. putilē certe innocentissimā ac
honestis vitis. nec min⁹ seimis p̄sentaneā in
qua nec mēbra deturpātur. nec art⁹ plurimū
fātigant̄. **H**ec ars vitā p̄tegit ac vitā instruit
Docet enī artifices suos cūctosq; mortales: q̄
breuīs fallaxq; sit hūi⁹ vite cursus **Q**uia teste
p̄pheta. transit velut a texente vita nostra.
Vez si versauice hūi⁹ artis infelicitates. mise-
rias atq; picula op̄lectamur: lōge aliē scencie
mus **S**ūt enī n̄h fallor textoz. filatiū. lanificiū.
futoz. ⁊ alioz qui lanificitio subalternātur. tot
machinationū ⁊ fraudū ficmēta. ⁊ deceptionū
gn̄az q̄t filoz nūerosa multitudo ī eoz opibz
repiē. **I**n primis igit̄ hūi⁹ ministerij artifices
deo altissimo inḡti sunt. quī dat eis miuē sicut
lanam idest tantā abundantia: ut ministret
eis lanā ut miuē. ip̄i tamen deū fraudāt. decia
et primitia. nedū lane. sed ⁊ h̄dorum. **R**ursum

Capitulum. xxx.

postq̄ deū contempserūt. facile putant proxi-
mos ledere. idq; multipliciter agūt. **Quis** em̄
ex primere possit. quot sophisticatas telas
oficiūt. quot filoz̄ falsas cōmixtiōes adiciunt
quot furta. quot rapinas cōmittūt. **Texunt**
plerūq; lenes pānos. bonā furantes inutilem
lanā apponētes. falso pondere librāt. **Taceo**
fallacias in filādo. maleq; torquēdo. dolos in
texendo. falsos adulterosq; colores intingē-
do. **Taceo** deniq; futoz̄ fraudes ac furta. qui-
vix nisi ex furto rescuntur. **Hanc** itaq; artium
fraudes atq; miserias sacra scriptura cōme-
morat inquens p̄ p̄phetā. **Ve** ve filii deserti q̄
ordimini telā. s; non p̄ spiritū meū. **Et** allibi. te-
las aranee texuerūt. **Quare** ali⁹ p̄pheta in eos
vehementer exarsit. ait enim qui intelligit te
precipitabit te. ⁊ telā quā orditus es fraudu-
lenter. **Et** **Isaias**. confūdentur inquit qui ope-
rātur lanā ⁊ limū plectentes. et recte non texē-
tes. **Hij** enim artifices auaritiē seruientes. ve-
stes conficiūt limo lanaq; contextas. dū idip-
sum non modo ad literaz̄ agunt. sed suis arti-
bus non contenti. ad alienas pariter transe-
unt. **Sunt** igitur artes ipse ⁊ eis similes. recte
mechanice. quia mechantur et non perficiūt
intellectū. nec viam virtutib; parāt.

liber 5m.

Cap. vi. de secūda arte mechaica vicz
fabrili. armatura. aut architectoica. ⁊ de
vtilibz ei⁹. ⁊ de vtilitate ei⁹. ⁊ progatis illa
rū. ⁊ de incōmodis. miserijs ⁊ oneribz eaz

Abril siue armatura secūda est ars
mechaica. s̄b q̄ carpētaria. lignaria.
marmoraria. aurificū. ⁊ q̄cqd lignis.
lapidibz ⁊ metall fabricat. **H**az q̄c̄ artū sū
ma ē necitas atqz vtilitas. **P**er eas em necita
tibz hōim subueniē. nisi em edificia foret: nec
hoies subsistē possent. oisqz politica ouersatio
⁊ d̄m⁹ cult⁹ pdēnt. q̄d em pulchz. q̄d iocun
dū in orbe foēt. n̄ vites. aut domus. aut tēpla
essent. **N**ā hoies velut fera aialia in speluncis
latitarent. **A**urificū vero ⁊ metalloz ⁊ seq̄tū
studia et artes nō mō honesta. sed iocūda et
vtilia sūt. qui vasa ad dei cultū hōimqz ornatū
atqz obsequiū parāt. **T**aceo de fabrili siue ar
matura. qua fidelia arma ad expellendos ho
stes fabricātur. et alia plurima que explicari
sermone nō valēt. **S**i igitē fidelis dicitas artes
exerēt: honestissimā vitā agūt. p̄sertim si nō
ad lucz: sed ad rispu. omune bonū intendāt.
et victum non questū inde querāt. **T**ūc enim
beatus est talis artifex. et bene erit eis qui la
borem manū suarū manducat. **V**erūtamen

Capitulum. xxvi.

nō delectantur in eis quod faciunt. sed in labore
tes. labores atq; picula plene enim sūt. dol et
fraudibz. **F**abri vero plerūq; sophistica nō
vera fabricāt. blādos vomeres audūt. blāda
arma atq; infidelia. molles gladios. et plerūq;
torricos ofitiūt. cari⁹ fabrilla sua vendere co
nātur q̄ valeāt. **R**urfus arma vendūt infide
lib. nec sua arte contenti. alienas inquirūt. **D**e
quibz ait **I**saías. nūquid sculptile cōflabit fa
ber. **O** quot falsas ferri fabricaciones. et pro
calite cōmutacōnes. quot sophisticata ferra
mēta. quot falsas cementacōes. quot lapides
lignorūq; sculpture. et picture falsas opatio
nes machināt. **A**urifices vero quot metallo
rū falsas cōneriōes. quot sophisticacōes. q̄t
dealbacōnes. quot deceptivas alchīmicasq;
opacōes. nec reptas trāsmutacōes. q̄t metal
lor ac monetarū falsas cōmutacōes. quot inu
tiles et caducas deauracōes. picturas et colora
tiones auricalci pro auro. stāni pro argento.
pestiferas venditiōes. quot mineraliū falsas
pserutacōes agāt et ofitiāt. nō facile dicē pos
sem⁹. **S**ed vix ē illud **D**ieremie ad eos artifices.
oful⁹ ē inq̄t ois artifex i sculptilibz opibz suis.
fatem igit artes ipse vtilis sunt. hūana corpa
nutriūt. s; aios ad vtutes nō inducūt. **I**mplēt
marchubia. s; a mente nō expellūt vitia.

Ca. xxvii. de tertia arte mechanica videlicet de
navigatoria et artibus ei subalternatis. et de
utilitate et laudibus earum. Demum de labori-
bus miseris et periculosis que eas comitantur.

Navigatoria siquidem tertio loco me-
chanicis artibus subalternatur. que
eadem cum mercatura videtur. quedam
tamē singularia tam utilia quam inutilia. tam dul-
cia quam amara habere dinoscitur. Illius autem
necessitas et utilitas ex eo patet. quoniam sine
illa: tota pene hominum societas. tota conversatio
periret. et tunc nulla civitas aut ciuitas sola sibi
sufficiat veluti ad quam omnia vite necessaria
et utilia. per nauigantium suffragia facilius
et apcius res omnes deferuntur. Habetque certe
altera ab altera quod ei deest. ministratque quod
superfluit. Demum omnes fere insule perirent
aut depopulate essent nisi per nauigationes
aditus ad eas haberetur. Adde quia secundum
Aristotelem in politica necessarium est regno
aut ciuitati bene ordinate promptam habere
nauigationem si volunt esse liberi. Nam per na-
uigationem sunt abiles et parati ad lacessendas
et pulsandas iniurias piratarum et latronum
Nauigantes denique multa generi humano ve-
lia afferunt industrie et sagacitatis. sciunt enim

Cap. xxvij.

ventos agnoscere. portus eligere. securiores futu-
ras tempestates preuidet. eorumque ortus et occa-
sus presciunt. speculatur suo studio aduentus
aduersantium nauium. demum nauigantium vita in-
nocens atque honesta est. nam et christus nauiculam
ascendit et transfretauit. Apostoli id ipsum sepe fe-
cerunt. Rursus ab illis omnibus cupiditatibus.
libidibus et voluptatibus. qui in terra ac ciuita-
tibus hominibus se offerunt. segregati sunt. et tanto
deo sunt deuotiores. quanto proximiores periculis.
Veritatem huius ars ipsa non puas miseras. ca-
lamitates. labores atque pericula. put unicuique
recte conspicienti facile intueri libet. Ea enim ars
plena est miseris. dolis ac fraudibus. Taceo eius
pericula. Si enim desissent qui naues fabricarent.
nullus tanto periculo se exponeret. Quorum demum
etiam sapiens miratur inquires. ponentes ratem in
mari. committunt se et vitam suam pro ligno. cum maie
piscibus. terram autem deo dedit filius hominum. Primum
omni romanis persuasit nauem conscendere Clau-
dius caudex ob hoc sic appellatur. quod plurimum
tabularum contextus. caudex apud antiquos vo-
catur. de quo dicit Seneca non utilem artem inue-
nisse. In primis itaque nauicularij seu hanc ex-
centes artem. naues de iectis putridisque lignis
fabricant pro tempore duraturas. et dum homines
se illis committunt subito dum ludunt absorbentur.

quod periculū ex fraude nauiculatioꝝ puenire di-
noscitur. **T**aceo quot latrocimia nauigantes
et pirate indies agunt. quot furta. quot rabi-
nas. inter quos nulla fides. nulla veritas. nul-
lus ad deū timor. nec ad proximū amor repit.
sed qui potentior est ⁊ paruas scafas inuadit
In alijs viuendi modis. orbatores sunt pessi-
me condiciois. in hac misera arte qui plura de-
perdatur. eo amplius premia ⁊ arripirata ac
magnarū dāssiū p̄nceps cōstituit. **N**ec refero
quod hoies in mari submerguntur. aut esse infestū
tur. nec ditāte nauigātes. nisi cū alioꝝ spolijs.
piratas em̄ et hostes fidei dimittūt. fideles pe-
grinātes ⁊ mercatores inermes insequantur.
Tandem nauigantes quos apprehendere non
valent. perditari cogunt. **M**iserū certe gen⁹ ho-
minū. in quibus nullū est hūanitatē vestigiū
Cū em̄ natura ipsa impellente. naufragantibus
hoies cōpatiūtur. hī tamen naues perditates
quas tueri deberēt. rapiūt. dantes afflictionem
afflictis. **A**dde quia utilis ⁊ secura esset nau-
igatoria ars. si aer. si venti. si maris fluctus. si
scopuli rapidi nauigantibus obedirēt. **S**ed lon-
ge certior est tēpestas. quā tranquillitas nauigā-
tibus. **D**emique pua sūt terre pericula. nisi maris
discrimina experiantur. **N**on enim solum na-
uigantibus pericula imminēt ab hostibus. sed

a mari sed a piscibz quibz tutius foret in ho-
mines q̄ inter delphines conuersari. qui car-
nes hūanas sitiūt. Et ut paucis agā. nauigā-
tes id hñt: ut piculis suis gaudeant. **S**criptū
est p sapientes. qui nauigāt mare: enarrant
picula. **H**inc propheta dicebat. vlulate naues
in die pauoris maris. **S**ūt igitur hee artes ea-
tenus vtilis et cōmendāde. q̄tenus eaz artifi-
ces eis ita vñtur. ut institute noscūtur.

Capitulū viceſimū octauū de quarta ar-
te mechanica. vicz de venatoria et artibz
ei subalternatis. et de laudibz et vtilitate
eaz. et de laboribus miseris et periculis
que eas comitantur.

Venatoriā quarta ars est mechanica
sub qua omnis feraz auiūqz occupa-
tio et piscatura. earūqz rez paratura
cōtinet̄ ut supra tetigim⁹. quaz artū vtilita-
tem nullus ignorat. **E**st em̄ in primis delecta-
bilis. atqz ad exercitacōez deductionēqz t̄pis
accōmodata et ad modestā hominū recreatio-
nem instituta. quippe et ad salutē corpis puti-
tilis: si debitis loco et t̄pe et fine bono eis fru-
ant̄. **A**dde. qz tolerāda est: si ob necessitatem
pro pellibz et carnibz: non ob voluptatē sine.

Liber 8m.

Strepitū et clamore exerceat. Sed iam hūi
artis et vite incōmoda. labores atq; miserias
siml et picula memorem? In p̄mis itaq; q̄s
prudēs gaudiū suū in fugacissimis reb; collo
catur. Deinde venatui vacans melioris nego
tū diē pdit. Quid de piculis corpis dicā Quot
foucas venatores precipites incurrūt. aquas
quoq; stagnas silvas non sine discrimie per
currūt. reges vero ⁊ magnates. et si quotiēs
armis nō vacāt. venacōni se dedāt. In cetera
tū incōmoda. illud puū nō est. q̄ lassitudinē
senecturē pluresq; ex ea infirmitates nāciscūt
⁊ ut dici solet. puo solacō. plures mestitie opā
tur. Quid dicā de tempis amissione. inutili oc
cupacōne. fructus modicitate. ⁊ tandem pūi
bili vanitate. Que em̄ maior vanitas. q̄ post
quam bestiolā lepore; natura ipsa timidam.
tot currūt reges. tot milites. tot cursores. tot
buccinaz et cornū clangores. tot vlulantū
vociferacōnes. Et ut paucis multa cōprehen
dā. in scripturis sanctis neminē sandū vena
torem legim⁹. Esau em̄ venator erat. quomā
peccator fuerat. Quis⁹ inē venatores scriptura
sac̄ Rembroth memorat. q̄ robust⁹ venator
et oppressor hoim appellat. Deniq; venatores
silvas querūt. vbi venationis colore. pegrinā
tes spoliāt atq; trucidant. hęc est eoz venacō

Capitulum xxxix.

hec auulupacio. **T**aceo de alia venacionis spe
cie oppressiua. atenaria cum bestijs decertando
Et ut paucis agamus. venatores densa nemo
ra a solitudines inquirunt. non ut vitam solitariam
agant cui se ineptos sciunt. sed ut feris a volu
cribus conueniant. quod hominum vite inabiles sunt.
Huic arti subalternatur macellariorum ars. ce
terorumque conuonatorum cauponum officie artes.
ouarum usus totius voluptas non necessitas in
dudit. **H**is enim carnum ante diluuium incoqui
tus erat. **N**on artes vilissime sunt. et fraudi
bus plene ac dolis. ut vnusquisque expie. **V**en
dunt enim carnes putridas. ouem pro castro
ne. hircum pro ariete. capram pro capriolo. de
cipiunt in pondere. fraudant in pretio a in re
ipsa seducunt. **Q**uo fit. ut dum carnes vendunt
ementium corpora ledunt. **D**e ceteris vero huius
artis partibus multa dici possunt. puta de piscatu
ra et vinorum ciborumque apparatu. in quibus tot com
mittuntur fraudes. ut pudor sit ea commemorare.
Harum igitur artium studia: ventri non menti
seruiunt. **T**olerantur itaque quatenus sufficiunt ad
vite humane alimentum a bonam corporis valitudinem.

Capitulum vicefimūnonū de quinta arte
mechanica. vicz de agricultura a de par
tibus eius. de cuius vtilitate dulcore et

liber primus.

amaritudines: supradixim⁹ in decimoquinto et decimosexto capitulis.

Ca. xxx. de arte pastoralis. et de eius utilitate. ac incommodis miserijs et laboribus.

Pastorum quidem artem nonnulli agriculturæ alij venatorie attribuunt. utcumque sit. specialis de ea agendum est sermo. Est igitur utilis pastorum seu bubulcorum ars. atque ad vitæ humanæ indigentiam suppleendam admodum necessaria. Hic igitur viuendi modus innocuus est: nemini officit. nature operi intendit. Reipublice seruiunt. et multis est segregata facinoribus. et a peccandi occasionibus aliena. et templationi proxima. inutilibus actionibus obuia. eamque vitæ formulam sancti prophete sectati sunt. et sub pastorem nomine reges et principes appellarunt. Quippe cuius nominis glorioso Christus nuncupari voluit inquit. ego sum pastor bonus. Veritatem huius artis plurima sunt incommoda labores atque pericula. Primo quidem ut putamus. vtilis hominibus foret homines potius amare. colere et alere quam pecora. Amant enim quod nec se amare sciunt. nec amantibus vicem reddere possunt. Rursus si animalia per te pauere: occupatissimus bubulcus eris. si per alios pecora bouesque pascas: tu non

Capitū. xxx.

pastor mōz h̄ pastorū seruus eris. Sed a illoz
furtis fraudibz; a dolis necesse ē credas. nūc
pecora mortua afferent. nunc a feris omesta.
nūc in precipitiū dedita. sed a quotidie noua
rumoresq; adducunt ex quibz; dolorē mestitiā
q; accipies. Neq; eoz fraudes vitare valebis.
ut recte de eis dicat p̄pha. omnes pastores p̄
uauicati sūt. Et itez pastores suos pascit v̄t?
vici; auaritiē. Cōtra quos alibi scribit̄. Vt pa
storibz; quā dilacerant gregē suū. Adde aialia
ipsa que tātope alis atq; custodis; multis pi
culis sūt exposita. que tā crebra sūt. ut plerū
q; totū gregē exhauriāt. Vt paucis igi; aga
mus vtilitas incerta est. certa sollicitudo. dubi
um lucrū. manifesta picula.

Capitulū tricesimūprimū de sexta arte
mechamēca vici; theatrica a ludis. et de
p̄tibz; subalēnatis. a de diuersitate oim
ludoz; a de illoz; vtilitate dānis a picul.

Theatrica vero ars ludos respicit. di
cta a theatro vbi populus oueniebat
Hec vero vite formula tolerāda est z;
si ludis homines ad eū finez; vtitur; quibz; in
stituti sunt. Teste em̄ p̄ho p̄pter publicā leti
tiam hoies a prauis cupiditatibz; a a nociuis

liber primus

voluptatibus retrahuntur ut supra tetigimus.
Conferunt demum ludi ad recreationem humani
corporis ut vigorosius laboribus et utilibus
artibus vacare possint. **Ludus enim moderatus**
teste pho cibus est animi. **Nam inquit Seneca**
Socrates ludere cum pueris non erutescebat
Et Catho larabat animis curis paucis fatigatum.
Idcirco legum conditores festos instituerunt
dies ut ad hilaritatem publice homines cogere
tanquam necessarium laboribus interponentes tempa
mentum. **Verum plurime sunt huius artis inco-**
moditates. vanitates. miserie atque pericula. **I**n
primis igitur considerandum est. quod ut mihi satis vide
tur et apud catholicos theatrica ars mime po
nenda nec noivanda precipiunt. **Nam ut inquit Iulio**
rus. Spectacula crudelitatis et inspectiones sunt va-
nitatis. quae non solum hominum vitium. sed demonum in
omnibus instituta sunt. proinde nihil debet esse christiane
non cum circensi insania. quae dicitur theatrica. nec cum
amphitheatrica crudelitate. cum atrocitate are
ne. cum luxuria ludi. Deum enim negat qui talia pre
sumit. Quinimo fidei christiane prevaricator effi
citur qui id denuo appetit quod in baptismo iam
proinde renunciat id est diabolo et opibus eius
Lutius Silla ut inquit Seneca primus in circo
leones solutos dedit Pompeius primus ele
phantas posuit ad spectacula. nec tamen omen

Cap. xxxi.

dantur bonā tē egisse: nisi bonū fuit more no
uo p̄dere hoies. vnde subdit **Seneca** sanctius
foret ista in obliuione: ire. **Pretēa** cōsiderent
frequētatores ludoz. q̄ teste **Crisostomo** sup
illo verbo: sedit popul⁹ comedere et bibē et fur
erit ludē. De⁹ non dat ludere: s̄ lugere. s̄ dia
bolus dat ludere ne lugeam⁹. et dū ludim⁹ il
ludimur. **Adde**. q̄ ludus nō caret illusione. a
qua nomen accipit. **Vñ** sara vidit ismaelem
ludentē cū ysaac. in quo ludo ut inquit **Aug⁹**.
vidit illusiōez. que significabat deceptōez. pre
terea demones delectātur in ludis vanis: q̄
vidēt homines eis libēter intēdere et a via v̄tu
tis deuiare. **Vnde** in somno fuit a demonib⁹ di
ctū cuidā romano. ut ludi in vrbe instaurarēt
tur s̄m **Aug⁹**. in quarto de ciuitate dei. **Dem⁹**
in ludis rara ē ḡuitas. p̄mpta est scurrilitas.
vanitas. stultiloquiū. v̄ba otiosa. mendacia.
vane inspeccionēs. libidinosē tractationēs. in
p̄mptu est leuitas. abest modestia. nil aliud
in hīs locis accidit: nisi breuis leticia. p̄uum
gaudiū. magna t̄pis iactura. pueril occupā
tio. **Et** ut quidā sapiens ait. ludoz expectator
van⁹. lusor insan⁹. quī nec honeste gerit: nec
honeste cernit. adeo ut ignorem⁹: an sit lusor
ifamioz aut spectator. **Rufus** multi fuē quos
natura mites fecerat s̄ spectacula vitia docuē.

SS Liber 5m.

crudelisq; effecere. Nil em̄ potētī in memoriā
descēdit. q̄ qđ visu conspicit. audita facile vo
lāt. aspēcte res herent. etiā inuitis. **F**ugienda
ergo sunt ludoz spectacula. vbi ad horaz gau
dem⁹. ut diutius doleam⁹. ⁊ semper videam⁹.
qđ vidisse semp displiceat. **P**orro ludorū va
ria esse ḡna constat. que docuit āntiqua illusio
Alij em̄ alijs delectātur ludis qđ ā spectaculis
feraz. qđ ā histriomb. quidā palestris. qđ a
aleis. s; vbiq; vanitas. **R**uid em̄ tbauros. qđ
feras publice infici delectacōnis habet. **Q**uasi
nō sufficiat belloz cruoz in castris. vrbibusq;
dietim effusus. **D**e palestris vero atq; tornea
mētis qđ dici potest. vbi inspector vaniloqu⁹
miles insanoz. **F**it enim seruus totius vrbis.
in quo ludo sepe vilior omnū victor euadit.
De histriōnū bufonūq; vitaz quid dici pōt.
Nescio quis insipiētior euadat. an histrio vel
qui de histriōne ridet. forte qui pecunias effun
dit vanior est. **Q**uotiens em̄ histriōnes de se
dños videntes vident. totiens ipsi mirantur
de mētā se mirantū. **S**epe certe histrio aliqđ
fingit quo falso audiētes delectat se vere. **A**le
arū vero ⁊ taxilloz lusores adeo spurcissimā
artez exercent. ut in ea arte quito doctiores. tū
to nequiores habeātur. **D**e quāb; phus in po
liticis ait. quia aleatores mortuoz spoliat⁹ es

Capitulum xxxij.

et latrones. turpes lucratores sūt. lucrī enim
grā obprobria sustinent. Vñ a themitodes.
grauissios viros et reipu. curā gerentes. a lu
dis leuiozibusq; solacijs arcendos decreuit.
ne respu. ludere videret. Ipse demiq; dicebat
sancti⁹ esse otiaz. q̄ turpī solatiari. Ludos
vero innoxios ad recreationē. a t̄pis deducti
onem cristiānis non nego. ut musicis instru
mentis. ut videbis statim cum de musica age
mus. que p̄mittitur p̄ loco a t̄pe.

Capitulū tricesimūsecundū de septia arte
mechanica. vic; medicina a de eius ne
cessitate a vtilitate et laudib; Demū de
illius abusu laboribus a periculis.

Medicine vero ars fateor inter mechai
cas nobilioz est. tanq̄ a natura ipsa
homimib; donata. q̄nimo vite hūane
plurimū necessaria. atq; a deo immōli lauda
ta a honorat iussa. qua corporū morbi curant.
a vite interstitia p̄seruātur. Demiq; ipsa hui⁹
artis natural' inq̄isitiō cōmendatissima est.
Et ut paucis agam vtil' admodū a accōmoda
medicina est. que nedū corpa ipsa curat sed
liberiores ad vacandū aim reddit. Nā p̄ho te
ste. ex bona corpis valitudinē crescunt vires

¶ Liber primus

animi. et bona corporis dispositio animam inuauat.
et ad optima quaeque disposit. **S** fateor laudanda plu-
rimum ars medicinae est. si bonum subiectum. si virtuti
deditum reperit. si deumque id ipsum sciendi genus opti-
mum ac naturalibus scientiis. infallibilibusque fun-
damētis omnium. prius medici addiscerēt quae ex-
equerentur. **S**icut enim ut aiunt vnusquisque id agit
felicitate quod optime nouit. ita quae principia medicinae
ignorat. cuius finis sanitas existat. ut sanum
egrum reddat necesse est. vidi ego plurimos
heri aromatarios. hodie medicos. heri barba-
rum rasoires. hodie morborum grauium cesores. heri
herbas ceteraque materialia in apothecis com-
miscētes. hodie in principum aulis mortuos iudica-
tes. **S**i enim etiam sanando vix nomen boni medici
quodque assumit. quoniam pacto necando medicandi
titulum vendicabit. **Q**uibusdam itaque hijs simili-
bus me aliquando febricitatem visitantibus. atque re-
media pollicentibus. si et causas morbi iudicare
conantibus. illud ad **Philippum** ut in actibus apulo-
rum legimus dicebam. **P**utas ne intelligis que dicis
Quibus dicentibus. **E**tiam ego iterum cum eodem
eunuchus addebam. quomodo scire poteris. cum
aliquis te non docuerit. **M**ira certe res est ut
enim inquit **Hieronymus** fullones. metallarum.
fabri. lignorum cesores. ipsa quoque vilia officia
exercentes. absque doctoris esse non possunt. nec

Cap. xxxij.

expiri audent que nō nouerūt. sola est medi
candi ars: quā sibi passim vnusquisq; vendi
cat alij enim a crebro infirmantibz medicinā
addiscūt. **Alj** a feminis ut viros curent. **Alj**
ab infidelibus audiūt: ut fideles necent. **Alj**
nescio quibus libellis legunt: et ut in miseris
corpibz vniiformiter exequantur: et ut aiūt vno
collirio ab eis incognito: oim oculos volunt
curare. quo fit. ut cæcus arte. natura videntez
cæcū fatiat. **Hi** medicinā nescientes: medici
na abutiūtur. et artē egregiā quā nō nouerūt
pfitētur. **Medicine** excellenti et illustri nomie
gloriātur. quippe quest⁹ grā: pecuniā ut finē
querūt. **Premiū** certe vero medico nō modo
exiguū: s; sordid. et tāto labori impar nec inge
nio dignū. **Ex** quibz hui⁹ artis difficultates et
incommoda in p̄mpto sūt. dū viris excellētibz
non creditur: et hac laudatissimā arte abuteri
tibz premia dātur. **Adde.** qz multa milia hoim
taliū medicorū insipientiaz: aut in experiētia
forte moriuntur. et dū vnū morbū curare sata
gūt. plures inducūt. **Assuefatiuntq;** miseros
agros. ut sine medicinis viuere nō valeant.
quas nisi alijs paradisi minime ipsi tangunt
nec degustāt. **Cetera** hoim gna felicē aurā: bo
nāq; t̄pis disposicōez optāt. **Medici** vero aut
insanā aut pestiferā. ōnes infirmos esse pref

se et suos desiderant. Quos quidam sapiens simi-
 les dicit eis. qui fimeria ad corpora hominum sepe
 lienda deserunt. Quos Demostenes athenis
 dānavit exilio. eo solo quod optabant plurimos
 mori. ut inde lucrū caperent quod contingere nō
 potest sine multorum morte. Taceo quod morborū
 plonga cōes. quot pestiferas potiones. quot
 infirmitatū cōminatōes miseris infirmis in-
 gerūt et quos abstinentia aut simplici vidu-
 quippe vel herba si scirent curare poterāt. sūp-
 tuosis ultra marinis quippe et adulterinis ma-
 terialibus. que ipsi aut vendūt aut illoꝝ lucrū
 picipāt. curare potius inficere humana corpora
 moliūtur. Rursus medici causas et naturas
 egritudinū dicūt subtiliter. dantque sanitates
 verbatenus. adeo ut sicut quidam sapiens di-
 cebat. cum eos audimus mortuos posse susci-
 tare credemus. paulo tamen post cernimus
 inanem esse eādem sanitatis spem. quā illico
 insperata mors intercipit. Sed quid plura.
 Absit ut de medicis quicquid similitre dicam. In
 manibus enim illoꝝ sepe meis peccatis incido
 Itaque mihi ceterisque mortalibus sanum foret
 consilium eos non exasperare verbis. Sed de
 mulcere obsequiis. Quare nec ego sentire au-
 deo quod omnes clamant. latrones enim fici-
 rij. benefici. homines inhumaniter occidūt.

Cap. xxxij.

occidūt. medici tñ hūamissīē. atq; om̄tiofiliē
et solēnē interimūt. ⁊ si q̄ ā dīno mūere ā na
ture vigore. cōualescūt. ipsā diuinā grāz ipsif
q; bñficiū pecunia vendūt. dū sibi sanitatē at
tribuūt. **Nec** indignentē medici q; eoz artem
mechaicā dixerim. **Nā** dicere pūt ⁊ inōgrue
medicinā esse mechanicā. q; est de corpe hūa
no. ex ea pte qua infirmatur ⁊ sanat. **Qd** qui
dem corpus est intellectiū. quib; dicendū est
s̄m **Alfarabiū**. q; hoc non pbat medicinā nō
esse mechanicā. primo q; licet sit de corpe hu
mano. nō tñ opat̄ in eo medicīa pprie sc̄dm
q; est intellectiū. s̄ sc̄dm q; est sensitiū et
vegetatiū. **Medicie** aut̄ ad hoc valēt. primo
ut inueēt vegetatiā potētia ⁊ sensitiā in opib;
suis. **Fateor** tñ q; aliquñ accidit. ut inde inueēt
intellectiua. q; sedatis dolorib; liberi⁹ vacatur
opib; intellectiuis. **Secūdo** hoc pat; qm̄ **Arist.**
in li. de aīalib; t̄dit doctrinā de hūano corpe
siml̄ cū doctrina brutalit̄ natural̄ sciētia
speculatiā ē. medicīa vō ē opatiā ⁊ mechaica

Ca. tricesimūtertū de arte mercādi ⁊ v̄
c̄di q̄ ipa mechanicā ē ⁊ sub nauigatoia
ctinet ⁊ de eius necessitate ⁊ vtilitate. ⁊
demū de illi⁹ infelicitate fraudib; dolis
atq; periculis.

Creatura vero q̄ ad nauigatoriã ptinet
 vtil̄ admod̄ ē ad supplēdas iopias pu
 ciaz. a sine illa comertũ m̄ hoies haberi vix
 poss; h̄ aut̄ mercatorie artis tres sūt ptes ut
 ait ph̄ i p̄mo politicoꝝ. s. marelala v̄ p̄ maē
 ferēs merces. q̄ nauigatoriã dici p̄t. secūda ē
 onerata. t̄cia ē assistētia q̄ q̄s assistit mercato
 ribz in pecunie a aliaz rez o mutacōmbz. q̄ oēs
 mercaturē spēs a **P**lutarcho cruibz corpis hūa
 m̄ recte opant̄. veluti em̄ cura hois huc atq;
 illuc discurrūt p̄ necēarijs humani corpis: sic
 mercatores p̄ necitate corpis reipu. Rurs; sic
 corpe a tibiē sustētāt corp; sic mercatores reipu.
 suis mercibz sustinēt **E**x q̄bz apte aspiciē neces
 sitas a vtilitas h̄ artis. q̄re melto ut ait **Hu**
go o mēdabil̄ ē. veluti q̄ diūsas ignotasq; gē
 tes o ciliat. bella sedat. pacē firmat. a tandem
 p̄uata bō ad o mune oim vsū imutat. **E**st igit̄
 mercatura nō mō necessaria. s; accōmoda vti
 lisq; reipu. et ut inqt ph̄us et nō infimū vinē
 di gen; si ipōꝝ mercatoꝝ finis ad releuādas
 idigēcias cōmuis reipu. tēdit. s; si cupiditatis
 grā q̄s mercaturā exēct; vix eit inocēs Sūt em̄
 ei; artis incōmoda a picula pluria. idq; ex eo
 maxie o stat. qm̄ sm̄ sentētiã s̄ctoꝝ vix mer
 catura sine peccato potest exerceri. **R**ūs enim
 h̄ artis dolos. fraudes. iniquitates et scelera

narrare pot. Profecto non est dictu facile. Et si
 cetera taceam. quot false reze venaliu laudatio
 nes quot mente reze emptibiliu vitupacoēs.
 quot defectu occultacoēs. quot false aut di
 minute mesuratioēs et potēratioēs. quot fal
 se mercatu omixtioēs. quot medatia. quot p
 iuria. contra quos inquit **Ambro.** O mercator
 seculi. opator inferni. cur in fraude et deceptio
 nez conuertis nature industriā. **Cur** affectas
 reze defectus. **Cur** optas paupibz sterilitatez.
 ut domui tue spes dolosa fecunditate **Explora**
 qm erit sterilior puent. qm reze inopia. **Hanc**
 vocas industriā. q potē ē calliditatis et cupi
 ditatis astutia. et qd tu remediū dicis. omerti
 um nequitiē poti⁹ et latrocinium est. Et sequit
 lucrum tuū damnū multoz est. Et ut paucis
 agam⁹. omē hui⁹ artis officium eo tendit. ut ea
 vtentes lucris intendat. vili⁹ emat. cari⁹ ven
 dant. p̄rimos decipiat. **Hos** signat **Valeri⁹**
 cū ait insidiosissimā fore artē q inopū sāgu
 ne pascit et mendacijs ut veritatis instrumē
 to inuatur. **Hac** fallatia qm preclaris artibz
 gaudet. quoz fraudibz nō tā alios q̄ seipos
 fraudant. qz teste **Crisost.** q simpliciter nego
 tiatur. in omnibz p̄sperantur. qui versantur
 in dōlū eis omnia aduersantur. cū scriptū sit
 in **Ezechiele.** totā annuersacōez vite vertunt

ad lucrū Deo non p̄seuerabit substācia sua.
Et iterū fraudabit eum pecunia sua. Taceo de
v̄furaz que vix a mercatura sepatur. Ceterū de
cāpsoria fileo et pecunie cōmutatiuar que huic
mercādi arti subalsnatur. in qua tot doli. tot
fraudes. tot rapine sūt. quot nūmos cāpsor
h̄z ip̄e. Naz itaq; mechanicar atq; similiū ar
tū sedatores. vlt̄ē alia incōmoda. teste pho
inēpi sunt ad politisandū. Quāmo apud anti
quos huiusmodi artib; vacantes p̄hibeban
tur p̄cipare nedū p̄ncipatū. sed magistratū
et consulatū ut supra deduxim⁹.

Capitulū tricesimū quartū de artib; libe
ralib; in ḡne et de illarū cōmoditate et ab
usu. laudib; et dānis. dulcib; et amaris

Liberales vero artes plurimū fore vti
les ad instruēdos iuuenes. et necessa
ria admodū scientiarū ḡnar. Null⁹ sa
nemētis dubitat. Nec tu ignoras q̄ in puerili
agēs illis imbutus es. q̄ ut nosci septē nūero
sūt et i duo ḡna diuidūtur. q̄ p̄me tres p̄mō
diales artes vocātur. vel p̄ma sciēdi elemēta.
vix; ḡmatica. dialetica. rethorica. Quatuor ve
ro seq̄ntes. s. astro. musica. arismet. et geome.
methaphisice appellātur idest doctrinales. q̄

per certas demōstrationes docēt. ut statim subiciem⁹. Quare autē liberales appellantur. et circa mathematicas que fuerint cause inuentionū earū. et que sit earū natura. vtilitas seu incommoditas subiciā. que etiam tibi nota sint. volo illa tibi ad mentē educere ne illarū oblectamētis allect⁹. dū illis te totū exhibes. digniora atq; excellentiora ad que illa ordinantur premittas. Appellantē itaq; ut nosti. septē ipse artes liberales triplici ex causa. Primo ut distinguantur ab alijs illiberalib; ut mechanicis et ceteris seculib; artib; que ideo sunt illiberales: quia ordinantur ad corp⁹. Animā autē et intellectū: male disponūt. Ipse autē liberales pncipaliter ordinantē ad animā: quā disponūt ad vsum et adiones v̄tutū moralium et intellectualium. vel ad v̄sū p̄fectissime virtutis: q̄ est felicitas. Ex q̄ potest elici alia p̄p̄tissima causa. quare vocantur artes liberales. v̄ic; q̄ s̄m eas homo p se disponit s̄m intellectū ad optimū finē. v̄. uti v̄sum virtutū moralium et intellectualium vel ad v̄sū p̄fecte felicitatis: que est speculatiua. Qui autē talia considerāt. naturalit̄ sūt liberi. quia nō sūt seruales. cū intellectu vigēt. ideo recte artes ipse liberales dicuntur. Fateor tamen s̄m p̄hm̄ in octauo pollicitorū. quia vtile et comēdabile est participare aliquando liberales artes et

liber p̄m⁹.

mathematicas: quaz vsus ordinat ad exerci-
tiū excellentiaz doctriamaz vsq; ad certū termi-
nū sed continue et assidue exercere se in eis vsq;
ad quācūq; p̄fectionez nonnūq̄ nociuū est.
q̄ continua consideratio in ill' retrahit aut sim-
pliciter aut p̄ parte abusu virtutis moralis.
Tertia vero causa ē quare liberales dicūtur.
q̄ liberos et expeditos et exercitatos aīos req̄-
rūt. eo q̄ subtiliter de rez causis disputant. et
de illis p̄terūq; que a sensu remota sunt. **A**lia
causa est quia antiq̄tus tm̄modo liberi et nobi-
les et ingenui in eis studere consueuerūt. **P**le-
bei vero et ignobiles studebāt in mechanicis
p̄pter periciam opandi. corporalis enim opaco
plus congruit plebeis. oīū autem et studiū
nobilibus scdm̄ **H**ugo.

Ca. xxxv. de p̄mis duabo liberalib; artib;
videlic; ḡmatica. et dialetica. et de ortu ea-
rū et causis quare inuente sūt. et de illaz
laudibus et vtilitate. ac demū de earum
abusu et inōmoditate.

Postq̄ egim⁹ de liberalib; artib; i ḡne-
sup̄est ut in specie eas breuī sermone
tāgam⁹. **P**rimo igit de ḡma. et diale-
agem⁹. **D**e rethorica vero in sequēti capitulo

Cap. xxxv.

differem⁹. Vocatur itaq; tres ipse artes p̄mo
diales q; circa primā lēāz elemēta v̄fantur
Per eas em̄ aut de cōgruitate. aut ornatu ser
monis. aut deniq; de oratiōis veritate ⁊ falsi
tate p̄ncipali⁹ agit. **P**rima itaq; gramatica
s̄m **A**lfarabiū a l̄is nomē accepit. que mater
est aliaz artū. **F**uit autē causa ⁊ mod⁹ inuen
tionis eius quomā cū homines inordinate at
q; ad libitū ⁊ sine arte loquerētur. eueniebat
ut min⁹ bene cept⁹ suos exprimere. s̄ ⁊ min⁹
apte audiētes intelligere valerēt quo fiebat
ut tardius intelligere ⁊ intelligi. ac difficilius
sciētias tradere possent. **Q**ua de re curarunt.
sapientes has incōmoditates tollere tradide
rūtq; artificōhū loquendi mod⁹ v̄niformē qui
dem ⁊ cōgruū. ut omēs cept⁹ humani. demū
cūcte doctrine p̄ eandē artem apti⁹ et liberius
significarētur ⁊ addiscerētur. **V**er⁹ et si vtilis
et necessaria ars gramatice sit. q̄ tñ pacto inē
sciētias annūere. plurimi dubitarūt. p̄ eo
quia gramatica. ipsa solū circa peritiāz redi
sermonis versatur. sermo vero transit. sciētia
autē est de p̄manentib;. **A**dde quia hec ars pol
lice l̄nguā nō am̄mū nouit nec intellectū diri
gere s̄ labia. **A**ccedit quia nō p̄pter se. s̄ p̄p̄
alias inuenta est q̄re instrumentū sciendi po
tius q̄ sciētia s̄m quosdāz dici pōt. **L**oyca

Liber 5m.

secūda est liberalis ars que a rācōnalis dicitē
Ipa em̄ diffimire. q̄rere. respōdere. vera a fals
diudicāe. ac subtiliter disputare docet. **N**eces
saria certe a utilis ars. q̄ fm̄ **H**ugo. in didac
colicon. p̄ eā subtilib; obiectiōib; latēs veritas
repiē **C**ausa siq̄dē inuētiōis ei⁹ putil̄ ad mod
fuit. cum em̄ in phisicis plures suboriretur
opimiones et contrarietates: de reuerūt sapien
tes de modo alēcandi artes tradere. videbant
em̄ q̄ nō poss; facile pueniri ad alicui⁹ sciēcie
certitudinē sine pericia disputādi **H**ac Salo.
oim̄ sapientissim⁹ in puerbijs addiscendam
admonet. dū nos hortatur ut intelligam⁹ ser
mones prudentie. verfusdalsq; verboꝝ. nec non
pabolas a obscurū sermonē. a dicta sapientū
simul et em̄gmata. que omnia ut **H**iero. ad
magnū oratorē ait. dialecticoꝝ a oratoꝝ sunt
Sed a **A**ug⁹. p̄ eo hinc cetera logicā cōmēdat.
quia exercitiora poli cōtraq; reddidit ingenia.
Si certe si dialectice fructus. si finis attēditur.
vtiq; repiem⁹. q̄ poti⁹ ingenū iamē fatigat.
q̄ vtiliter perfecit. **N**am ethi condisputantē vi
ceris: non fructū. sed verboꝝ folia conseq̄ris.
Hinc **G**reg. filogistica inq̄t disputacio quid
aliud ēz q̄ v̄bis ostendē a audiētes subuertē.
Abuūtur em̄ ea arte plurimi. dū cōfictia da
moris v̄boꝝ veritate ipugnāt **R**ufus q̄s quā

Cap. xxxvi.

ea doctrina v̄saris necesse est cōtencōsus loq̄
ris quicq̄d pbare nō potes. q̄ ut inquit **Aug**
g⁹. cōfirmationē sumit ab homine. quicq̄d nō
habet ex veritate. s̄ a illud v̄z est. quia sepe
nimū altricādo p̄ditur: dū inquirē veritas.
q̄d satis dolendū est. **I**dip̄sū q̄d ad veritatem
iuuandā institutū est: ad eaz obfuscandā oc
cultandāq; cū hominū labore studiosissime q̄
ritur. **Vñ Aug**⁹. in de doctrina cristiana exē
bile dicit artē sophisticā disputandi et libidi
nem v̄randi. quā admonet cauendā. Si em̄
doctrina foret pietatis. neq̄ q̄ sacre l̄e tātope
eā detestaretur cū aiūt. qui sophisticē loquit̄
odibilis est. **I**n ea certe ut ip̄e **Aug**⁹. ait victo
ria v̄boꝝ: a ostētatio ambitiosa q̄rit nec mō
tardos. s̄ plerūq; ingemiosos decipit.

Capitulū tricesimū sextū de rethorica q̄ ē
tertia liberalis ars. a de eius ortu et v̄tili
tate ac laudib⁹. **R**urfus de eius abusu a
q̄lis dēt esse orator. a ad q̄d val; eloquē
tia sine sapiētia. a quō aliq̄n ē mortifera

Rethorica tertia est liberaliū artū. sic
dicta quasi ornatus sit locucōnis s̄m
Alfarabiū **V**eluti enim p̄ gramaticā
cōgēte loq̄ndi artē addiscim⁹. ita p̄ rethoricā

ea ornate pferre que didicimus. ex qua re potissima causa illius inueniōnis sumitur scdm **Hugo**. Est igitur huius artis summa vis ingens laus. Nam ut inquit **Seneca**. magna res est eloqntia. nec adhuc ulli indulgetur tota contingeret. satis felix est q in aliqua eius pte receptus e. Hec certe ornamenti e aliaz sciētiar. qe ut inquit **Calliodor** q̄cquid in alia doctrina accipit. ab ista sub decore pferitur. Vnde in ecclastico scribit. tuba et psalteriu faciunt melodia. et sup utruq; lingua suavis. Et iteru fauus mellis vba cōposita. Et rursus scriptu e. qe sapiēs in vbis suis mōstra placavit. De laudib; vero eloqntie repete q supra dixim; in xxxiiij. ca. in pñ. S; cte hec ars plurios fallit. dū suos sectatores dicē. nō scire. docet. instruit. dulciter vba carpē nō vtilis sapē. Et dū vboꝝ suavitatē q̄ritur. vera rez sapiētia amittit. atq; vtiq; tātus hodie est; hoim laboꝝ ad recte teateq; viuentū quātus ad ornate bene politeq; dicendum. Hinc **Firmianus Lactān**. vtiq; tā multi beneficerent; q̄ bene loqui videntur. Adde quia pleriq; ea vtiuntur non ad salutez. sed ad perniciē. Acerbissime quidē illud referendum quippe et dolendū arbitror. ut videlicet ea que teste **Cicerone** a natura data est ad honorū hoim cōseruacōez; in pestē et nocumentū vtaē.

Cap. xxxvi.

Simplex enim est veritas et recta. splendor autem
verborum lenocinio non eget quoniam imo ut **Quintili-**
anus ait. suspecta est cum ornatur fingere nescit.
Nam quoniam inquit fabricabit fidentem quae vix eli-
matum depromit sermonem. Ipsa vero per ornata
locutio potius proferre quam conferre solet. Vt vix sit
quod quidam sapiens ait quod garrulosa dicendi fe-
stivitas plus sonat quam valet. multumque habet
inanitatis et vacui. **Idque** **Seneca** non negavit dum
in dedamacionibus ait. quod raro haec inter se coeunt
ut eadem vox sit dulcis et solida. **Hinc** **Didimus**
ad **Alexandrum** arte inquit bene loquendi non
discimus nec facundie rethoricoꝝ oratorumque ope-
ram damus. **Cuius** officium est fabulantes sermonibus
fidenter mendacia. et innocentie fidei conferre
criminibus. qui dum putant se aliene laudis fru-
ctum per iniquam victoriam capuisse. nesciunt se sine
conscientie perdidisse merito. ut recte expiatur illud
Lactantii quod multis sua etiam facundia mortifera
est. **Rursus** veluti ipsa artificiosa dicendi ars
suos alunos decipit. sic et ab eis fallit. parumque
ei vituperii vicem reddunt. dum eloquentie aut recto-
ris falso nomine gloriatur. eamque tanto se diu de-
turpat. quanto nullam partem eloquentie attigerunt.
Ruipe nominari eloquentes delectatur. qui
non dum loqui inceperunt ne dixerim didicerunt.
Est enim modernorum hominum ingens numerus

quī in eo se veros rectores pfectos atq; facin-
dos oratores euasisse putāt: si post pauculas
quib; insudarūt gmatice lrās. poster gatis ce-
teris pclaris scientijs. q̄ ipsā eloq̄nciaz nedū
illustrāt: s; cōficiūt. illico faciēdie studijs se de-
dāt. librosq; Ciceronis et si ius. uī **Quintilianū**
plegāt. longe certe aliter idē Cicero moderna
deplorās tpa in eo libro sentiebat: quē de ora-
tore ad **Quintū** fratrem edidit. lōge secus a ipse
Quintilianus cū de oratoris institucōne ageret.
rarū enim aut nullū fatentur optimū esse ea
etate oratorē. Cuius rei illam asserūt non im-
pulsā fore causā. Nā oratorē inquit in om̄ sa-
piēcie gñe p̄suadere oportē ut q̄ alibi didicit.
cū splēdore dicēdi pferat. adeo ut qui vix ora-
torē audit. scire et intelligere plus q̄ ceteri ar-
bitretur. Quod utiq; nisi diuersis sapientie ti-
tulis lustret: efficere non valebit. Quo em̄ pa-
cto in sacris līs ille p̄suadebit: qui eas nulq̄
legit. Quoue in naturalib; q̄ **Aristo.** nō vidit.
Quo mō in morib; aut iure civili perorabit: q̄
eaz sciētiāz ne dixerim exps ē. s; nec p̄ncipia
nouit. Ea de re Cicero mirare desinit. paucos
admodū fuisse oratores: cū eos aut om̄ia aut
multa scire oportet. q̄ oia hoies oplecti p̄q̄ dif-
ficile ē. Hinc **Aug.** in de doctrina xp̄iana ait
quendā sapientē dixisse. qz oratorem oportet

Cap. xxxvi.

nō modo delectare: s; docere. nec mō persuadere
ut flectat: s; ut vincat. **C**ōstat itaq; ea omnia
nō nudis verbor; solis. s; multiplici sapiētia
opari. **T**alis ergo eloq̄ntia a sapiente plata.
omi dulcore mellis dulcior est. de qua in ecclā
slico scribit. sapiens in v̄bis amabile; se red
dit. **U**t igit; partes laudate eloquentie quis
assequat. necesse est varia scientiarū supelle
ctili cōstipat; existat. **I**sq; in puerbñs **S**alo
mon pmonuit inquirēns. **S**tude sapiētie ut pos
sis digne proferre sermonē. **R**ua sententia cō
tempūibilem asserit faciēdiā; nisi scientia a sa
pientia fuerit cōdita. **F**ateor ergo hoīm mens
hodie deprauata. quāmo a perit; obcecata est
adeo ut frondes p fructu capiāt a fumo pasca
tur. dū se igni a p̄mquare putāt. **H**oc ē certe
illud tempus qd̄ **A**postolus ad **T**himotheū
p̄fīgbat. cū poetar; fabulas ac ficmēta pro
veritate ac sana doctrina fideles accepturos
in spiritu deplorabat. cū ait. veniet ergo tem
pus cū sanā doctrinā non sustinebūt. s; a veri
tate quidē auditū auertēt. ad fabulas aut cō
uertētur. **A**dde. q; teste **A**ug. **C**icero ipse a ceteri
quī rethoricā docuere fassi sūt eloquētiā; sine
sapiētia obeē plurimū a p̄desse nūq; sapiētiā
vero sine eloquētia plurimū p̄fuisse. **D**ic **A**po
stol; ipse vas electionis ad corinthios de se

SS
Liber primus.

loquens palam fateetur se imperitum fore sermone. sed
non scientia et sapientia. tantum in profectu quantum mun-
dus capere potuit. et humana ingenia sufferre valu-
erunt adeo ut plures ceteris doctrina et predicatioe pro-
ficiens: vnde ipse doctor gentium meruit appellari.
Ipse denique et si rethoricis coloribus non utique quod
utebatur. adeo utiliter disputabat: ut omnes sua
sapientia superaret. **N**on utique ut ipse alibi ait vin-
cebat in persuasibilibus humane sapientie verbis: et
quod ad eloquentiam referuntur. quare fideles sumope-
re admonet. ne decipiatur in sublimitate ser-
monis. **R**ouerat enim quod ad eundem sensum **J**ob dix-
erat. frustra inquit homo aperit os suum. et absque sa-
pientia verba multiplicat. **N**ec idipsum gentiles ve-
teres quod eloquentie studia miro cuderent ingenio ne-
gare videntur. quippe arbitrati sunt eloquentiam non
debere iudicari atque laudari verborum solo splendore
res: sed in grauissimas sententias a vera sapientia
sapienter elicitas. ut explicare libet. et gratia ex-
empli dixerim. **I**n conueniendo dyademate siue
anulo absque proportione longe plures conferre videtur quod
carbunculum. quod gemmas. quod autem offert: quod aurifer
qui modo ea auro ligat formamque simpliciter adicit
Omnis itaque referta oratio gemmis sapientie et
sententiarum potest perficere. non solum verborum flos aut
par ergo substantie vel virtutis aut solide pul-
chritudinis orationi afferre videtur. quod solum rethorice

Capitulum xxxvi.

et eloquentie vacat. veluti qui nuda ex aliena
pretiosaq; materia vba ligat. **Rui** vero non
mendicando s; sua diffundendo preciosiora mimi
strat: longe pluris offerre visus erit. **S**amula
tur itaq; teste **Aug.** eloquentia sapientie. nec
miru ut **Hiero.** ait ad magnu oratore. si pp
eloqui venustatem et dicendi ornatu sapientia
ut dña ea utat. et aliqu de ancilla atq; captia
ppter eius venustate faciat libera israelitem
q et tamdiu honorata incedat: q̄ diu dña; se
quitur. sitq; ostēptibilis. cū sola absq; domine
splendore prodire atq; placere gescat. **P**ostre
mo audi quid **Aug.** dicat. ait enim quia elo
quentie solū vacantes minime ingeniosi habē
tur **Q**uid em inquit pdest clavis aurea si appe
rire non potest. **A**ut quid obest lignea si pōr:
Agā igit finem si illud vnū dixerim. qz si sine
sapientia eloquentiā pfitetur. vanitati inniti
fatenē. **N**ā nudo vboꝝ ornatui vacantes. hūa
nitate studia se iactāt affectuos. cū em teste
sapiente vana sunt studia hoim. recte oratoꝝ
exercitia studia hūanitate sunt quippe et va
nitatis: dū vanitati sermōis incūbunt. quos
pulchre idē sapiens alibi digito tangit. vba
inqt pferūt plurimā multaq; in dicēdo et dif
putando vanitate habētia. **S**ed et **Hieremias**
ad eundē sensū. doctima inquit vanitatis eoz

liber primus

lignū est argento inuolutū. Lignū inq̄ siccū
est atq; aridū. idq; ut splendeat argento in
uoluit. Nec aliter rethorum uerba arida sunt
ueluti nullo sapientie humore aut sententiā
splendore humectata. quare ut fulgeāt. argē
to nude eloq̄cie superinoluūtur. Quo fit ut
uerissimū sit eos studia sequi hūanitatē q̄
potius uanitatē. Ad de que dixim⁹ in prefati
one hui⁹ libri que incipit. Verū ubi aliquid
diximus vsq; ad mediū capituli.

Capitulū. xxxvii. de mathematicis scien tijs in genere. et de eaz ortu et fine.

Mathematice uero doctrinales uocant.
quia per certas demonstracōnes quā
titatis continue docent. ut statim subi
ciemus. Das phus methaphisice enumerat
et cū illa conueniūt quia utraq; considerat de
quātitate continua. sed dispiter. Methaphisice
em̄ considerat de omnib; quātitatib; put sūt en
cia ut ait ph⁹ libro q̄to methaphisice. s; ma
thematic⁹ considerat de quātitate ut de subiecto. et
de illa p̄ncipaliter agit illaq; demōstrat. Et q̄
quātitas multiplex ē aut saltē q̄druplex. deo
q̄tuor sūt mathematice. Prima em̄ et nobilior
quātitas est circa dimensionem oim̄ celestiu

Cap. xxxvij.

corporū in se. et inter se per distantias et dimē
siones ad inuicem. etiā respectu motus et sit⁹
illoꝝ. et circa istā qñtitateꝝ versat astronomia
Alia ē qñtitas respectu audit⁹. circa sonos et
voces. **N**ā hūana curiositas vidēs in sonis eē
delectamētū. qñ hūit eā; ei⁹ vt sibi posset p arte
tales delecta cōes facē et cōtinuare ut dicit **Bo**
eti⁹ in pmo musicē. vñ docuit qñtitateꝝ vocū
sub vna cōcordia et cōsonātia sonoz cōiungere et
in vna pportōe nūerali deducē. et hāc pportōez
et qñtitateꝝ sonorū vocam⁹ musicam. **T**ercia
qñtitas respectu nūeri vsat qñ dicta ē arithme
trica. vt⁹ nūeri. qz cōsiderat qñtitateꝝ nūeralē
et ppetatē ei⁹ ut ait **I**sidor⁹. **H**ec cōte ars mag
ne v̄tutis ē qz nulla aliaz triū indigz. alie ve
ro hac plurimū indigēt ut ait boeti⁹. **Q**uarta
vero qñtitas vsat circa mensurā qñ dicta ē ge
ometria. v̄mēfura t̄re. qñ ortū habuit s̄m **A**lfā
rabiū in egipto. **C**ū em post **N**ili mūdatiōem
possessiōes oēs obducerēt limo. ad hoc ut de
itēps possessiōes cōtitudinalit distiguerēt. cep
erūt t̄raz lineis et mēfuris metiri et p̄tici. ut sic
cōtū limites ponēnt in possessiōibz. **A** tali igit
p̄maria mēfura t̄re sciētia mēfurādi nomē ac
cepit. qñ geomet̄a d̄r. **P**ostea vero creuit inqñ
tio ei⁹. et deūētū ē ad lineas et cūculos et triāgu
los et ceterās figuras ad eiusdē artis p̄fectiōez

Capitulum xxxviii. particularit de p̄ma sciētia ma-
thēatica vic; de astronomia et de eius lau-
dib; et utilitate. Demū de illi; inōmodi-
tate incertitudine laboribus et damnis.

Astronomia itaq; prima est mathēa-
tica. et quā antiquū mathesim penulti-
ma breuī appellabant. eamq; vtilē
p̄babilēq; habuerūt. quia ut ait **P**olicratus
natura illam inducit. ratio p̄bat. et vtilitas et
expiētia approbat. quū hunc sequūtur: curi-
osiores sūt celestiuū ut inuestigent de singulis
q̄ sub lunari globo cōtinētur. vtilis certe ad na-
turales effect; p̄noscedos. **I**lla enī de fixarū mo-
tib; magnitudie et distātia p̄tractat. **E**uocat enī
hoies ab hijs tenebris et grosso aere: et i supi-
orē illā lucidissimāq; celi domū tot luāribus
distindā: oculos et aīm inducit. **E**st enī iocū-
ficas stellaz p̄magines discernē. et erraticas
suis locis noibusq; designare: earūq; diuētiones.
Demū solis et lune defectus: longe ante p̄dicē
et p̄uidere ex quib; plurima cōmoda cōsequit
et non pua picula et inōmoda vitam. **R**ur-
sus non est dubitandū ex motu celestiuū cor-
porū plurimos futuros rerū euentus depende-
re. p̄sertim in illis q̄ ex nōo libero arbitrio nō
p̄cedūt. **V**nde s̄m doctrinā sanctorū non sunt

Cap. xxxviij.

culpādi quī naturales effect⁹ Stellaz a plane
taz nouerūt predicūt. Nā et in genisi legitur
luminata celi ad hoc pducta esse: ut sint in sig
na a tempa a dies a annos. Patz ex predictis
excellentia a vtilitas hui⁹ artis. Vex fm Alfa
rabiū hec ars p parte mendax est: a homini
bus ignota. Quis enim hominū hodie nouit
omniū a taz diuersaz Stellaz diuersas natu
ras et effect⁹. et postea vtutes ex omnibz mix
tas. ut cū certitudine definet euent⁹. etiam
naturales in elementis et elemētatis coniūgē
tes. ut absq; dubio dicē possit. taliū Stellaz cō
iūctō fcit necessario siccitatē: a taliū diūctio fcit
aqq; abūdantiā. a taliū pestilentiā. a taliū mortē
diuturnā. a taliū mortē celerē. Indubie nemo
nouit ita arcana ista certū dicē. s; p dicēdas
fallaces asserūt aliqua ex hīs q; cōtigerūt ali
qñ. a non accidit vniformit̄ sicut dicūt Et ideo
astronomia iudiciaria fatua dicē. a infatuata
eoz quī sibi vacāt fm eūdem Alfarabiū. Iri
denda certe est taliū hominū dementia: ut
scire velint: que in celo aguntur. quasi consi
lio celestiu infuerint atq; recēter inde vene
rint. cum tñ quid in terra quid in domo vroz
aut soroz eius egerit: ignorēt. Noui ego quos
dam astronomos vroz habere nō satis pu
dicas. ipsi tñ de aliaz impudiciā cōiectabāt

Liber primus.

Plurima itaq; incōmoda humanō generi ex
hīs futurorū p̄scrutacōibz mathematici affe-
rūt. **S;** vltra predicta imminent alia incōmo-
da et picula. Nam raro et difficulter sectatores
hui⁹ artis intra moderacōis metas cohibent
S; cupiditate q̄dā futura p̄noscedi ad diuersa
vairatū gn̄a eis velamēto hoīes trahūtur ut
teste Polycrato nō tā phie species; q̄ quedā
impietatis disciplina sit. et tādē; in mathesim p̄-
ducta penulcia cōuertat. Dilatāt em̄ plurimī
filaterias hui⁹ artis ut cōstellacōibz et pla-
netis nimīū virtutis attribuunt. et eis nescio
quā auctoritate; prestant in contumeliā crea-
toris et iuxta **A**postolū ad sobrietate; non sa-
pientes stulti facti sunt. celestibz em̄ constella-
cionibus attribuūt vitā et mortem. ceterosq;
euctus hōim p̄dicere conātur et cetera q̄ pater
posuit in sua potestate. nō attēdentes q̄ p̄ p̄phe-
tā d̄ ad illos irridēs ait. dicite mihi q̄ v̄tura
sūt; et dicā qz dii estis. Sic igitē mētes hōim fu-
tura p̄noscere cupiētū illudūt. ut tantē liberi
arbitrii p̄imāt libertatē. q̄ p̄iter et eis credētes
v̄tinā illud consideraret. qz altissim⁹ sideribz
ac stellis t̄ntū dedit vigoris q̄ntū voluit; sibi
tamē retinuit totius opificiī principatū. Que
omnia ipsi auctori deo exhibent famulatum.
Iux illud **C**eli enarrāt gloriā dei. **A**deo em̄ hī

Cap. xxxviii.

homines sine prudentie illiusque bonitati et pote-
stati detrahunt. ut asserant aliquem faustum aut
fortunatum esse posse ex constellatione natiuitatis
sue. **A** quibus ut quidam sapiens ait querendum est.
an credant ira dei quibusdam plerumque regna et
dominia ablata fuisse simpliciter et eius gratia et
beneplacito alijs esse collata. **R**ursum nunc cre-
dunt quod eadem diuina ira vel gratia dei aut aliquorum
peccatis potest placari. ut bonum data non auferat. et
mala merita non inferat que omnia in scriptis
suis sepe facta esse legimus. **R**espondeo si ea vera fore
credunt. necesse est illos etiam credere quia contra
voluntatem creatoris hominum bona hominibus non
perueniant. nec eis auferantur: sed infallibiliter verum
sit cuncta bona et mala moribus ex dei beneplaci-
to peruenire. **V**nde doctissimus **Guillelmus** can-
cellarius parisiensis pulchre in eo quem de vni-
uerso libro edidit. refert facere. quod cum vnus ex
astronomis cunctam ex illius natiuitatis constella-
tione magnam dignitatem polliceretur. ille ab astro-
nomo quiescivit. **N**um si deus nollet. ille dignitatem
assecutus esset. **C**ui respondit nullo pacto id ef-
fici posse. **R**ursum quiescivit. **A**n si deus vellet. astra
et eius natiuitas possent impedire. ne dignita-
tem assequeretur. Similiter respondit negatiue.
Tunc ille. **C**um ergo vtrumque sit in dei arbitrio
totum ei committo. **R**espondeo vero obiciunt luminaria celi

prohda esse: ut sint insigna et tempora: facien-
dū est in naturalibz. Erraret enim medicus. si
flebotomaret incerta lunatiōe vel signo fixe.
Signāt ergo sidera futura tempora. an naturali-
ter erūt sicca vel hūda. **S**ec⁹ in euētibz hōim.
q̄ ex arbitrio pcedūt. a p̄tatiōe dirigunt. **T**a-
les em̄ astris nō subitiuntur. Pendēt enim ex in-
tellectu quē s̄m p̄h̄m constat esse ab extra. fa-
tendū est tñ q̄ in diuinitate astra disponūt certos
hōies ad cōs act⁹. p̄sertim eos q̄ nō resistūt
passiōibz. nec sequūtur cōtōe. **Q**uo sēsu dixit
Pertholome⁹. q̄ sol⁹ sapiēs dñat astris. **S**icut
cōz aut̄ infim⁹ est nūerus. **S**ignificant ergo
astra q̄dā naturalia in terra. nec ad illa hōies
cogūt. quāmo ea facile vitare possum⁹. veluti
exēpligratia. eleuatio man⁹ cū gladio: signū
est eminentis passiōis. nonnūq̄ tñ in iocū
resoluit̄. **R**ursus aliud exēplū succedit. si in ca-
pite alicui⁹ vici aut strate vrb̄ videm⁹ ignē ac-
censū. a ventū validū ex ea pte certe diectam⁹
domū lignēā. quā ignis a vētus petit oburen-
dam. tñ aq̄z copia aut alijs remedijs vitare
pōt. **O** q̄t felices p̄ncipes. quot viros clarissōs
fefellit atqz infelices reddit. hec tā falsa et aui-
da futuroz euētiū inq̄sitio. **T**estes sunt tres
int̄ ceteros om̄ seculo p̄celebres et mēorandi
vici **P**ōpei⁹ **C**rass⁹ et **C**esar. q̄bz teste **C**icerōe

Capitulum xxxviii.

taltei omnes mathēatici. ceteriq; aurispices p̄
claro fine i patria morituros pmisere. qđ an
verū sit. mestū est commemorari. ferio em̄ omēs
cēsi duoq; lōgissime ab italia inhūati. ferarū
q; morib; expoiti fuere. **Ea** igitur atq; maiora
quippe a deteriora hñs puenire assiduo con
spicimus. quos felices astronomi presagiūt.
Rec tñ humana mens futuroꝝ auida auerti
vult. ne illoꝝ magis credat. **Mira** hominū le
uitas. mira credendi facilitas. verius dixerim
fatuitas. **Quā** non parꝝ Cicero mirat qui lon
ge magis mendacib; q̄ vera dicētib; credūt.
Ceteis siquidē etiā pbis hominib; nō facile fi
des dat. si vno tm̄ notabili sūt deprehēsi men
datio. **Astronomos** vero a victores meliois
cōditionis dixerim. q̄ econtra accidit. **Mille**
em̄ illoꝝ in grauissimis reb; mendacis. vna
fortuita a alias futura veritas fidem prestat.
Quo fit ut aliud mirabiliꝝ accidat. q̄ ut **Pe**
trarcha ait sine vlla suspiciōe mēdacij libere
mētiri possint. p̄ eo q̄ semel potuerit nō mētiri.
Adde. aliā stupēdi et admirādi causā. **Cū** em̄
dima veritas scripturā sacra teste nos moneat.
ne predictis victorib; etiā pphetis a vera pre
dicētib; credamꝝ. cū ait i Deutro. si surrexerit
in medio tui ppheta. et predixerit signū atq;
potentū. a euenerit qđ locutꝝ est. nō audias

liber primus.

verba prophete **T**emptat enim vos deus an diligatis
eum nihilominus eis ipsis mathematicis quos
non prophetas non sanctos scimus: in cuius credimus.
quod pauca demonum forte prestigiiis prodiret. **H**uius
denique exercitii picula et incommoda ultra pre-
dicta ex eo conspicias. quoniam illam artem per fundamentum
et scuto quodam sue iniquitatis multi venerantur
et colunt scilicet Sinaites. magiomantici. incantatores.
arioli. aurispices. videntes. cyromantici. **V**erum
quod igitur sitzoro te fili carissime hanc artem velut pe-
nitentia fuge. nec quod astra de te iniquitatis: sed quod astro-
rum creator sciret bonis operibus expecta. atque ut
ad salutem tuam cedat: iugiter exora. nec ab hijs
videntibus veritatem spectes agnosce. quibus veritas
ipsa ignotior est quam tibi. **F**ateor enim aliquam astrono-
mie spes laudata est atque utilis. **V**erum teste
Augustinus. potius est scientia curiositatis quam doctrina pie-
tatis. **N**ec illam culpam. sed vtilis sed ad ad dicitur
sapientiam naturalem. quam astrologorum arti heret. **I**lla enim
naturalium intellectui consona est atque conformis. per quam
naturalium rerum aiatum et maiatum principia. pas-
siones. et eorum que celo et mundo continentur. rationes et ef-
fectus cognoscimus ac multarum rerum possumus causas
reddere. que mundo miranda videntur. **N**ec minus iocun-
da est inquisitio prospectie et de ponderibus tradita ratio.
Fatemur tamen quod in hijs naturalibus metaphisicis
scitis non christus. non prophete sonant. sed philosophia et omniatores.

Capitulum xxxix.

De quibus ad damasum dicit Hieronymus quod philosophi per
scrutatores oculos in celum levantes et ultra profun-
dum terrarum in abisso demerguntur in vanitate se-
sus in obscuritate mentis ingredientiens diebus
ac noctibus perscrutantur multa ut sciant pauca
ut sapiant.

Capitulum tricesimum nonum de secunda ma-
thematica videlicet de musica et de eius lau-
dibus et de utilitate ac illius incommodita-
te miseris et laboribus.

Musica vero altera mathematica est. que
ut dixi sonam multitudinem proportionum
suarum in quadam equalitate vocum oscillat.
Hec certe ars apud grecos magno sepe honore
fuit. nec putabatur quis liberaliter eruditus nisi
musicalibus cantibus instructus foret. Quanta au-
tem virtute. Plato armonie tribuit ex his pa-
tet que in thymeo tradit. Ait enim quod potentis-
sima artium est musica. cuius armonia virtus est
ad mitigandos dolores animarum humanarum: ipsa quoque
letificanda dum similiter et ad ingerendas eis omnes
passiones. Tactus quoque est musicorum in commouendis
animabus vigor: ut eas cogat mouere corpora
sua etiam ad gestus insolitos: quibus motus interi-
ores alterantur. Denique per armonias gratia

§
liber p̄m9.

contēplaciōis ⁊ diuināz sciētiāz studia. nō
mediocriter iuuātur scđm Alfarabiū. Adde
mirabile dictū. quā ⁊ in tellis equos ipi mu
ficales ocentus incitant. delphinosq; ⁊ cetera
aialia letificāt. Vāc Socra. didicit. ⁊ adolesce
tes erudiri in ea iussit. non q; ad lasciuie inci
tamentū; s; ad motus aie sub regula racōeq;
moderādos. sicut em̄ nō om̄is vox. sed tm̄ q; te
ne osonat ad som̄i melodīā facit. Ita et mot⁹
aie non om̄is; s; qui ratiōi ogruūt ad rectaz
vite armoniā ptinēt. Augēt eius laudes quā
nō mō delectabil̄ et vtil̄ ē; q; nedū spūs hoīm
viuificāt. s; instrumēta sūt ad rectos bonosq;
hoīm mores. cui⁹ virtute maligni spūs cohibē
tur. Sed quid plura. Animū a curis liberat. et
quabā in eterna leticia ad exultatiōez in deū
mentes humanas prouocat. Vnde ppheta ex
ultabūt inq̄t labia mea dū cantauero tibi. S;
iā audi illi⁹ incōmoda Primo em̄ eas q̄s dixi
mus vtilitates qui musicā audiūt osequūtur.
nō quidē ipi artifices. Pā ut ait Arist. audibi
lia fortius mouēt q̄ sensibilia aut per se opa
bilia. Quinimo teste phoz; propter velenen
tiam multitudinēq; vocum; lediē cerebri. le
dūtur spiritus vitales cantantiū. Quo fit ut
ad mores male dispositi reddant quos Arist.
banausos ⁊ idispositos ad res itellest⁹ vocat

Capitulum xl.

Rurfus musica et vsus eius per certas melodias ad mollitiem disponunt. aliqui ad iram aliqui ad diuersa alia que distrahunt ab opibus virtutis et intellectu. que semper ac magnis et studiosis viris audire et iudicare non exercere musicam preceptum est. Decet enim ut sapientes animi graues viz non modo manus sed voces cohibere ad aliorum applausum. quod proprium histrionum est. Adde hijs que tagemus infra libro secundo capitulo xv. vbi de cantoribus agitur.

Capitulū quadragesimū de tertia et quarta mathematica videlicet Arithmetica et Geometria. et de earum laudibus et vtilitate. ac de illarum incommoditate inutilitate et laboribus

Arithmetica et geometria vltime sunt mathematice et vtilis admodum. quoniam altera de numeris. altera de magnitudinibus. In quibus sunt varias relationes parium vel imparium. item linearum superficies. aut corporum varie species numero magnitudinumque constituitur que cognitio iocunda est. De quibus artes vtilis certe et necessarie sunt. et in scriptura sacra plurimum commendate. quod scriptum est. omnia feci sibi in numero pondere et mensura. Sine enim numero nihil agere possumus. **Vt enim inquit Isidorus.**

§§
liber primus.

tolle numerū a rebus: et omnia pereūt. nec differrent hoies a bestijs ceterisq; aialibus. que calculi ratione; ignorāt. Et idē de geometria. sine em̄ pondere demiq; et mēsuraz: nec possessi ones nec policie forent. Sed fateor hee artes a si vtilēs a necessarie sint non tñ hoies condu cūt nec dirigunt ad mores nec ad felicitatem eternā. Quid enim p̄dest rerū magnitudines. ac extrinsecas quātitates agnoscere. sui vero ipsi intrinsecas q̄litates ignorare. Quid rursus quāt⁹ sit orbis intelligere. et quāt⁹ sit ei⁹ creator nescire. Aut quid p̄dest omniū numeroꝝ p̄portiones attingere. Quid nūerare multitudinē stellaz et omnib; eis noīa vocare. si vitia si scēlora sui ipsi⁹ non oputat. Vera igit geometria est quātitatē et magtudinē peccatorū attendere illaq; penitētie calculo diluere. Vera illa ē arismettrica. dies n̄ros dimūerā. a i quo defecim⁹ oputare dicētes. fac mihi dñe notū nūer⁹ dieꝝ meoꝝ. ut scīā qđ desit mibi. qđ carpentarij sibi vendicāt. in quaz vsu pericula fraudes a doli non desūt. Taceo de falsis cōputis. de falsis mensuris et ponderibus. **V**ides fili mi hmōi mathematicas artes fore alienas ab artibus et scientijs pietatis. que ad vitam eternā condu cūt. ad quam te dirigere omnia mea studia tendunt. ❧ ❧

Cap. xli.

Capitulū quadragesimū primū in quo
sub breui epologo ꝛcolligit autor cūctas
alias artes ⁊ gñā viuendi in hoc seculo
In quo ostendit miserias labores ⁊ peri
cula omnū statuū. et docet eas oēs plu
res habere aculeos ⁊ miserias: q̄ gaudi
um quietē et securitatez discurrēs p̄ oēs
modos viuēdi in hoc seculo.

Quēris iā fili mi carissime si ea q̄ audi
stitecū ipse recolis ac discutis: expli
cata esse omnia vite gñā cūcta dem
q; humana t̄galiaq; exercitia. in quib; diuer
sa mōtū studiaz tam sedulo ⁊ vehemēte oc
cupātur. Nec enim puto me falli. quomā hu
man⁹ anim⁹ in illis nō tam satiat. q̄ cruciat
Si enim recte iudicas. plus in eis laboris q̄ q̄
etis. pl⁹ meroris q̄ gaudiū. pl⁹ ludus q̄ sola
tū. pl⁹ difficultatis q̄ facilitatis. pl⁹ piculi q̄
securitatis repies. que ōnia opto tecū ip̄e con
fideres. Scio enim quomā si minimā laboz dif
ficultatū ⁊ afflictionū ptem p̄ immōtū deo p
tuleris eoz q̄ mōtles futeūt. ut seculo diuerf
modis seruiant. recte quidē beat⁹ eris. Verū
sub breui epologo plurima tibi ad mentez ad
ducaz. Quis enim oīm viuēdi gener. ac hūa
noz exercitioz ⁊ officioz labores incōmoda

picula. fraudes q̄ a dolos facile mēorāre poss; **S**; ut breuiorib; ap̄d te vtar. v̄bis. a fumo cul
 mine vsq; ad ifimū. a cesaē vsq; ad bubulcū.
 a rege vsq; ad pastore. nulla q̄es. nulla securi
 tas. s̄ oib; casib; picul. a culeis laborib; innu
 meris subitiūtur. cūcta fraudib; a iniquitatib;
 subiacēt. **R**egis em̄ a cesaris clarissimū eē no
 mē nō ābigim⁹. s̄ durissimū offitū et magis
 fuare difficile. **I**n excelsū em̄ a v̄tosū mōtem
 ascēdit rex. quē facili⁹ fulmina feriūt. **N**ā et si
 clar⁹ regis titul⁹ sit. rex tñ obscur. nec aliud
 ē q̄ vitreū a pituz iocalez curis a picul plenū
Demū ēges delirāt adula cōib; a qd̄ piculos⁹
 ē retento regis noie. pleriq; tirām fiūt. quoz
 nōnulli multo iusti⁹ sub rege iusto agerēt. et
 trāquilli⁹ q̄ reges ipi eēnt. **L**oc⁹ cte regi⁹ ne
 dū ignauus a petulās ē. s̄ a piculosus laborio
 sus v̄tutiq; difficil. **Q**uippe bon⁹ rex. seru⁹ pu
 blicus. a malus hostis illi⁹. **A**dde qz rex ea die
 q̄ regnaē cepit. mozi cepit. **A**lijs em̄ v̄iuit mo
 riens. qd̄ difficile creditē a regis hostibus. **S**i
 q̄ erat olim quies regi perit. **S**ed de principū
 miseris haden⁹ in secūdo hui⁹ libri capitulo
 dixim⁹. **S**imile om̄ino de p̄ncipib;. de ductib; et
 marchioib;. comitib;. baromib;. a ceteris potē
 tib; cogitabis q̄bz illa indelibit atq; irrepabi
 lis mēstia addēda ē. qz a si potētes sint posse

Cap. xli.

aciones plurimorum p̄des; vtilitatib;. **Q**ñ sũc
alij seraphim qui ardentes interpretantur siue su
stinentes. q̄ eoz assiduo obtuitu et familiari
c̄seruacõe frequẽtib; obsequijs sponi ec̄c̄e
ardẽtissimẽ intendũt. ⁊ sup eoz humeros non
mõ romane vrbis. s; orbis vniuersitas. ⁊ totũ
us eis machinẽ p̄odus infid; de quib; scriptũ
est. q̄ domini sunt cardines t̄re ⁊ posuit super
eos orbem. **Q**ñ sunt vigilẽs. hñ custodes p om
niũ salute. quia dormientibus nobis: ip̄i per
uigilant. quasi ratões p nobis reddituri. **D**ũ
enim dormire eos putam;. uigilãt aĩo. hosti
um infidias. infideliũ machinãmẽta. ⁊ psequũ
tũ ec̄c̄az fraudes explorãt sagaciter. **Q**ñ anti
cipant cõsilia malignãtũ dep̄hebũt laq̄os.
elidũt tendiculas. reaciaula dissipãt. imq̄ im
pioz cõsilia frustrãtur. **Q**ñ tãdẽ om̄ia tolerãt.
orãtes pro populo ⁊ sancta ciuitate. **V**ez q̄
ec̄c̄a ciuitas est p̄pter collectionẽ; sponsa p̄p̄
dilectionẽ. grex p̄p̄ pascua. **C**ardinales ec̄c̄e
recte custodie ⁊ cõcordie inuigilant. q̄ ciuitas
est. inuigilãt pascuũ; q̄ grex ẽ. inuigilãt orna
tuũ; q̄ sp̄sa est. **D**e quib; pp̄ha ait. super mu
ros tuos cõstitui custodes. ⁊ itez cardines osti
oz dom; domini interioris sancti sãctorum. ⁊
ostioz dom; templi ex auro erãt purissio. **E**x
hñs igitur aptissimẽ nosciẽ hui; spiritual stat;

nō quidē p virētia prāta: h p scabrosas sepes
ac semitas diuersas. Quidā em ascēdūt mon
tes trāscēdūt colles trāsuolāt rupes. trāsgre
diūt foveas. ingrediūtur cauernas. alij ri
mātur viscera tēre. alij pfūda maris penetrāt.
alij opaca nemoꝝ trāsfodiūt. alij exponūt se
vētis a ibribus ac tōnitrūis. a mais ac flumi
nū fluctib; a pcellis. Alij metalla cudūt a cō
flant. alij lapides sculpūt a poliunt. alij ligna
fuccidūt a dolant. alij telas ordiūtur a texūt.
alij vestes incidūt et confuunt. alij edificant
domos. alij plantant ortos et vineas. alij suc
cendunt fornaces. alij extruūt et cudunt mo
lendina. alij piscātur. alij venantur. aucupan
tur. a tandem alij mercantur. fenerantur. In
quibus omnibus non deficiat fraus. dolus et
nequicia. ac etiam pericula plurima. Rursum
alij medicātur. cogitant. consilianūr. a tandē
decipiūtur. Alij contendūt. alij preliātur. alij
plurimo animo voluūt. ut diuersis artibus
opes congregēt. a questus multiplicēt. lucra
sedentur. a hīs labor corpis. afflictio mentis
a piditatio aie. **Que** omnia hōim studia atq; ex
ercitia tam vana sunt q̄ diuersa. plena certe
piculis. aculeis a laborib; **Qd** pulchre nō ne
gat sapiēs **Salo.** inq̄ens. cūq; me conuertit
sem ad vniuersa que sub celo sūt. et q̄ fecerūt

Cap. xliij.

man⁹ mee. et ad labores quibus frustra fudave
ram: vidi in omnibus vanitatem et afflictionem. et quod
non sit nisi labor et afflictio spiritus. Et concludit.
Cunde res difficiles nec potest eas homo ex
plicare sermone. prout statim particularius
in sequentibus capitulis differemus.

Capitulū quodragēsimū secundū in quo in
quiritur causarū quare a prima mundi origine
boni et mali in quovis statu existentes.
diversas miseras penas. cruciat⁹ pluri
maque mala et incommoda corporaliū passi
sunt. Et breviter enarrantur calamitates in
specie omnium fere magis excellentium persona
rum utriusque testamenti.

Omnis est mortalium curiosa inquisitio
erga vite formam eligendam. satis ex pre
dictis aspicere libet. Audita siquidem
sunt non modo in generibus in specie eorum qui terrena
liberati et in hoc seculo vitam ducunt. audita humane
vite studia exercitia artes et officia. in quibus ostē
sum est paucorum fore dulcoris. plurimum vero me
roris et afflictionis. Superest igitur pro huiusmodi partibus
complemento. ut eius rei primo causas perquiramus.
deinde a nascentis mundi origine. plurimum et
fere omnium magis excellentium et egregiarum.

liber primus

personarum miserias. penas. afflictiones. incommoda mala. mortesque terribiles particulatim et nominatim breuiter et expedioso sermone narremus. nec modo sceleratorum hominum. sed et innocentium. ut dum unusquisque bonos filios et malos ea potuisse cognouerit. nequaquam se magis aut exceptum aut prouilegiatum reputet. **Quid** igitur sibi uult. quod nulla uendi formula. nulla uite ars. nulla fors iustorum a iniquorum hominum miseris laboribus et anxietatibus. cruciatibus ac penis careat. etiam quisquam interrogat mecum ignoret. **Si** tamen inquerendo aliquid dicentibus. illa fortassis inter ceteras causa summaque ratio asserui valebit. **Cum** enim teste hieremia. oculi hominum ad auaritiam ad sanguinem in nocentium fundendum. ad calumniam. ad cursum mali operis intenti sunt. **Quodque** et gemis liberi proclamant. quia uidit deus quod multa malitia hominum esset in terra. et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum. **Et** in prouerbijs scribitur. pedes hominum ad malum current. **Et** iterum in **Hieremia**. de malo ad malum egressi sunt. quare recte eos mala sequuntur: quia mala cogitant et operantur. **Quod** sensit dauid cum ait. comprehenderunt me mala quorum non est numerus. **Hinc** **Gregorius**. nulla dominebitur aduersitas. si nulla domiatur iniquitas. **Nec** aliud clamabat sapiens. **Corda** inquit filiorum hominum replentur malitia et contemptu in uita

Capitulum .xlj.

fua. Et subdit. Et post hec ad inferos deducendē
Natura enim humana tā naturalit̄ depraua
ta est. ut ex se mutari nō valeat. q̄re necesse ē
eā comitētur mala. sequātur aduersa. **V**ic idē
sapiens. **N**equā ē natio illoꝝ ⁊ natural̄ mali
tia ipōꝝ. quoniā nō poterat mutari iniquitas
eoz in perpetuū. semē enim illoꝝ erat maledi
ctū ab initio. **S**ꝫ dices iuste quidē malos mala
sequūtur. bonis vero premia nō supplitia debē
tur. **S**ꝫ audi q̄d sanct⁹ **J**ob dicat. **S**i impi⁹ fue
ror. ⁊ mihi ⁊ si iust⁹. nō leuabo caput. satura
tus afflictioē ⁊ miseria. **P**rimis enim afflictio
pena est. secundis mediā. illis supplitiū. istis
excitiū. oim̄ tñ ut ait sapiēs multa ē afflictio.
R⁹ **A**postol⁹ nō negauit inq̄ns ad **T**himo
theū. **O**ēs qui pie viuere volūt in xp̄o. xp̄i p̄se
cutōē patiūtur. **N**ec aliquē idē sanct⁹ p̄iar
cha excepit cū ait. homo natus de muliere bre
ui viuēs tpe. replet⁹ multis miserijs. **I**d em̄
hoib⁹ sūma ratioē oꝝruit. **N**ā cū mens hūana
ad eā quā creat⁹ quietē suspicet. agit diuina p̄
uidētia nos ad illā dirigēs ut in hac valle mi
serie nullis gaudijs nullis p̄spicitib⁹ merito
quietē. ut tñto vehemēt⁹ nos eterna illa nō
dū habita delectēt. q̄nto iam ista adepta cru
stiant. nec aliud imperator noster v̄bo ⁊ exēplo
docuit inq̄ēs in mūdo p̄ssuras sp̄ habebitis.

liber. 9.

in quo vbo **Greg.** nemo inqt sibi pmittat qd
euangelium no pmittit. Quis ta demens ille e-
ut sibi in quouis huiuslibet statu quiete; a gau-
dia pmittat. Quippe tribulaciones a angustias
euangelica imo xpi vox ommnatur. Superst ut
exemplis factisq; oprobem. que vobis attulim.
In pms igit q vera sint facile intuebimur si
citas h9 seculi etates discutim. si demiq; no-
stroz priscoz vitas ac studia artes a exercitia
pserutemur. **M**emores itaq; sim9 diez atq;
ru. cogitem9 gnaciones singulas. **I**ntrogem9
pres nros. a annuciabunt nobis. maiores no-
stros a dicent nobis. Na a tpe qn diuidebat al-
tissimus gentes. a quado sepabat filios ada.
omnis creatura ois etas miseris et etunns
plena fuit. **I**ncipere autem libet a primo nro
protoplasto. **I**s a demone seductus. qma-
le pmutauit locu nosiphi sentimus. **V**xor vero
eua q male vfucns demonu credidit; nosiphi
patimur. quibus plurimas afflictionu miseri-
as infelicitate transmisit. quas sibi nobisq; vi-
tasset; si vci creatoris obedisset. **P**er quoru
trasgressiones ab ipa mundi origine oes mortu
dediti. no mo mali s; boni. no pueris; a iusti
recti a innocetes. non nisi sudoribus. miseris
a laboribus vitam duxerunt. **A**bel em eoz fi-
lius innocens a nocete occidit. **E**noch iustus

Capitulum xliij.

ab hac vita trāfferē **Cayn** sagitta p̄foditur.
Lamech p̄m̄ bigam̄ excecā **Tubalcaym**
laboribz implicatur. ⁊ faber maleator. atq; in
cūcta opa eis ⁊ ferri multiplicē fatigat. **Ma**
thusalē sicut plurimis annis vixit. sic multa
frigora multaq; sensit discrimina. **Roe** ab ea
quā plātauit vinea irrideet. atq; centū annis
in arce fabrica defudauit. viditq; tremulus ca
taractas celi apertas ruptosq; abissi fontes
Rembroch tyrānus maledicē. ⁊ presumpcō
turrē edificātiū cū eorū supplicio rep̄mit **Abē**
ham temptat ⁊ circūditur. capit **Loth** in bel
lo. **Sarre** vero sterili deficiūt muliebria **Agar**
expelliē. bellis infudat **Ismael** **Isaac** imolan
dus p̄ multas miserias senuit decipitur. **Esau**
suis p̄mogem̄tis. p̄mogem̄tis ipse a fratre fru
stratur. **Sodomoz** tabnacula vorax ignis cō
sūpsit. vxor loth curiosa sciendi p̄hibita: sal
puertur in statuā. **Rebecca** desiderio filioz p̄
mitur. **Jacob** ludat. ⁊ a fratre infidias patitur
Lia licet secunda lipposa dolebat. **Rachel** pul
chra doloroso ptu spirat. **Dina** indigne viola
tur **Sichen** mechatur. **Joseph** a fratribus ve
nūdat. **Ruben** maledicē. **Symon** et **Leuī** a
p̄te vasa iniquitatis appellat. **Dan** vero colu
ber **Isachar** afinus **Beniamin** lupus rapax.
Et ut breui⁹ agam⁹. filiū **Jacob** de scelē pessio

liber primus.

accusāc. pincetna pbaraonis impie incarceā
tur. pistoz suspēditur. a dñā carnalibz stimuē
Ioseph angie. popul⁹ israhel in luto palea la
teribz ac seruilibz oneribz p̄mitē. masculi iubē
tur interfici. obstetricē timore falsū dicit **Moy**
ses ciste a quisq; omittitē Egipci⁹ in sabulo se
peliē. **Ceteros** itēpestiua mors affligit. **Musca**
pcutit gūstia. ranarū multitudo. culices. bru
cus lapides. gradies v̄xāt **Tādē** rote curruū
subuertūtur. atq; in pfundū feruntur et tene
brofus vorax pontus absorbet popul⁹ sitit esu
rit fil a murmurat in deserto de porta ad por
tā q̄rūtur ydolatre iugulādi cremaē **Nadab**
murmurās popul⁹ succēdit flāmis **Dathā** a
Abitō terra absorbit **Core** ad cētrū tre ruit.
ignitū in populū seuiūt serpentes. occidūt ca
nanei. moriē **Aarō**. ī mōte impuḡtur **Balaā**.
Moyses dilect⁹ deo eē p̄riaz moritur **Iherico**
corruit lapidatur **Achor**. succēditur **Aij**. a ei⁹
rex s̄b acervo lapidū submititur. puḡt **Iosue**.
sēferunt de celo lapides **Amorrei** **Aijoth** in
ventre piguissimo gladiū dereliquit. **Seren**
tos occidit vomere **Sangor**. perimūtur. setre
a **Salmana** **Abimalach** septuaginta fratres
super lapidē regnandi cupidine occidit ei⁹
q; cerebrum non multum post mulier con
fregit. **Ihepte** filiā immolat dicētes thebolech

Cap. xliij.

ingulanē Philistini a simi mandibula sternū
tur. Alij cū Sāone tēpli ruina cōsumūtur. filij
Beniamin occidūtur. moītur Abimelech. flet
anna. cefus est israhel. Fimees et ofim moriū
tur. cecidit Heli. Goliath perimie a David. peri
unt philistei. cadūt sacerdotes. pcuttitur Na
bal. pimitur Jonathas. Saulis armiger se fide
liter ne dixerim imprudēter necat. Transfodi
tur Asael. Abner occidit. Misitofeth dauidus
decollat. Josabeth pcuttit. Osa vincitur. syri p
diē. Vriās bñ seruiens luget. Thamar. Amō
penas luit. pendet. Achitophel. lancea foditur.
Absolon. David pater dū hostes cernit. occisū
filiū plāgit carissimū. currit Achimas ad ma
lum. decollatur. Sijba enūati a David peunt.
sine culpa inficitur. Adonias. occiditur. Joab.
idolatrat. Salomon. qui cūctos sapientia vin
cit. a muliercula deuincitur. Spiritus. Roboam
Jerobaz maledicitur. dolet. Assa. vritur. zam
bi. timet. Helias. occidūtur. pphē. Micheas sa
glitatur. cecidit. Ochozias. vrūtur. quinquage
narij. irridetur. caluitio. Heliseus. puei vrhis la
cerantur. leprofus. Naaman anxius. medelam
qrit. punit. Giezi. corruit. Jorā. ferit. Senache
rib. egrotauit. Ezechias. dies ei mortis pdicit.
eruiūtur oculi. Sadechie. dolet. esdras. lugz. Re
mias. abicitur. ut bestia. Nabuchodonosor.

occidit Balthasar. innocens accusat Susanna Jonas in pelago redudit Thobias dolet cecitate. p̄stolatur Anna Sarra lacrimat. in piculo Judith constituitur Olophernes que vix terra sustinebatza scia capite truncatur Vasti repellit. pallet Hester. suspeditur Aman. decedit potes Alexander. opprimet Eleazar. occidit Anthiochus. perit Lias. corrumpit Richanor Judas occubuit. pdicitur Jonatas. Simeon perimitur. Eliodor flagellat. necat Omas. occiditur Lisamachus. machabei torquentur. Job diuersis plagis percussus et in sterquilinio tam dulci lecto meditat. Pauca ex multis sufficiant eorum qui in veteri lege afflictis et tribulatis sunt. Taceo eos annuerare qui sub euangelio et lege gr̄e diuersis penis. cruciatibus miseris et malis afflictis repiuntur. Ruis enim Aploz plagas. q̄s martirum ignes gladios. q̄s innocentium enses et p̄matuans mortes enuerare possunt. q̄rum alij celi. alij septi. alij lapidati sunt. Alij plubatis. alij sagittis. aculeisq; rubricant totis laterat. lignoq; affitunt. alij bestiarum dentibus traduntur. Libet illis diuini h̄ inserere. qd̄ Cipano nonnulli attribunt. i q̄ ex scripturis sacris plurios introducit q̄ non escas. s̄ corpora. membra. sanguine. picula et labores ad diuinum conferunt. Ex p̄missis igitur attinge lib; seies et casus malorum et dolorum q̄bus

Cap. xliij.

mōles corporaliter afficiūtur. Ideo ut apertis
ocul' aspiciam' nullū hoim gen' erūnis a mi
serijs caruisse. nullūq; temp' a dolorib; et la
borib; vacasse ut recte rex a sapiens salo; dice
re ausus sit. Vidi calūnias q̄ sub sole gñanē
et lacrimas innocentū. a solatore nemine;
a laudatū magis mortuos q̄ viuos a felicōre
vtroq; iudicauī. q̄ nōdū nat' ē nec vidit ma
la q̄ sub sole sūt quomā vniuersa vanitas et
afflictio. Et rursus in eccl'astico. quid te vniuer
so labore hois. nisi cruciatus a afflictio. Et sub
dit. Cuncti dies eius dolorib; et erūnis pleni
nec p noctem mente requiescit.

AB.

¶ Capitulū. xliij. in quo ostēditur homines
in quouis statu viuentes nō solū penas
exilij. cruciatus a mortes a cetera corpa
lia in cōmoda assidue pati. s; a alias diu
sas intrinsecas mētis afflictioes. vt nul
q̄ vita aut sorte sua cōtenti sint. Et breuē
tangit p̄ticulariter oēs fere huiusmodi
ai querelas a molestias ad vtrāq; p̄tē.

Questremo parū est mortalibus quas
pauloante enarrauim' miserias ne
dixerim supplicia. calamitates a p̄as
corporales p̄peti a nisi plurimis alijs mentis

liber primus.

Intemsecis erūnis et assiduis ceuitatib; p̄mā
tur vehemētius enim inuisibiles aiorum mor
bos q̄ corpōeos aut visibiles affligere constat.
quare eos difficilīus curari posse p̄spiciū est.
Ruaz itaq; diuerfis et aduersis affectib; secū
pugnet mōzliū aim⁹: nō aliū q̄ se int̄roget:
sibiq; ip̄e respōdeat q̄ uatio. q̄q; reciproco mē
tis ipulſu. modo huc rapit̄ mō illuc ut nulq̄
vn⁹ nulq̄ integer existat. **Q**uippe secū ipse dit
sentēs seip̄m̄ discerpit. quatenus sine vlla re
quie ab ortu hoīs vsq; ad exitū fluctuet mōz
vita: quācūq; viuēdi formulā eligat. ut recte
de eo **J**ob dixerit: q̄ homo replet⁹ multis mise
rijs fugit velut umbra ⁊ nūq̄ in eodē statu p̄
manet. **S**z ut cetera taceāz non pua mōzliū mi
ſeia putād a ē. nulla racōe effici posse. ut cuiq;
ſue vite formula placeat. cui⁹ plurios h; inui
dos. nulli ſua ars applaudat. nullū ſors letū
tēat: ſ; q̄rul⁹ aliena popt; q̄ ſua nō ſatis me
ruit. age ut ea ip̄a q̄ in arie cupierat aſſeātur
Certe cū fauorabil̄ icipit eē fortūa. illico mēs
emolita timidi⁹ ⁊ ſue ſortis obliuiosa fieri in
cipit. ut nō a caſu **F**lact⁹ dixerit bñ ferre diſce
fortunam. **I**nexplicabilis certe miſeria eſt ſe
miſerum ſemper putare. nec a miſeria eripi
poſſe. atq; illa calamitas ut ita dixerim oīm
calamitoſior eſt. quādo a calamitate reſpirāz

Cap. xliij.

non licet. quippe cui quicquid accidat etiā si le-
tū iocundūq; existat. continuo cruciet. In p̄mis
itaq; vellet illud hūan⁹ cōsideret anim⁹. quod
ante oculos cōspicit. Ego vero plures vidisse
sū memor qui damna. qui paup̄is. qui supplici-
um. qui mortem caroz. qui pelozes morte vide-
licet grauissios mortos equo animo tulerūt. q̄
tū diuitias. qui honores. qui potentias. q̄ fau-
stū. qui laudes. qui famā. qui alioz siue Inui-
dia p̄comia atq; triūphos quieta mēte ferēt.
nullū. Quas siquidē animi passiōes et si Apo-
stol⁹ opa carnis appellet. q̄ tū a fonte cordis
p̄fluūt. recte morbi animi censendi sūt. Quid
em̄ aliud ambitio est quid cupiditas nisi sup-
bia. Vt enim Aug⁹. inquit. nō est ambitio si-
ne elatione. non est cupiditas sine supbia. q̄
omnis superbus cupid⁹ est. et ois ambitiosus
elatus. que omnia recte animi vitia sunt. veluti
ex affectu et desiderio p̄cedētes. Nā Istoro teste.
cupiditas desiderio augetur. cū scriptū sit. In-
satiabilis est anim⁹ cupidi. Digne igitur impe-
rator: nē apud Matheū ait. q̄ ex corde exeunt.
cogitacōes male. Tāges si vis siml et discute
om̄iū mōliū q̄relas ac varias animi afflictio-
nes. Vex audi illico causas atq; racōes. ut li-
quido agnoscas tūto maiores pectorib; hūa-
nis inesse miserias. quāto magis obcerati sine.

liber primus.

ut cur eas patiatur aut ignorent aut non satis intelligere velint. Quidam enim non parum animo torquentur super amplioris felicitatis. prosperitatis ac fortunae carentia. sed certe ignorant quot periculis ac infirmitatibus et inexplicabilibus curis plene sint. Alii tristantur etiam post adeptas quas optaverunt prosperas fortunas: sed forte aut eos quod difficile est ferre non noverunt. aut recte conspiciunt eas bonis moribus adversas. Alii murmurant de adversitate fortunae et calamitate. sed certe non fallor non cogitant quod incognitis hominibus nota esse calamitas non potest. Alii de eius fortuna ne dixerim incostantia. sed fallacia vehementer queruntur quae a deo cum eis ludit. ut illos in patria sua non prope tempe dominos effecerit simul et exules. sed certe huius integram fortunam amicitiam non amplectuntur. cum eius leges aspiciunt. quae in altum nihil diu manere statuit. Adde indignum fore ut mores ludosque illius respiciat. cui se totum devouit. Alii denique penas sentiunt in huius mortalis vite incolatu ac prolongatione. sed certe huius praematuram mortem inexpectatam id optant quod venisse dolerent. Alii queruntur se persecutiones. impugnationes atque iniurias diversas. tormenta deique et exilia perpeti. sed quid si aut aliis ipsi ea intulerunt aut meruerunt. Alii lamentantur quod temptationes flagella patiuntur. sed certe eis excruciatum minime noverunt. Alii turbant plurimum.

Capitulum. xliij.

grauat quod subleuet. plerumque premat quod premiet. **Cu**
ius est proprium teste **Crisost.** ut sic suis applaudat
ut noceat. sic in via fortunatos demulceat. ut
in fine perniciem operetur. ab initio siquidem premit
dulcia. ut cum inebriati fuerint. letale virus com
misceat. **In** primis itaque fatemur hunc statum car
dineum sublimem fore atque gloriosum. si bene in eo
voluitur orbis. **Si** ita ecce status voluitur ut non
potest moueri. **Si** in eo iusticie recondita immo
bilis voluitur. et constantem vertitur. ut cum expedire
volubilis permaneat. **Vnde Hieronimus.** qui eodem deco
re fulgebatur. de se et illis dicere videtur. **Stan**
dis est inquit dignitas. grande officium. si quod illo
digna sunt perficimus. et rursus. letamur de ascen
su. sed non timemus lapsum. **Et** subdit. non enim tanti
est gaudij exalsa tenuisse. quanti meritis digni
tatis onera non impleuisse. **Itaque** ut putamus
qui in hoc statu letabundi sedent. letari desinent.
si illi sarcinas. si onera. si miseras. recta me
te pensauerint. idque si quadam sapientia aut
affectata ignorantia ignorare voluerint in ea
tempestate eos periclitari necesse est. ut enim in
quit **Augustinus.** Eget eo morti propinquior est. quo a
proprium morbi cognoscere est remotior. **Agnoscant**
ergo qui hoc culmen tenent dignitatis natu
ram que plerumque possessorum animos per abrupta
et elationis rapit. **Et** quia eo quisque extollitur

ab amicis derelicti existant. sed quid si primo
ipfi eos reliquerūt. **V**el forte dignum fuit. ut
quos virtus nō fecit. fortuna dimitteret. **A**lij
tursus similiter lamentātur. q̄ tā cari paulo
añ hoibus visi sūt ut certatim in eoz amicitia
venire miterētur. **I**dem tamē ipfi de nulla alia
re concordēs in suū excidiū quasi omunicato
consilio conspirarūt. **S**ed hñ de amicitia equū
uocant. aut forte cessauit utilitas. cui⁹ gracia
amici assumpti sunt. **A**lij q̄ amicis tediosi aut
onerosi existāt. sed quid si grati atq; beniuoli
fieri voluerunt aut rēnuerunt. **A**lij q̄ inimici
cias sine causa patiūtur. **S**ed quid si virtutes
non habent reconciliantē. **A**lij sūma tristitia
afficiūtur. quia non satis voluptatib; delitel
ant. **S**ed hñ fallūtur quā contumeliosos ho
stes amicos reputant. vel forte otiositatem
illas afferentem prescindere nolunt. **A**lij q̄ re
fectione tempata careant. **S**i hñ ignorant eā
male digerentib; prodesse. **A**lij q̄ ieiunio et
abstinentia vti nō possunt. **S**ed certe quia ne
possint. volūt. **A**lij super famis et sitis inedia
q̄ruli sūt. **S**; quid si illis saturitas inimica est.
Alij sup ample et delicate habitacōis carētia
tristātur. **S**ed hñs angūstus forte locus vir
tutes donat. **A**lij super asperis et duris lecti
sterniis lamētant. **S**; certe q̄ mollia ad luxū

Cap. xliij.

inertiamque puocaret. Alij de vilibus vestibus que
runtur. Sed hñ in domibus regum esse cuperent qui
mollibus vestiuntur. Alij quod ceteris humanis so-
lacijs careant. sed hñ satis ignorant plus tri-
stia quam leta quibusdam conferre. Alij quod cum ho-
minibus non conuersentur aut fabulentur. Sed in-
dubie tales ignorant solitudinis dona virtutes
que silentij. Alij de omni tristabili euentu querun-
tur. Sed certe quia cuncta illis ad votum succes-
sere quibus sese experire non licuit. Alij non mo-
turbantur sed inconsolabiliter torquentur. quod ma-
li in hoc seculo melius habeant quam boni. sed hñ
non facile credunt. malos nihil habere in celis
sicut bonos pariter in terris. Alij quod in seruitute
redigant seu captiuentur et incarceratione. sed hñ igno-
rant quod potior pars hominis est voluntas libera est. cui prin-
cipales non dñant. Alij tristantur quod oporteat eos
diu in iugum sibi dñois portare. Sed hñ posse non sub-
e esse optant. nec obedientie fructum satis gustarunt.
Alij queruntur de obseruatione diuinarum preceptorum. sed
hñ certe apte demonstrant quod eos transgressio de-
lectat. Alij de reuerentia superioribus exhibenda que-
runt. Sed hñ illam recipere non exhibere cuperent. Alij
de carentia propria voluntatis. Sed certe hñ tales
ignorant quam graue malum existat propria voluntas.
Alij de voti emissionem. Sed hñ certe non satis
nouerunt quod felix necessitas que ad meliora

cōpellit. Alij q̄ seculū derelinq̄re nō valeāt. s̄
ēte h̄ijs ideo valitudo deest. q̄ volitudo nō ad
est. Alij q̄ religionē ingressi pseuerāē neq̄ant
S; h̄ij certe icēpisse dolēt. Alij q̄ excomunicati
existāt. s̄ h̄ij certe ecclie censurā nō medicā; s̄
penā falso putāt. Alij q̄ irregulares sint aut
inabiles. s̄ h̄ij certe nō satis huiliari nouēt
Alij q̄ diuinis officijs a sac̄mentis careāt. **S;**
h̄ijs forte vtili⁹ foret deuocōne a fide suscipere
Alij q̄ lectio aut vsus sacre scripturē eis aufe
raē. s̄ certe q̄ eis aut ad q̄stū a ecclie discrimē
vtebātur. Alij de exaudicōnis tarditate anxi
fūt. s̄ forte non satis sciūt. q̄ q̄ differt cibū au
get esuriē. Alij de rez t̄paliū peticōis frustrati
one angūtur. s̄ certe q̄ aliena sūt a vera intei
oris sui h̄ois salute. Alij de impedimento con
templacōis queruli sūt. s̄ quid si ad pietatis
actia opa sūt efficaces. Alij de augmēto nego
ciatiōis. s̄ forte cōtemplatiōi inepti sūt. aut illa
eis pmolesta ē. Alij q̄ v̄tutib; careāt. vicijs se
dedāt. **S;** rez ē nō nisi a seipō q̄s ledit. Alij q̄
faciliter vicia sequātur. **Sed** h̄ij vicijs resistē
nolūt. Alij difficulter virtutes amplectūtur. s̄
certe q̄ confragosa a pdifficil ad v̄tutes via
ē. dulcis ad vitia. Alij melissime ferūt stimu
los carnis. **Sed** h̄ij forte eos preueniūt. Alij
de erronea seu nimis arcta consciētia angūtur

Cap. xliij.

Sic et hii superiorum exemplis a preceptis inuari sp
nut. a qe suo sefu reguntur **A**lij q sp leti a iocū
di a nūq̄ tristes. neq; in aliq̄ ofcīa strigat. **S**ic
ete hii timorē dei abitiūt. a latā fil a letā vitā
sequūt vitioꝝ q̄ ducit ad mortē **A**lij q pluri
mū audaces existāt **A**lij q pusillamimes et ti
midi. **S**ic certe hii a illi extrema p medijs capi
unt. nec cogitant qe multa ex timiditate sunt
dimissa: q̄ p audaciā sūt ommissa **A**lij q mortē.
alij q fulmina a tempestates timeāt. **S**ic certe
hii timē desinerēt: si vere sp̄are icepissent. aut
eos criminis ofcīa nō accusaret. qe ut sapiens
ait. magna securitas est nihil iniq̄ egisse. **A**lij
de sua p̄destinacōe a salute hesitāt **S**ic paz hii
laborāt: ut sua sit certa electio. **A**lij pl̄ q̄ opor
tet de dei bonitate sperāt. **S**ic hii futurā dei iusti
tiā non satis credūt. **A**lij q ob gūia ab eis cō
missa despare formidēt. **S**ic ete neminē gūisā
pccā cōdemnāt: si nō placeāt. **S**ic nō vis despa
re desine pccāē. **A**dx quia vtrūq; vic; nūmū
sperātib; a despātib; timor deficit a spes q̄re
vtrūq; vtrūq; ē necessariū. sc; ut dū timeāt a
i eū sperēt. **T**imor em sine spe iducit despacōez
Spes vero sine timore indissolutionē fm **Hu**
go. **A**lij de timore inuasionis hostiū visibiliū a
inuisibiliū angūtur. **S**ed hii cōgrua remediā
sciēter aspñāt **A**lij ob bonoꝝ corpis defectū a

deformitates quæunt. s. hii nō satis considerāt fa-
tuū eē qui seruū lasciuire popat. aut ornare
cupit. Alij senectutez gūit ferūt. eiusq; calaita-
tes detestāt. s. hii paz fore putāt cupiditates
reliq̄sse. atq; id nō posse qd nolle deberēt. Alij
de corpis debilitate et diuersis morbis p̄sertim
de oculoz. auditus. odorat. aut loq̄le carētia
siue defectu. s. certe hii cūcta ad corp⁹ referūt
ignorātes defect⁹ ip̄os plus p̄fuisse aie. q̄ of-
fuisse corp̄i. Alij sup vite breuitate et tempe-
ua morte incōsolabiliter torquētur. Sed hii
bonos adus q̄ multos dies congregare cōsulū
cēt: cū nō multū s. bene viuere sit laudabile.
Alij de eadē imminēte de p̄p̄inquo morte. et de
instanti agone spiritu angūtur. s. hoc iteo. q̄
nō satis considerāt rudē eē tirannū q̄ a pena libe-
rat: quē punire se putat. hec pauca forte et
multa de h⁹ vite diuisis artib; formulisq; viuē
di. et eaz erūnis et afflictionib; a me diserta
sūt. que quidē lōgiora aut breuora dici posse
scio. Verū ne breuitati admodū studui nec
copie: sed prout ex cōmuni omnū mortaliū
vita se obtulerūt. scriptis diserui. ne legētes
vel inopia vel fastidio fatigatē. ut cernat vn⁹
q̄sq; mortaliū. in quīs sorte aut arte cōstitū
sit: quid ad vtrāq; ptem dici valeat. nec illos
blanda resoluāt. nec afflictūa turbent. atq;

317 aliq̄ de s. d. v. m. 2.

13.

Cap. xliij.

In primis itaq; illud animo fixū teneamus.
neminē absq; culpa aut causa affligi aut tor-
queri oportere. cū scriptū sit. oculi domini sup
iustos. **Et** itez vult⁹ autē dñi sup faciētes ma-
la ut pdat de tra memoriā eoz. **Sup** quo v̄bo
Calliodor⁹. Errat inquit malus dicens secure
fatio mala. s̄ discat quia vult⁹ domini sup faci-
entes mala quasi dixerit iustos ⁊ iniustos de-
us respicit s̄ dispiter. **Iustos** enim respicit ut
pie eos exaudiat. s̄ malos ut puniat. pdatq;
de terra memoriā eoz. **Quā** siquidē puniōez
siue iacturā memoriē vite. ⁊ quorūuis tpaliū
minime absq; culpa mōalib; cōtingere credē-
dum est. nisi culpā non putes illis abuti. aut
ea ad luxū. ad auaritiā. ad supbiā. ad pompā
conuertē. que iustissim⁹ deus tāq̄ virtutū in-
strumēta hoibus ꝛcessit. **De** quib; **Greg.** pul-
chre dicere visus est. qz sūma ac decora iusti-
tia est. ut ꝛcessa perdatz qui inꝛcessa captat.
Rurfus ut est s̄ctoꝝ doctoꝝ sentētia. mali nō
vtiq; impune trāseūt. tū qz in fine puniētur z
tū quia ea tpalia bona quib; iniqui in hac vi-
ta gaudēt. deus illis cōcedit ob pauca que
gesserūt bona. **Sed** spūalia bona que respectu
tpaliū magna bona existūt. iustis vtutiq; de-
ditis reseruat tāq̄ equissim⁹ iudex. cui maxie
ꝛgruūt. ut bonis det spūalia tāq̄ potiora bona.

De reliquis vero caducis et tpalib; bonis seu
penis et supplicijs. tñtū viris bonis ministrat
quāntū sufficere aspiciat ad virtutē. qd p alia ve
ba pulchre **Aug⁹**. deducit in primo a quōto
de ci. dei. qz hñtes politicas a hūanas vtutes:
iuste reb; h⁹ mūdi pmiatur. **Qui** vero diuinis
pollet vtutib; pmiat in reb; dei. **Et** subdit **Aug⁹**.
respondēs querētib; quib; premijs roma
ni falsoꝝ deoz cultores orbis imperiū merue
rūt. **Ait** enim quia bonis moib; hęc tpalia me
ruerūt. quia veluti nullū malū impunitū: sic
nullū bonum irremuneratū. **Licet** idem **Aug⁹**.
aliā causam assignet in principio hui⁹ libri.
Vt igitur ad conceptū sermonēz redeam⁹. **As**
pera plerūq; a amara de⁹ iustis immittit: ne
in illis timeatur aduersitas. sed a malis. fortu
ne bona concedit: ne in istis querať felicitas.
q̄s ipi reprobi obtinent. **Ceterz** in hac rez vi
cissitudine agit deus ut prudētissim⁹ medicus.
qui cuncta. ordimat ad infirmī obedientis bo
nā voluntatez. **Is** enim sepe secat et vrit infir
mū. nec illū exaudit deprecātem. ut aūtat ab
eo dolore necantē. **Adde** qz fm **Greg.** occulta
sūt dei iudicia. s; occultioā sūt cū boni mala re
cipiūt a mali bō. s; si curiose eāz iuestigāē lib;
ideo malos bō recipe putand est qz cū boni h
delinquūt. iuste h mala recipiūt. ut ab eterna

Cap. xliij.

In primis itaq; illud animo fixū teneamus. neminē absq; culpa aut causa affligi aut torqueri oportere. cū scriptū sit. oculi domini sup iustos. Et itez vult⁹ autē dñi sup faciētes mala ut pdat de t̄ra memoriā eoz. Sup quo v̄bo **Calliodor⁹**. Errat inquit malus dicens secure factio mala. s̄ discat quia vult⁹ domini sup facientes mala quasi dixerit iustos ⁊ iniustos de us respicit s̄ dispiter. Justos enim respicit ut pie eos exaudiat. s̄ malos ut puniat. pdatq; de terra memoriā eoz. Quā siquidē puniōez siue iacturā memorie vite. ⁊ quorūuis t̄paliū minime absq; culpa mōilib; cōtingere credē dum est. nisi culpā non putes illis abuti. aut ea ad luxū. ad auaritiā. ad supbiā. ad pompā conuertē. que iustissim⁹ deus tāq̄ virtutū instrumenta hoibus concessit. De quib; **Greg.** pulchre dicere visus est. qz hūma ac decora iustitia est. ut concessa perdatz qui in concessa captat. Rursum ut est s̄ctoꝝ doctoꝝ sentētia. mali nō utiq; impune trāseūt. tū qz in fine puniētur. tū quia ea t̄palia bona quib; iniqui in hac vita gaudēt. deus illis cōcedit ob pauca que gesserūt bona. Sed spūalia bona que respectu t̄paliū magna bona existūt. iustis v̄tutiq; deus reseruat tāq̄ equissim⁹ iudex. cui maxie congruit. ut bonis det spūalia tāq̄ potiora bona

88
Libert p̄m̄9.

De reliquis vero caducis et t̄p̄alib; bonis seu
penis et supplicij. t̄ntū viris bonis ministrat
quāntū sufficere aspiciat ad virtutē. q̄d p̄ alia ver-
ba pulchre **Aug⁹**. deducit in primo a quōto
de ci. dei. qz h̄ntes politicas a h̄ūanas v̄tutes:
iuste reb; h̄ m̄di p̄miatur. Qui vero diuinis
pollet v̄tutib; p̄miat in reb; dei. Et subdit **Aug⁹**.
respondēs querētib;. quib; premijs roma-
ni falsoꝝ deoz cultores orbis imperiū merue-
rūt. Ait enim quia bonis moib; hec t̄p̄alia me-
ruerūt. quia veluti nullū malū impunitū: sic
nullū bonum irremuneratū. Licet idem **Aug⁹**.
aliā causam assignet in principio hui⁹ libri.
Vt igitur ad conceptū sermones redeam⁹. As-
pera plerūq; a amara de⁹ iustis immittit: ne
in illis timeatur aduersitas. sed a malis. fortu-
ne bona concedit: ne in istis querat felicitas.
q̄s ip̄i reprobi obtinent. Ceterū in hac reꝝ vi-
cissitudine agit deus ut prudētissim⁹ medicus.
qui cuncta ordinat ad infirmi obedientis bo-
nā voluntateꝝ. Is enim sepe secat et vrit infir-
mū. nec illū exaudit deprecātem. ut aūtat ab
eo dolorē necantē. Adde qz s̄m̄ **Greg.** occulta
sūt dei iudicia. s; occultio ā sūt cū boni mala re-
cipiūt a mali bō. s; si curiose cāz iuestigāe lib;
ideo malos bō recipere putand⁹ est qz cū boni h̄
delinquūt. iuste h̄ mala recipiūt. ut ab eterna

Sanatioe eripiatur. Sed et mali bonis h̄ fru
ūtur. ut inde postea ad tormenta trahantur. Et
subdit **Greg.** exempla preclara sc̄ de vitulis
et infirmis. De vitulis inq̄. **Na;** veluti qui ma
dandi sunt vituli: liberi in pascuis relinquunt̄
Sic impi⁹ ad mortē currēs effrenatis volup
tatib; relinquunt̄. **Et** contra vero iustus a trāsto
rie delectacōis iocūditate restringit̄. sicut et
vitulus ad labois vsū deputat⁹: sub doloroso
iugo retinet̄. **Deniq;** exēplo infirmoz idip̄sū
p̄batur. **Negantur** enim iustis in hac vita tē
poralia q̄ egris quib; spes viuēdi est. neq̄ q̄
a medico cūcta q̄ appetit̄ cedūtur. **Dātur** au
tem reprobis bona que in hac vita appetunt̄.
q̄ de sp̄tis egris om̄e qd̄ desiderāt nō negat̄
Et cōcludit. **Perpendant** ergo iusti mala q̄ imi
quis p̄manēt. et nequa q̄ eoz infelicitati inui
deant. que p̄currit. **Que** v̄ba om̄ez mōrib; ad
miracōez et querendi cā; submouēt. **Ceterum**
s̄m̄ **Aug⁹** sup̄ canticis quinq; modis et totidē
causis: calaitates et flagella mortalib; ot̄ingē
p̄spiciū est. vel vt iusti merita p̄ patientiā au
geantur. ut **Job.** **Vel** ad custodiā virtutū. ut
Apostolo paulo. vel ad corrigenda facinora.
ut marie lepra vel ad imitiū pene. ut **Hero**
di. q̄ ten⁹ h̄ incipiat. qd̄ in inferno sequit̄. vel
ad gloriā magnificāda; ut de ceco nato. **Et**

quibus liquido constat neminem in hoc seculo sine culpa premi vel absque eius utilitate affligi. Que omnia agunt ut in hijs que divina providentia moribus mittit prosperis a diversis non murmur nobis sit. non quoniam in malis bonis scia potius illi soleat quam turberet. Multis enim varijque argumentis facile agnoscitur: quod plurimum expediticia. utilia queque et necessaria nobis sunt laborum calamitatum. et penalitatum omnium flagella. et queque huius mundi supplitia. Peccato enim dilatatur cor hominis ad magis dei dona recipienda. Nam veluti martellus fabri dilatatur metallum ad id quod artifex desiderat. Sic deus aurifaber humane creature per malleum persecutionum et tribulationum cor iustorum dilatatur. ut fructum ex eis percipiat. et ducat ad veriora bonum de quo dictum est. Secundo veluti aqua vinum temperat: sic adversa et quecumque huius vite penalia vinum temperat leticie moderat. ne hominum nocent. Quod pulchre Aristoteles non tacuit in ethicis. Ait enim quod virtuti dedit moderate se habere erga hec bonum fortune. a adipiscenda vel amittenda. nec gaudiosus erit bonum prosperitatis. nec infortunatus tristis. quod si aqua tribulationum non temperat vinum prosperitatis: extinguit potius quam iuvat. in cuius figuram scriptum est in Ezechiel. Operuit aqua tribulantes eos. unde ex eis non remanet. Tertio veluti medicina necessaria est moribus: sic adversitas et afflictio. Unde Augustinus intelligat homo medicum

dānatiōe eripiātur. Sed et mali bonis h̄ fru
 ūtur. ut inde postez ad tormenta trahātur. Et
 subdit **Greg.** exempla preclara scz de vitulis
 ⁊ infirmis. De vitulis inq̄. **Na;** veluti qui ma
 strandi sunt vituli: liberi in pascuis relinquūt
Sic impi⁹ ad mortē curcēs effrenatis volup
 tatibz relinquit. Ecōtra vero iustus a trāito
 rie delectacōis iocūditate restringit. sicut et
 vitulus ad labōis vsū deputat⁹: sub doloroso
 iugo retinet. **Deniq;** exēplo infirmoz idipsū
 pbatur. **Regantur** enim iustis in hac vita tē
 poralia qz egris quibz spes viuēdi est. neq̄q̄
 a medico cūcta q̄ appetit cedūtur. **Dātur** au
 tem reprobis bona que in hac vita appetunt.
 qz despatis egris om̄e qd̄ desiderāt nō negat̄
Et cōcludit. **Perpendant** ergo iusti mala q̄ imi
 quis pmanēt. ⁊ nequa q̄ eoz infelicitatū inui
 deant. que pcurrit. **Que** v̄ba om̄ez mōz libz ad
 miracōez ⁊ querendi cāz submouēt. **Ceterum**
 fm̄ **Aug⁹.** sup canticis quinqz modis ⁊ totidē
 causis: calaitates ⁊ flagella mortalibz cōtingē
 pspiciū est. vel vt iusti merita p patientiā au
 geantur. ut **Job.** Vel ad custodiā virtutū. ut
Apostolo paulo. vel ad corrigenda facinora.
 ut marthe lepra vel ad imitū pene. ut **Hero**
 di. q̄ten⁹ h̄ incipiat. qd̄ in inferno sequit. vel
 ad gloriā magnificāda: ut de ceco nato. **Ex**

quibus liquido constat neminem in hoc seculo sine
culpa premi vel absque eius utilitate affligi. **R**ue
omnia agunt ut in hijs que divina providentia moribus
mittit prosperis a diversis non murmur nobis sit.
non quoniam inanis mens bene conscientia potius illi consoleat
quam turbeat. **M**ultis enim varijsque argumentis facile
agnoscitur: quod plurimum expedientia. utilia quippe
et necessaria nobis sunt laborum caliditatum. et penalita-
tum omnium flagella. et quicquid huius mundi suppellectilia **P**ro
enim dilatant cor hominis ad magis dei dona recipien-
da. **N**am veluti martellus fabri dilatatur metallum
ad id quod artifex desiderat. **S**ic deus aurifaber
humane creature per malleum persecutionum et tribula-
tionum cor iustorum dilatatur. ut fructum ex eis percipi-
at. et ducat ad veriora loca de qua dictum est. **S**ecundo
veluti aqua vinum temperat: sic adversa et quicquid huius
vite penalia vinum temperat leticie moderat. ne ho-
mini nocent. **Q**uod pulchre **A**ristoteles non tacuit in
ethicis. **A**it enim quod virtuti deditur moderate se huius
erga hec loca fortunae. a adipiscenda vel amittenda.
nec gaudiosus erit bene prosperatus. nec infortunatus
tristis. quod si aqua tribulationum non temperat vinum
prosperitatis: extinguit potius quam iuvat. in cuius figuram
scriptum est in **E**xodo. **O**peruit aqua tribulantes
eos. unde ex eis non remanent. **T**ertio veluti me-
dicina necessaria est moribus: sic adversitas et af-
flictio. **U**nde **A**ugustinus intelligat homo medicum

Sic enim dicitur in 1o libro Regum.

sub omni vite humane genere. quo fiet ut securus
vniuersusque eliget que frequenter legit ac ma-
turius digessit. ad laudem dei omnipotentis
qui est benedictus in secula.

ExPLICIT PRIMUS LIBER DE OMNI STATU ET VITA TEMPORALI
SEQUITUR LIBER SECUNDUS DE STATU ET VITA SPIRITUALI
ECCLIASTICA ET REGULARI.

Mirabitur forsitan sanctitas tua beatif-
sime pater ac demeritissime domine. quod in
hoc opusculo recti ordinis rationem
perterrim. Et cum in **Greg.** status
spiritualis. tanto temporalis sit dignior atque excellentior
quanto solis splendidissimus fulgor tenebrosis de-
finitibus. et aurum plumbi metallo prestat. Prius
de temporalis statu egerimus quam de spirituali. **S**ed certe na-
ture ordo ad id compulit. Primo enim temporales
nascimur. sed et prius in temporalis statu versamur.
postquam illud exprimur. Deinde temporalis status im-
perfectio conspecta. transimus ad spirituale statum
Adde. quod non satis excellentiam perfectionemque et inter-
nam mentis tranquillitatem. status spiritualis ag-
nosceremus. nisi prius temporalis vitam atque eius in-
moda experiret. Postquam igitur in superiori libro
de cunctis temporalibus et terrenis siue secularibus